

**Kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen variaatio
suomalaisessa viittomakielessä**

Maisterintutkielma
Antti Kronqvist
Suomalainen viittomakieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis- yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Antti Kronqvist	
Työn nimi Kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen variaatio suomalaisessa viittomakielessä	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Elokuu 2018	Sivumäärä 61 + liitteet 11 s.
Tiivistelmä <p>Tämän maisterintutkielman aiheena on kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen vaihtelu suomalaisessa viittomakielessä. Foneettiseksi variaatioksi on katsottu kuukausiviittomat, jotka eroavat toisistaan yhden tai kahden viittoman rakenneyksikön verran; leksikaaliseksi variaatioksi kuukausiviittomat, jotka eroavat toisistaan enemmän kuin kahden viittoman rakenneyksikön verran. Viittomakielten variaation tutkimusta on muualla maailmassa tehty runsaasti, mutta suomalaisen viittomakielen osalta se on ollut toistaiseksi vähäistä. Tämä tutkielma toimii avauksena laajemmalle suomalaisen viittomakielen variaation tutkimukselle. Tutkielma sisältää kaksi tutkimuskysymystä: 1) Millaisia foneettisia ja leksikaalisia variaatioita suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyy? 2) Minkälaisia yhteyksiä esiintyy kuukausiviittomien leksikaalisten varianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien välillä?</p> <p>Aineisto on kerätty elisitaatiomenetelmällä yhteensä viideltäkymmeneltä viittomakieleltä käytävältä informantilta ympäri Suomea. Aineisto on annotoitu ELAN-ohjelmalla kaikkien kuukausiviittomien osalta, minkä jälkeen ne on luokiteltu foneettisiksi tai leksikaaliseksi varianteiksi viittoman rakenneyksiköihin perustuvan luokittelumallin avulla. Aineistossa ilmenevien leksikaalisten varianttien ja eri sosiaalisten taustamuuttujien yhteyttä tarkastellaan ristiintaulukoinnin ja varianssianalyysin avulla.</p> <p>Tulokset osoittavat, että aineiston perusteella suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyy runsaasti foneettista ja leksikaalista variaatiota. Aineistosta on poimittu yhteensä 31 leksikaalista kuukausivarianttia. Nämä leksikaaliset variantit ovat tapauksista riippuen jakautuneet 2–6 foneettiseen varianttiluokkaan. Viittoman rakenneyksiköistä käsimuoto on merkittävin, kun erotellaan kuukausiviittomia foneettisiin varianttiluokkiin. Sosiaalisista taustamuuttujista esiin nousee erityisesti ikä, kun tarkastellaan sosiaalisten taustamuuttujien yhteyttä eri leksikaalisiin kuukausivariantteihin.</p> <p>Jokaisella kuukaudella on nähtävissä variantti, joka on käytössä yleisesti sosiaalisista taustamuuttujista riippumatta. Toisaalta kuukausiviittomissa esiintyy myös vähemmistökielille tyypillisenä ilmiönä variaation runsaus, joka esiintyy idiolektisinä ilmauksina. Tämä tutkielma vahvistaa muualla maailmassa tehtyjen viittomakielten variaation tutkimusten tuloksia siltä osin, että iällä ja variaatiolla on selkeä yhteys. Iän ja variaation perusteella kuukausiviittomissa on havaittu varianteja, jotka voidaan tulosten perusteella päätellä vanhoiksi viittomiksi. Nämä ovat mahdollisesti väistymässä kielenkäytöstä tulevaisuudessa.</p>	
Asiasanat Viittomakieli, sosiolingvistiikka, foneettinen variaatio, leksikaalinen variaatio	
Säilytyspaikka JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja Tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä:	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities and Social Sciences	Department Department of Language and Communication Studies
Author Antti Kronqvist	
Title Phonetic and lexical variation of signs for months in Finnish Sign Language	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's thesis
Month and year August 2018	Number of pages 61 + appendixes 11p.
Abstract <p>This Master's thesis studies phonetic and lexical variation of the signs for months in Finnish Sign Language. Signs for months with one or two differences in parameters compared to each other are considered as phonetic variants while signs for months with more than two differences in parameters compared to each other are established as lexical variants. There are plenty of research about variation in sign languages around the world, but little is known about variation in Finnish Sign Language so far. This thesis functions as a step towards the wider field of research into variation in Finnish Sign Language. This thesis includes two research questions: 1) What kind of phonetic and lexical variations are there in the signs for months in Finnish Sign Language? 2) What kind of relations are there between the lexical variants of signs for the months and the social variables?</p> <p>The data for this thesis has been elicited from a total of fifty Finnish Sign Language signers around Finland. The data was annotated with the ELAN annotation tool. First, all signs for the months were annotated after which they were categorized into phonetic or lexical variants according to the categorizing model based on the parameters of a sign. The relations between lexical variants and various social variables emerging from the research material was analyzed through cross tabulation and variance analysis.</p> <p>The analysis shows that there are plenty of phonetic and lexical variations in the signs for the months in Finnish Sign Language. 31 lexical variants for the signs for months were found in the data. These lexical variants were categorized into 2 to 6 phonetic variant categories depending on each case. In individual parameters of the signs, the handshape has a prominent role when categorizing sign for months into phonetic variant categories. When considering the relation between the social variables and different lexical month variants, age is the most prominent one.</p> <p>Every month has its distinct variant of sign, which is generally used in Finnish Sign Language, regardless of what the social variables are. On the other hand, the signs for months also know high variation, which is typical for minority languages and which emerges as idiolectic expressions. This thesis confirms the results found in other sign language variation research around the world insofar that age and variation have a clear relationship. Based on age and variation, the signs for months have emergent variants that could be deduced as old signs according to the results. These are possibly going to decrease from the language usage in the future.</p>	
Keywords Sign language, sociolinguistics, phonetic variation, lexical variation	
Depository JYX – Digital Archive	
Additional information The abstract in Finnish Sign Language:	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
2. KATSAUS VARIAATIONTUTKIMUKSEEN	3
2.1. Variaationtutkimus ja variaatio kielen eri osa-alueilla.....	3
2.2. Viittomakielten leksikaalinen ja foneettinen (fonologinen) variaatio.....	4
2.3. Variaation yhteys sosiaalisiin taustamuuttujiin	8
2.4. Viittomakielten sosiaalisten variaatioiden erityispiirteet.....	10
3. AINEISTO JA MENETELMÄT.....	15
3.1. Aineiston hankinta	15
3.2 Aineisto.....	18
3.3 Aineiston analyysi	21
3.3.1 Leksikaalisten ja foneettisten varianttien määrittely ja luokittelu	21
3.3.2 Tilastolliset menetelmät	24
4. TULOKSET	27
4.1. Kuukausiviittomien vaihteluista yleensä.....	27
4.2. Kuukausiviittomien foneettinen vaihtelu suomalaisessa viittomakielessä.....	29
4.2.1 Yhdistelmätapaukset ja muut tapaukset.....	36
4.3. Sosiaalisten taustamuuttujien merkitys variaatioiden taustalla.....	38
4.3.1 Ikä ja leksikaaliset kuukausiviittomat	38
4.3.2 Muut sosiaaliset taustamuuttujat ja leksikaaliset kuukausiviittomat.....	41
5. POHDINTA.....	45
5.1. Kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen vaihtelu.....	45
5.2. Sosiaalisten taustamuuttujien merkitys leksikaalisten varianttien taustalla	50
5.3. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	54
6. LOPUKSI.....	57
Lähteet.....	59

1. JOHDANTO

Suomalaisessa viittomakielessä esiintyy käyttäjäkohtaista ja yhteisöllistä variaatiota kielen monilla eri tasoilla. Variaatiolla tarkoitetaan kielellistä vaihtelua, joka voi olla joko yksilöllistä tai tilannekohtaista. Runsas variaatio näkyy viittomakieltä käyttävien osalta muun muassa erikäisten kohdalla siten, että he käyttävät ja valitsevat tietoisesti tai tiedostamattaan eri viittomia käyttöönsä erilaisissa konteksteissa. Variaatiota ovat edesauttaneet myös erilaiset ideologiset ja kielipoliittiset ratkaisut, jotka ovat koskettaneet niin suomalaista viittomakieltä kuin sitä käyttävää yhteisöä. Vaihtelun runsauteen vaikuttaa sekin, että kielenkäyttö on aina sidottu kontekstiin, jossa sitä tuotetaan.

Viittomakieltä käyttävä yhteisö on ollut Suomessa tietoinen kielenkäytöltään heterogeenisestä yhteisöstään. Yhteisössä on keskusteltu paljon siitä, miten vanhempien ihmisten käyttämä kieli on erilaista verrattuna nuorempien käyttämään: vanhemman polven edustajat käyttävät erilaisia viittomia kuin nuoremmat viittojat. Myös erilaiset kielen rekisterit, murteet ja ammattisanastot ovat useille yhteisön jäsenille tuttuja. Toisaalta yhteisössä on myös esitetty kritiikkiä siitä, että lainaviittomia on tuotu muiden maiden viittomakielistä käyttöön, vaikka kyseinen viittoma löytyy jo ennestään kielen rekisteristä. Kansainvälistyminen ja helpommin saatavissa olevat interaktiiviset menetelmät, etenkin sosiaalinen media, ovat tehneet kielikontaktit entistä helpommaksi. Näiden seurauksien takia variaatio on näkynyt ja näkyy suomalaisen viittomakielen kielenkäytössä.

Variaatio ja kieleen liittyvät muutokset ovat kiinnostaneet ja kiehtoneet minua läpi opintojeni ajan. Lopullinen kiinnostukseni suomalaisen viittomakielen variaatiotutkimukseen on herännyt sosiolingvistiikan kurssien kautta. Kirjallisuuteen tutustuessani olen huomannut, miten paljon viittomakielten variaation tutkimusta on tehty maailmalla, mutta Suomessa tutkimus on ollut todella vähäistä. Variaation tutkimus on kuitenkin yksi sosiolingvistiikan perinteisimmistä tutkimusaloista, joten tämänkaltaiselle tutkimukselle on tarvetta.

Ensinnäkin tutkielmani tarkastelee kuukausiviittomissa ilmeneviä foneettisia ja leksikaalisia variaatioita suomalaisessa viittomakielessä. Foneettinen variaatio viittaa kahden samankaltaisen viittoman vaihteluun, jossa esiintyy eroa jossain viittoman rakenneyksikössä, kuten käsimuodoissa tai artikulaatiopaikassa (Schembri & Johnston 2012: 790–791). Tässä tutkielmassa foneettiseksi variaatioksi on katsottu sellaiset kuukausiviittomat, jotka eroavat toisistaan

maksimissaan yhden tai kahden viittoman rakenneyksikön verran. Näitä rakenneyksiköitä kutsutaan viittoman parametreiksi, ja niitä ovat: käsimuoto, paikka, liike, orientaatio ja ei-manuaaliset elementit.

Leksikaalisella variaatiolla tarkoitetaan sitä, että kaksi viittomaa ovat fonologisesti tarkasteltuna riippumattomia toisistaan, eli kyse on kahdesta eri viittomasta (McKee & McKee 2011: 502). Tässä tutkielmassa leksikaalisella variaatiolla tarkoitetaan sitä, että kaksi kuukausiviittomaa eroavat toisistaan enemmän kuin kahden viittoman rakenneyksikön verran. Foneettista vaihtelua tarkastellessa viittomat ovat siis keskenään erittäin samankaltaisia ja jakavat saman merkityksen. Leksikaalisen tason variaatiossa kyseessä on selkeästi eri viittomista, jotka kuitenkin ovat merkitykseltään samanlaisia.

Tutkimuskohteenani ovat eri-ikäiset kuurot tai huonokuuloiset suomalaista viittomakieltä käyttävät henkilöt ympäri Suomea. Kohde ei siis rajaudu johonkin tiettyyn alueeseen tai sosiaaliseen verkostoon, päinvastoin kuin puhekielten sosiolingvistiselle variaationtutkimukselle on ollut tyypillistä (Nuolijärvi 1996; Vaattovaara 2002; Lappalainen 2004). Tutkielman toisena tavoitteena on tarkastella kuukausiviittomissa esiintyvän leksikaalisen variaation mahdollista suhdetta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustamuuttujiin. Taustamuuttujiksi on valittu ikä, sukupuoli, käyty kuurojen koulu ja alueellisuus.

Tutkielmani tarkoituksena on hyödyntää suomalaisen viittomakielen opetuskenttää ja täydentää yhtä sosiolingvistiikan perinteistä tutkimusosaa. Tutkielmani sisältää kaksi tutkimuskysymystä:

- 1) Millaisia foneettisia ja leksikaalisia variaatioita suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyy?
- 2) Minkälaisia yhteyksiä esiintyy kuukausiviittomien leksikaalisten varianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien välillä?

Näiden tutkimuskysymysten kautta on tarkoitus selvittää, millaista variaatiota suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyy ja vertailla saatuja tuloksia aiempiin viittomakielten sosiolingvistisiin variaationtutkimuksiin.

2. KATSAUS VARIAATIONTUTKIMUKSEEN

2.1. Variaationtutkimus ja variaatio kielen eri osa-alueilla

Suomessa tehtyjen puhekielten variaationtutkimusten hallitsevana analyysin kohteena ovat olleet tähän mennessä lähinnä kielen äänne- ja muotopiirteet (Paunonen 2009: 558). Viittomakielten variaationtutkimuksessa äänne- ja muotopiirteitä vastaavina tutkimuksina voidaan pitää foneettiseen variaatioon perustuvia tutkimuksia (kts tarkemmin luku 2.2). Viittomakielten variaationtutkimuksen lähtökohdat eroavat kuitenkin puhutuissa kielissä tehdyistä variaationtutkimuksista monin tavoin, kuten kerättyjen aineistojen, tutkimuskohteen ja tutkittavien piirteiden osalta. Viittomakielten variaationtutkimusten tutkimuskohteina ovat olleet useimmiten foneettisten variaatiopiirteiden tarkastelun lisäksi leksikaalinen variaatio.

Viittomakielen variaatiota voidaan tarkastella eri näkökulmista. Rainon (2006) mukaan viittomakielessä on vaihtelua eri lekseemien välillä niin leksikaalisesti kuin fonologisestikin. Viittomakielten variaatiota voidaan tutkia myös syntaktisella tasolla, jolloin tarkastelu keskityy lausetasolla tapahtuviin vaihteluihin. Kieliopillisten muuttujien vaihtelua on puolestaan tutkittu tarkastelemalla fonologisia prosesseja, kuten assimilaatiota tai reduktiota, ja kieliopillistumista (Schembri & Johnston 2012). Aikaisemmissa tutkimuksissa vaihtelun syiksi on havaittu erilaiset kielelliset tekijät, mutta myös sosiaaliset taustamuuttujat ovat nousseet tutkimuksissa esiin. Tässä tutkimuksessa keskitytään leksikaalisen ja foneettisen tason vaihteluun ja tarkastellaan havaitun vaihtelun yhteyttä sosiaalisiin taustamuuttujiin. Maailmalla viittomakielten variaationtutkimusta on tehty etenkin uusiseelantilaisessa viittomakielessä (NZSL), australialaisessa viittomakielessä (Auslan) ja brittiläisessä viittomakielessä (BSL). BSL:ssä tehdyt viimeaikaiset variaationtutkimukset ovat pohjautuneet kerättyyn korpusmateriaaliin (Stamp, Schembri, Fenlon, Rentelis, Woll & Cormier 2014; Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015), kun taas NZSL:ssä on toteutettu laajempi sosiolingvistinen variaationtutkimuksen hanke (McKee, McKee & Major 2011; McKee & McKee 2011). Schembri ja Johnston (2007; 2010; 2012) ovat sen sijaan tutkineet runsaasti viittomakielten sosiolingvistiikkaa yleisesti tutkimusten nojautuessa Auslaniin. Suomessa tehty variaationtutkimus on ollut verrattain vähäistä viittomakielen saralla.

Merkittävänä erona puhekielten ja viittomakielten tutkimusten välillä on aiemmin tehdyn tutkimuksen määrä myös variaationtutkimuksen saralla. Jantusen (2003b: 43) mukaan viittomakielten modernin kielitieteen tutkimuksen voidaan katsoa alkaneen vasta vuonna 1960, kun taas suomen kielen puhuttua alueellista variaatiota on tutkittu jo 1800-luvun loppupuolelta alkaen (Lappalainen 2004: 33). Toinen merkittävä ero tulee kerättyjen aineistojen suhteen. Viittomakielten variaationtutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty pääasiallisesti kahdella eri tavalla: aineistona on käytetty joko valmiiksi kerättyä korpusaineistoa tai tiettyä variaationtutkimusta varten kerättyä elisitaatioaineistoa. Aineistoina ei siis ole käytetty epämuodollisia keskustelutilanteita, kuten puhekielen tutkimuksessa. Toisaalta suomalaisen viittomakielen korpusaineisto sisältää kahden ihmisen keskustelua johonkin tiettyyn aiheeseen rajattuna. Tämän seurauksena viittomakielten variaationtutkimuksissa vaihtelua on tutkittu toistaiseksi varsin kaipa-alaisesti verrattuna esimerkiksi puhekielten variaationtutkimuksiin. Puhekielten variaationtutkimus on kehittynyt viimeisten vuosikymmenien aikana, mutta kielenpiirteiden tutkimus on pysynyt samanlaisten ilmiöiden ympärillä.

Esimerkiksi Lappalainen (2004: 16) huomauttaa, että puhekielen variaationtutkimuksessa on keskitytty lähinnä muoto- ja äännepiirteisiin leksikaalisen ja syntaktisen variaationtutkimuksen haasteellisuuden vuoksi. Osittain tämä haasteellisuus johtuu variaationtutkimuksen perinteistä. Valittavien piirteiden on vakiintuneiden tapojen mukaan oltava kvantifioitavissa ja variantit on selvästi pystyttävä erottamaan toisistaan (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 130). On huomioitava, että tutkittaessa puhuttuja diskursseja vaaditaan suurempia aineistoja luonnollisista keskustelutilanteista, joissa keskustelijat ovat eroteltavissa. Lisäksi diskurssit käsittävät paljon sellaisia ilmiöitä, jotka ovat helposti havaittavissa, mutta joiden merkitystä on vaikea selvittää kyseisessä kontekstissa. (Macaulay 2004: 284.) Tähän liittyvät olennaisesti diskursseissa ilmenneiden ilmiöiden epäkonventionaalisuus eri konteksteissa. Esimerkiksi PALM-UP toistuu runsaasti viittomakielisissä diskursseissa, mutta sen merkitys keskusteluissa vaihtelee.

2.2. Viittomakielten leksikaalinen ja foneettinen (fonologinen) variaatio

Fonologisen variaation tutkimus viittomakielisissä pohjautuu viittoman rakenneyksiköihin eli parametreihin. Vuonna 1960 Stokoe määritteli viittoman rakentuvan kolmesta parametrystä: käsimuodosta, liikkeestä ja paikasta (Stokoe 2005), mutta nykyisin näiden kolmen lisäksi parametreiksi lasketaan myös orientaatio ja ei-manuaaliset elementit. Tästä eteenpäin tässä tutkiel-

massa viittoman parametreistä käytetään käsitettä viittoman rakenneyksikkö. Usein viittomakielten variaation tutkimuksissa on ei-manuaaliset elementit jätetty pois ja keskitytty manuaalisesti tuotettuihin viittoman rakenneyksiköihin. Näin on tehty myös tässä tutkielmassa.

Fonologinen variaatio perustuu ajatukseen, että viittomia tuottaessa tietyt viittoman rakenneyksiköt saattavat vaihdella, mutta viittoman merkitys ei muutu. Kyseessä on siis kahden tai useamman viittoman tuotoksessa havaittu pieni ero, mutta kyse on silti edelleen samasta viittomasta. Tällaisesta vaihtelusta on käytetty käsitettä vapaa vaihtelu (Jantunen 2003a: 115–116). Leksikaalisessa variaatiossa kyse on kahdesta tai useammasta eri viittomasta, jotka eroavat selkeästi toisistaan viittoman rakenneyksiöitä tarkastellessa. Kyseessä on silloin synonyymisistä viittomista, jotka eroavat rakenteeltaan toisistaan mutta ovat merkitykseltään samanlaisia.

Fonologisesta variaatiosta on viittomakielten tutkimuksessa käytetty käsitteitä foneettinen ja fonologinen variaatio (Bayley 2002; Tyrone & Mauk 2012). Kyseessä on fonetiikan ja fonologian suhteesta yleisemmin, sillä nämä käsitteet ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Fonologialla tarkoitetaan yleensä abstraktioita, kun taas fonetiikalla viitataan konkreettisuuteen. Tätä abstraktisuuden ja konkreettisuuden suhdetta on kuvannut hyvin Ohala (2010: 671), jonka mukaan kielioppien on oletettu antavan ensisijaisesti luonnollisia fonologisia sääntöjä, mutta luonnollisuuden perimmäinen ilmentymä edellyttäisi sääntöjä ja kuvauksia, jotka ovat psykologisesti tarkasteltuna mahdottomia. Eli kieli ja varsinkin luonnollinen kielenkäyttö sisältävät paljon sellaisia ilmiöitä, joita ei kyetä sääntöjen ja mallien kautta selittämään abstraktiotasolla.

Tässä tutkielmassa ei etukäteen valita malleja, joita pyritään löytämään aineistosta, vaan tarkoituksena on tarkastella kaikkia variaatioesiintymiä ja edelleen tarkastella esimerkiksi esiin nousseita säännönmukaisuuksia fonologian kautta. Tarkoituksena on tarkastella kaikkia variaatioesiintymiä ja siten tarkastella esimerkiksi esiin nousseita säännönmukaisuuksia fonologian kautta. Tämän vuoksi tässä tutkielmassa käytetään fonologisen variaation sijaan käsitettä foneettinen variaatio. Jatkossa käytetään ainoastaan käsitettä foneettinen variaatio, vaikka aiemmassa tutkimuksessa olisikin käytetty käsitettä fonologinen variaatio.

Viittomakielten foneettista vaihtelua tarkastelevissa tutkimuksissa on keskitytty pelkästään foneettiseen vaihteluun tai se on ollut osana leksikaalisen vaihtelun tarkastelua. Foneettista variaatiota ovat tutkineet esimerkiksi Fenlon, Schembri, Rentelis ja Cormier (2013), jotka perehtyivät BLS:n foneettiseen variaatioon 1-käsimuodolla tuotetuissa viittomissa. Vastaavanlaista 1-käsimuodon foneettista variaatiota on tutkittu aiemmin myös amerikkalaisen viittomakielen (ASL) osalta (Bayley 2002). Lisäksi Tyrone ja Mauk (2012) ovat tutkineet viittomissa

tapahuvua foneettista variaatiota keskittyen erityisesti redusoitumiseen, joka on tässä tapauksessa esiintynyt artikulaatiopaikan alenemisena. Lisäksi he esittävät variaation yhteyksiä kielellisiin muuttujiin.

NZSL:ssä ja BSL:ssä on tutkittu muun muassa leksikaalista variaatiota ja numeroiden käytössä ilmenevää variaatiota sekä niiden muutosta (McKee & McKee 2011; Stamp, Schembri, Fenlon, Rentelis, Woll & Cormier 2014; Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015). Suomalaisen viittomakielen variaatiota on tutkinut ainakin Rintala (2007), joka on opinnäytetyössään kuvannut suomalaisen viittomakielen leksikaalista ja foneettista variaatiota Porin alueella. Lisäksi viittomisto- ja nimistöntutkimuksessa Rainò (2004) on kuvannut väitöskirjassaan esiintyvien henkilöviittomien syntymistä ja kehittymistä suomalaisessa viittomakieliyhteisössä. Tämän työn tavoitteena on tarkastella suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyvää foneettista ja leksikaalista variaatiota. Kuukausiviittomat ovat kuukausien nimiviittomia, joten yhteys myös nimistöntutkimukseen on tällä tutkielmalla olemassa. Tarkastellessa kuukausiviittomia suomalaisen viittomakielen sanakirjojen kautta havaittiin niissä esiintyvän variaatiota eri kuukausien osalta.

Tutkielman teon alkuvaiheissa tarkempi tutkimuskohde oli vielä hämärän peitossa. Tutkimuskohde terävöityi kolmen sanakirjan tarkastelun jälkeen: sanakirjat osoittivat kuukausiviittomissa olevan selkeästi variaatiota. Ensimmäistä kertaa kuukausiviittomat ilmestyivät sanakirjoihin viitotuissa muodossa vuonna 1973 julkaistussa Viittomakielen kuvasanakirjassa (KVS). Tämän lisäksi tarkasteluun otettiin kaksi elektronista sanakirjaa: Suomen viittomakielten verkkosanakirja (SV) ja Signwiki (SW). SV pohjautuu vuonna 1998 tehtyyn suomalaisen viittomakielen perussanakirjaan. Vuonna 2003 SV-palvelu avattiin verkossa, ja palvelua on kehitetty tähän päivään asti (SUVI, 2018). SW on nykyisin Kuurojen Liiton ylläpitämä sivusto. Alun perin SW perustettiin usean tahon yhteistyönä, ja se rahoitettiin osana Koneen Säätiön tukemaa Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanketta (Signwiki, 2018). Nykyisin SW on vapaasti kaikkien käytettävissä ja laajennettavissa.

Tutkielma on rajattu yhden tietyn viittomiston eli kuukausiviittomien ympärille. Sanakirjojen kautta on pyritty selvittämään alustavasti, millaisia mahdollisia kuukausiviittomia viittomakieltä käyttävän yhteisön kielenkäytössä on. Sanakirjoissa esiintyvät kuukausiviittomat esitellään taulukossa 1, mutta tarkempi analyysi sanakirjoissa ja aineistossa esiintyneiden kuukausiviittomien välillä tehdään pohdintaosiossa (ks. luku 5.1.). Yhteensä sanakirjoista löytyi kaksikymmentäseitsemän leksikaalista kuukausiviittomavarianttia (Taulukko 1).

Taulukko 1. Viittomakielen sanakirjoissa olevat kuukausiviittomien variantit. Kuukausivariantit ovat suurempina liitteessä 8.

	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä
Variantti 1	KVS* 	KVS; SW; SV 	KVS; SW; SV 	KVS; SV 	KVS; SW; SV 	KVS*
Variantti 2	SW; SV 	SW; SV 	-	SW; SV 	SW; SV 	SW; SV
Variantti 3	SV 	-	-	-	SW; SV 	SW ¹
	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu
Variantti 1	KVS 	KVS* 	KVS; SW; SV 	KVS; SW; SV 	KVS; SW; SV 	KVS
Variantti 2	SW; SV 	SW; SV 	SV 	SV 	SV 	SW; SV
Variantti 3	-	SW; SV 	-	-	-	-

KVS = Viittomakielen kuvasanakirja, SV = SUVI, SW = Signwiki. * = ei esiintynyt aineistossa

¹ Kuvakaappaus otettu SUVI:sta, mutta alkuperäinen merkitys siellä on JUHANNUS.

Ainoastaan kuukausiviittoma MAALISKUU on jokaisessa sanakirjassa samanlainen, muiden kuukausien viittomilla on 2–3 leksikaalista varianttia. Viittomakielen kuvasanakirjassa on jokaiselle kuukausiviittomalle ainoastaan yksi vaihtoehto, mutta SUVI:ssa ja Signwikissä esiintyvien leksikaalisten varianttien määrä vaihtelee. Leksikaalisten varianttiesiintymien lisäksi on otettava huomioon se, että SUVI:n aineistossa kuukausiviittomat viitotaan ilman KUUKAUSI-liitettä. Kahdesta muusta sanakirjasta kuukausiliitteet löytyvät jokaisen kuukausiviittoman kohdalta. Ylläolevassa taulukossa ei ole huomioitu kuukausiliitteen puuttumista, eli kuukausiviittomia on tarkasteltu ainoastaan jokaisen kuukausiviittoman etuosan mukaan.

2.3. Variaation yhteys sosiaalisiin taustamuuttujiin

Yleisesti ottaen variaation tutkimus kuuluu sosiolingvistiikan alaan. Sosiolingvistiikka sisältää useita tutkimussuuntauksia, jotka pyrkivät selvittämään sitä, millä tavoin kieli, yhteisö, yhteiskunta ja kulttuuri kietoutuvat yhteen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 30). Sosiolingvistinen variaation tutkimus kehittyi puolestaan omaksi tieteenalaksi 1960-luvulla William Labovin tekemien tutkimusten ansiosta. Hän on onnistunut tilastollisten menetelmien kautta osoittamaan, etteivät tietyt kielenpiirteet aina vaihtelevat vapaasti, vaan ne vaihtelevat myös sosiaalisten taustojen ja eri kontekstien mukaan (Kurki 2007: 145; Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 30). Tällaista vaihtelua on kutsuttu sosiaalisiksi vaihteluksi, jonka on katsottu aiheutuvan eri puhujien omista kielenkäyttöön liittyvistä käsityksistä ja arvostuksista. Vaihtelua tutkittaessa täytyy ottaa huomioon puhujien erilaisuus, joten oletuksena on, että sosiaalisilta taustoiltaan erilaiset ihmiset puhuvat eri tavoin. Labovilaisessa tutkimustraditiossa kielen variaation ja tiettyjen taustamuuttujien välistä suhdetta tyyppillisesti tarkastellaan jakamalla informantit taustamuuttujien mukaan kolmeen eri ikäryhmään: vanhuksiin, työssäkäyviin ja nuoriin. Informanteista puolet ovat miehiä ja puolet naisia. (Mantila 2004: 323.)

Variaation tutkimus on eronnut aiemmasta murretutkimuksesta laajemman ja monipuolisemman tutkimuskohteensa vuoksi: perinteisessä murretutkimuksessa on tarkasteltu murreeroja eli kiinnostuksen kohteena on ollut ainoastaan alueellinen variaatio, mutta sosiolingvistiikan synnyn myötä tarkasteltavaksi ovat tulleet variaation kaikki eri osa-alueet, kuten sosiaalinen ja tilanteinen variaatio (Kurki 2007). Viittomakielten variaation tutkimuksessa alueellinen variaatio on otettu huomioon osana variaation tutkimusta, eikä ainakaan kovin runsaasti ole kes-

kitytty tarkastelemaan pelkästään alueellisia murre-eroja (ks. enemmän luku 2.4.). Viittomakielten tutkimuksessa ei siis ole tarkkarajaisesti eroteltu näitä kahta tutkimussuuntausta toisistaan, vaan ne kulkeutuvat ikään kuin limittäisesti yhdessä.

Myös suomen kielen variaatiotutkimuksen teoreettisena taustana on käytetty etenkin alkuvaiheissa labovilaista sosiolingvistiikan traditiota, jossa syitä variaatioon on haettu sosiaalisista muuttujista (Mantila 2004: 323). Vaihtelun selittäminen taustamuuttujista käsin on saanut runsaasti kritiikkiä, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että vaihtelun syyt eivät todellisuudessa ole aina lähtöisin kielenkäyttäjien sosiaalisista taustoista. Lappalainen (2004: 35) huomauttaa, etteivät sosiaaliset muuttujat selitä pelkästään variaatiota, sillä variaatio on yksilön ja yhteisön resurssi, jonka kautta muokataan ympärillä olevaa sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi kontekstin merkitystä ei voida olla huomioimatta variaatiota tarkastellessa. Variaatiota voidaan tarkastella myös tilanteisesta eli diatyyppisestä näkökulmasta. Sosiaalinen ja tilanteinen vaihtelu ovat sidoksissa toisiinsa, kun kyseessä on muodollinen tai epämuodollinen keskustelutilanne. Tässä tutkielmassa käytetty aineisto on kuitenkin hankittu elisitaatiomenetelmällä, joten tilanteinen vaihtelu ei ole tarkastelun kohteena.

Perinteinen sosiolingvistinen variaationtutkimus on saanut uusia näkökulmia, kun vuorovaikutusta on alettu tutkia resurssin kannalta. Mantila (2004) on tutkimuksessaan tuonut esiin sen, että ihminen valitsee tietoisesti tai tiedostamattaan kieleensä piirteitä, joilla hän voi osoittaa kuulumisensa tiettyyn ryhmään. Näin ollen vaihtelua ja kielellistä käyttäytymistä ei selitetä sosiaalisten taustamuuttujien vaan kielellisen identiteetin kautta. Tämä toki vaatii sen, että kielenkäyttäjä hallitsee kielen monet muodot. Vastaavanlaisia havaintoja on tehnyt Lappalainen (2004: 362), jonka mukaan yksilö on erilaisissa tilanteissa osallistuja, jonka identiteetti muotoutuu ja varioi vuorovaikutuksen aikana. Ihmisen muodostamat identiteetit ovat näin ollen muuttuvia ja liikkuvia.

Variaatiota voidaan tutkia siis eri näkökulmista, ja vaihtelulle voidaan löytää useita syitä. Sorjosen ja Nuolijärven (2005: 131) mukaan variaatiota voidaan tarkastella kokonaisuutena eikä yksittäisinä ilmiöinä, mutta toinen tapa on tarkastella variaatiota ilmiönä, jolloin täytyy osoittaa, miten se varioi ja minkälaisin ehdoin. Variaation tutkimus on saanut toisaalta kritiikkiä siitä, että yksilöllinen variaatio on usein jätetty tutkimuksen ulkopuolelle, kun on keskitytty pelkästään perinteisiin taustamuuttujiin. Kurki (2007: 150) tosin toteaa, ettei tuloksia voida yleistää, jos keskitytään ainoastaan yksittäisiin puhujiin ja toisekseen on epärealistista odottaa minkään ryhmän olevan täysin homogeeninen. On siis epärealistista odottaa kahden sosiaalisesti saman taustamuuttujan omaavan täysin samankaltaista historiaa kielenkäytön kannalta. Tämän vuoksi näitä sosiaalisia taustamuuttujia täytyy tarkastella entistäkin tarkemmin. Vaikka

kaksi informanttia kuuluisivat samaan ikäryhmään, saattavat he kuulua eri koulutus- tai sukupuoliryhmiin (Kurki 2007: 150). Sorjonen ja Nuolijärvi (2005: 131–132) huomauttavatkin, että variaationtutkimus on tekninen termi, sillä kieliyhteisön variaatiota ja muutosta tutkittaessa suljetaan ulkopuolelle useita näihin liittyviä olennaisia seikkoja. Vaihteluihin ja muutoksiin sisältyy siis useita eri tekijöitä – kuten identiteetti, ajan merkitys, sosiaalinen ja tilanteinen vaihtelu tai kansainvälistyminen – eikä kaikkien näiden huomioiminen ole mahdollista.

2.4. Viittomakielten sosiaalisten variaatioiden erityispiirteet

Suomen kuurojenyhteisö koostuu noin 5000 jäsenestä, jotka kutsuvat itseään kuuroiksi ja jotka asuvat eri puolilla Suomea (Jokinen 2000: 79). Viittomakieltä käyttävä yhteisö koostuu erittäin heterogeenisestä ryhmästä, johon kuuluu kuurojen lisäksi myös huonokuuloisia ja kuulevia viittomakielen käyttäjiä. Osa kielenkäyttäjistä on äidinkieleltään viittomakielisiä, mutta kielenkäyttöyhteisöön kuuluu myös esimerkiksi sellaisia henkilöitä, jotka käyttävät viittomakieltä lähinnä työkielenä.

Heterogeenisen käyttäjäryhmän lisäksi variaatiota lisää se, että Suomessa käytetään kahta eri viittomakieltä: suomalaista viittomakieltä ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Syyt kahden viittomakielen syntyyn löytyvät yhteisön historiasta. Kuurojen yhteisön syntymisen voidaan katsoa alkaneen vuonna 1846, jolloin Carl Oscar Malm perusti Porvooseen ensimmäisen kuurojen koulun (Jokinen 2000: 79). Malm oli itse kuuro ja opiskellut Tukholmassa Manilla-kuurojenkoulussa. Kun Malm oli takaisin Suomessa, hän opetti Ruotsissa omaksumaansa viittomakieltä omille oppilailleen, eli Suomessa alun perin käytetty viittomakieli pohjautui ruotsalaiseen viittomakieleen. Ajan kuluessa suomalainen viittomakieli irtaantui entistä enemmän omaksi kielekseen ja näin ruotsalaisesta viittomakielestä eriytyi Suomeen kaksi eri viittomakieltä (Alanne, Savolainen & Selin-Grönlund 2010: 10). Hoyerin (2004: 6) mukaan suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjät asuvat Suomessa suurelta osin etelä- ja länsirannikolla, kuten kuulevat suomenruotsalaisetkin. Tässä tutkielmassa keskitytään ainoastaan suomalaiseen viittomakieleen.

Suomalaisen viittomakielen historiasta ja käyttäjäyhteisön heterogeenisuudesta johtuen variaatiota on useilla kielen eri tasoilla. Viittomakielten variaationtutkimuksissa vaihtelua on usein pyritty selittämään sosiaalisten taustamuuttujien kautta (McKee & McKee 2011; Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015). Variaationtutkimukset maailmalla ovat osoittaneet sen, että vaihtelua syntyy valittaessa viittomia eri käsitteisiin liittyen (leksikaalinen vaihtelu) tai

vaihtelua ilmenee viittomien sisällä (foneettinen vaihtelu). Toisaalta variaatiota kielessä ovat lisänneet ajan kuluminen ja idiolektisuus. Rainõn (2004: 31–34) on tuonut esille runsaan heterogeenisuuden tiettyjen henkilöiden viittomanimien osalta. Tämä heterogeenisuus johtuu kyseisten viittomanimien käytön vähenemisestä yhteisössä. Variaatio tietyn viittoman osalta siis lisääntyy vähentyneen käytön seurauksena. Tämä altistaa tällaiset viittomat idiolektisille ilmauksille.

Tähän mennessä tehdyt variaation tutkimukset ovat noudattaneet hyvin pitkälti labovilaista tutkimussuuntausta sosiaalisten taustamuuttujien suhteen, eli taustamuuttujiksi on valittu muun muassa sukupuoli, ikä, kuurojen koulu ja alueellisuus. Kuurojen koulut on oletettu variaation aiheuttajaksi, koska ne ovat olleet paikkoja, joissa useat viittomakieltä käyttävät kuurot ovat saaneet ensikontaktin viittomakieleen.

Kuurojen koulut ovat aina koonneet yhteen viittomakieltä käyttävät, joten historiallisesti tarkasteltuna ne ovat olleet merkittäviä yhteisöä yhtenäistäviä keskuksia. Kuurojen koulujen syntymisen myötä perustettiin myöhemmin myös kuurojen yhdistyksiä. Alanteen, Savolaisen ja Selin-Grönlundin (2010: 13) mukaan ensimmäinen kuurojen yhdistys perustettiin Turkuun vuonna 1886, ja vanavedessä syntyi useita muita yhdistyksiä. Myöhemmin näiden yhdistysten myötä syntyi kattojärjestö Kuurojen Liitto, joka perustettiin vuonna 1905. Kuurot järjestäytyivät siis muutaman kymmenen vuoden aikana ja alkoivat viettää yhdessä aktiivista sosiaalista elämää viittomakieltä käyttäen. Tämä on jatkunut näihin päiviin asti. Kuurojen kouluja on siis pidettävä eräänä merkittävänä variaatiota edistävänä tekijänä, koska viittomakieltä käyttävät ihmiset ovat vahvasti sidoksissa kouluympäristöönsä useiden vuosien ajan.

Toinen viittomakielten variaatiotutkimukselle ominainen tarkasteltava taustamuuttuja on ollut alueellisuus. Suomalaisen viittomakielen käyttäjät ovat kielenkäytöltään ja kielenkäyttäjiltään varsin heterogeeninen ryhmä. Yhteisö koostuu niin kuulevista, huonokuuloisista kuin kuuroista kielenkäyttäjistä. Suomessa viittomakieleen liittyviä murteita ei ole tutkittu, mutta alueellisia eroavaisuuksia löytyy ja sosiaaliset murteet näkyvät siten, että vanhempi ja nuorempi sukupolvi viittovat hieman eri tavoin (Alanne, Savolainen & Selin-Grönlund 2010: 10). Alueellisiin eroihin perustuvaa viittomakielen murretutkimusta ei siis ole suomalaisesta viittomakielestä tehty, joten vastaavaa suomen puhekielen kaltaista vertailua väistyivistä ja säilyivistä murrepiirteistä ei ole pystytty tekemään. Tämä johtuu Rainõn (2006) mukaan siitä, ettei suomalaisen viittomakielen osalta ole ollut resursseja vaativalle kartoitukselle, joka selvittäisi kielessä ilmenevää taajaa alueellista ja sosiaalista vaihtelua. Toisaalta Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa alkoi vuonna 2014 neljän vuoden mittainen korpusprojekti, jossa on tarkoituksena kuvata eri puolilla Suomea asuvien henkilöiden viittomista (Salonen, Takkinen,

Puupponen, Nieminen & Pippuri 2016). Korpusprojektin kautta kerätty aineisto mahdollistaa suomalaisen viittomakielen tutkimuksen myös esimerkiksi variaationtutkimuksen kannalta.

Puhekielten variaationtutkimuksissa alueellisuutta ei ole ainakaan tyypillisesti otettu yhdeksi taustamuuttujaksi, koska puhuttujen kielten variaationtutkimuksessa on jo aiemmin osoitettu ne kielenpiirteet, jotka kuuluvat tiettyihin alueisiin, esimerkiksi äänne- ja muotopiirteet. Puhekielten variaationtutkimuksessa on keskitytty tietyn alueen variaatioon ja siinä on osoitettu, mitkä yleiskieliset piirteet ovat kyseisellä alueella vahvasti yleistyneet ja mitkä murrepiirteet taas väistyneet (Mantila 1992; Nuolijärvi 1996; Vaattovaara 2002). Murteista puhuttaessa on toki huomioitava, ettei niitä nykyisen tutkimuksen valossa sidota enää kiinteästi yhteen paikkaan. Piippo, Vaattovaara ja Voutilainen (2016) toteavat, ettei murrerajoja ja -jakoja voida ajatella todellisuudessa objektiivisina faktoina, vaan nämä rajat ovat neuvoteltavissa. Murteiden tiukempi luokittelu omiksi alueikseen perustuu etenkin tutkimuksissa alueellisten erojen vertailemiseen. Tästä huolimatta puhekielten variaationtutkimuksessa pystytään tätä kautta vertailemaan tiettyjä kielenpiirteitä yleiskieleen (standardikieleen).

Alueellisuus on otettu taustamuuttujaksi viittomakielten variaationtutkimuksissa, koska sen kautta on päästy edes jollain tapaa kiinni alueellisiin eroihin kielenkäytön eri tasoilla. Esimerkiksi Belgiassa alueellisuus nousi merkittäväksi taustamuuttujaksi variaatiota tarkastellessa (Vanhecke & De Weerd 2004). Belgian pohjoisosassa Flanderissa käytetään pääosin flaamilaista viittomakieltä, joka taas jakautuu sisäisesti viiteen eri alueeseen kuurojen koulujen mukaan. Viittomakielten tutkimuksessa ja variaationtutkimuksessa ylipäätään olisi suhtauduttava alueellisuuteen kriittisesti yhtenä sosiaalisena taustamuuttujana.

Nuolijärvi ja Sorjonen (2005: 124) huomauttavat, että on epärealistista odottaa tämän päivän Suomessa informanttien syntyneen ja pysyneen samalla paikkakunnalla ja etteivät he puhuisi ammatikseen tai olisi hankkineet korkeakoulutasoista koulutusta. Esimerkiksi saksalaisen viittomakielen tutkimuksessa alueellisuus tarkennettiin koskevaksi kuurojen kouluja, jotka olivat merkittävä tekijä informanttien variaatioiden taustalla (Eichmann & Rosenstock 2014). Tähän liittyen Hoyer (2004) on todennut, että Suomessa kuurojen yhteisön kielenkäyttäjät pystyvät kertomaan pelkästään kielenkäyttöä seuraamalla sen, mitä kuurojen koulua toinen henkilö on aiemmin käynyt.

Toisaalta myös kuurojen kouluja sosiaalisena taustamuuttujana tänä päivänä pitäisi tarkastella kriittisesti. Jos informanttien kouluajoista on aikaa jo kymmeniä vuosia, niin tämä ei välttämättä paljon näy enää kielenkäytössä. Eri asia olisi, jos tutkittaisiin juuri tällä hetkellä kuurojen kouluja käyviä oppilaita ja heidän kielenkäyttöään eri kuurojen kouluissa: siinä tapauksessa kuurojen koulut olisivat varmasti relevantti sosiaalinen taustamuuttuja. Johnston ja

Schembri (2012: 810) tuovat esiin, että viittomakielten sosiolingvistisissä variaationtutkimuksissa on tähän mennessä tutkittu ja havaittu eroja alueellisuuksien välillä, mutta sen sijaan tietyn alueen sisäisiä eroja ei ole tutkittu vastaavalla tavalla kuin puhekielten tutkimuksessa. Sosiaalinen variaatio, joka muodostuu tietyistä verkostoista, on siis jäänyt viittomakielten variaationtutkimuksessa erittäin vähäiseksi.

Alueellisuuden ja kuurojen koulujen lisäksi myös sukupuoli on ollut eräs tutkituista sosiaalisista taustamuuttujista. Sukupuoli on noussut merkittävänä taustamuuttujana esiin irlantilaisessa viittomakielessä. LeMaster ja Dwyer (1991) esittävät tutkimuksessaan miehille ja naisille 153 eri nimikettä, joista 106 nimikettä tuottaa vaihtelua naisten ja miesten kesken. Viittomat on analysoitu sukulaisiksi ja ei-sukulaisiksi kolmen foneettisten parametrin (artikulaatiopaikka, käsimuoto, liike) tarkastelun kautta. Jos miesten ja naisten tuottamat viittomat ovat olleet samankaltaisia yhden tai kahden parametrin osalta, ne on merkitty sukulaisiksi. Tutkijoiden mukaan Irlannissa sukupuolten välinen variaatio selittyy pitkälti koulutuksen kautta, sillä aikoinaan miehille ja naisille oli käytössä omat internaattikoulunsa, joissa käytettiin viittomatasolla erilaista kieltä.

Ehkä selkein merkittävä taustamuuttuja viittomakielten variaatiotutkimuksissa on kuitenkin ollut ikä. Schembri ja Johnston (2007) ovat tuoneet esille, että ikä on merkittävä tekijä, kun on tutkittu leksikaalistuneita sormiaakkosviittomia ja sormiaakkostusten käyttöä. Kielen muuttumisesta on osoituksena myös se, että vanhemmat ihmiset ovat käyttäneet tiettyjen viittomien osalta sormiaakkosia, kun taas nuoremmat polven viittojat ovat käyttäneet uusia viittomia sormiaakkostusten sijaan (Schembri & Johnston 2007). Suomessa sormiaakkosten käyttö nuorten ja vanhempien ihmisten välillä vaihtelee, ja tähän ovat olleet syynä tietoiset kielipoliittiset kielienohjailut. Näillä on ollut vaikutuksensa kielen muuttumiseen ja kehitykseen myös Suomessa. Esimerkiksi Suomessa siirryttiin tietoisien päätöksen seurauksena vanhoista ruotsalaiseen viittomakieleen pohjautuneista sormiaakkosista uusiin vuonna 1965. Uudistumisen motiivit olivat yhdenmukaistamisessa ja kansainvälistymisessä, joten Kuurojen Liiton viittomakielitoimikunnan esityksen myötä Suomessa siirryttiin ranskalaisamerikkalaisiin sormiaakkosiin. (Salmi & Laakso 2005: 319–320.)

Uusien sormiaakkosten siirtyminen ruohonjuuritasolle kesti pitkään, mutta kyseisen päätöksen seuraukset näkyvät edelleen Suomessa. Tätä tukevat myös havainnot omien nimien sormiaakkostuksessa. Etenkin vanhempi sukupolvi käyttää edelleen vanhoja sormiaakkosia tai vanhoja ja uusia sormiaakkosia sekaisin, mutta nuorempi sukupolvi käyttää lähes ainoastaan uusia sormiaakkosia. Sormiaakkostaessaan omaa nimeään 1920-luvulla tai sitä ennen syntyneet

käyttävät vanhoja sormiaakkosia, 1930–1950 luvulla syntyneet käyttävät uusia ja vanhoja sormiaakkosia sekaisin mutta 1960-luvulla ja sitä myöhemmin syntyneet käyttävät pelkästään uusia sormiaakkosia (Rainó 2004: 56). Suomessa siis ikä näyttäisi olevan merkittävä sosiaalinen taustamuuttuja variaatiota tarkastellessa. Hoyerin (2004) mukaan oralistisen opetuksen vuoksi vanhemmat suomalaisen viittomakielen viittojat pyrkivät käyttämään enemmän huuliota puhekielen mukaisesti verrattuna nuorempiin viittojiin. Rintala (2007) tuo tutkimustuloksissaan esille sen, että leksikaalisen variaation syynä näyttäisi olevan ikä, sillä vanhemmat informantit käyttivät vanhempia viittomia.

Ikä on ollut lähes kaikissa viittomakielten variaation tutkimuksissa yhtenä tarkasteltavana muuttujana, ja sen on havaittu olevan myös merkittävä taustamuuttuja (esim. Schembri & Johnston 2007; McKee & McKee 2011; Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015). Toisaalta ryhmän käsite on ongelmallinen myös iän suhteen, sillä yksikin muista selvästi poikkeava yksilö vie keskiarvoa yleiskieliseen tai murteelliseen suuntaan (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 126). On muistettava, ettei ikä ole sosiaalisesti muodostunut ryhmä, kuten vaikkapa kuurojen kouluja samaan aikaan käyneet tai saman harrastuksen ympärille muodostunut ryhmä. Nuolijärvi ja Sorjonen (2005: 126) huomauttavat, että iän perusteella tehty ryhmäjako antaa viitteitä kieliyhteisössä vallitsevista kehitystendensseistä, mutta ryhmäjaon perusteella ei voida todeta sitä, miten esimerkiksi ryhmä keski-ikäiset puhuu, koska ei ole olemassa yhtenäistä keski-ikäisten kielimuotoa. Tässäkin tutkimuksessa ikää tai muita sosiaalisia taustamuuttujia ei tule käsittää sosiaalisesti muodostuneena ryhmänä, vaan ryhmäjako on tehty tutkimuksen tarpeista johtuen. Sosiaalinen taustamuuttuja on tässä tutkielmassa lähinnä tekninen termi, sillä kyse ei ole mistään sosiaalisesti muodostuneesta verkostosta.

Ikäryhmien erot johtuvat osittain kielen kehittymisestä ja muuttumisesta, mutta toisaalta tietyillä koulutukseen liittyvillä päätöksillä on ollut oma vaikutuksensa kielen kehittymiseen ja muuttumiseen. Siirtymistä oralistiseen opetukseen voidaan pitää yhtenä merkittävimpänä viittomakielen muutokseen vaikuttavana tekijänä. Oralistinen opetus oli puhemenetelmään perustuva opetus, jossa kiellettiin viittomakielen käyttö ja artikulaation opetusta lisättiin. Oralistisen opetuksen vaikutukset eivät ulotu ainoastaan suomalaisen viittomakielen muutokseen, sillä oralismin takia kuurot häpesivät kuuroutta ja viittomakielen käyttöä. (Alanne, Savolainen & Selin-Grönlund 2010: 13–14.) Oralismin aikaa voidaan pitää pimeänä aikana kuurojen historiassa. Viittomakieli palasi hitaasti opetuskieleksi kouluihin 1960–1970-luvulla. Kyseessä oli niin sanottu simultaanimalli, jossa käytettiin puhetta ja viittomakieltä yhtäaikaaisesti. 80-luvun lopulla alkoi viittomakielen opetuksen kulta-aika, jolloin viittomakieli hyväksyttiin opetuskielenä. (Salmi & Laakso 2005: 335–356.)

3. AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1. Aineiston hankinta

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty elisitaatiomenetelmällä, joka tarkoittaa sitä, että aineistoa kerätään kysymällä sanoja tai lauseita joko suoraan tai erilaisten materiaalien kautta (Sandman 2013: 56). Tässä tutkielmassa materiaaleina käytettiin kysymyksiä ja sanoja. Elisitaatio ei ole menetelmänä ongelmaton, ja sitä on kritisoitu kielitieteellisen tutkimuksen parissa. Toisaalta Sandman (2013:56) huomauttaa, että elisitaatio on ajoittain välttämätön menetelmä vähän tutkituista kielistä, etenkin systemaattisen tiedon keräämisen kannalta.

Varsinainen aineiston keruu jakautui kahteen osioon. Ensimmäisessä osiossa informanteilta kysyttiin kuusi erilaista viitottua kysymystä (Liite 3), joihin he vastasivat viittoen. Nämä kysymykset olivat johdattelevia ja pyrkivät siihen, että informantti tuottaisi lauseessaan kuukausiviittoman. Toinen osio koostui sanaelisitaatiosta. Powerpoint-ohjelmaa hyväksikäyttäen oli luotu kaksitoista diaa, joissa jokaisessa oli yksi kuukauden suomenkielinen sana. Näistä dioista käytetään tästä eteenpäin käsitettä sanakortti. Aineistonkeräyksen ensimmäistä osiota ei lopulta otettu analyysivaiheeseen mukaan. Alun perin ensimmäisen osion tarkoituksena oli tutkia sitä, onko informanttien tuottamissa lauseiden kuukausiviittomissa kuukausiliitettä vai ei. Kuukausiviittomat voidaan tuottaa itsenäisenä viittomana, esimerkiksi JOULU, jonka merkitys kontekstissa on kuitenkin joulukuu. Toisaalta kuukausiviittoma voidaan tuottaa yhdysviittomana, jolloin se sisältää etuliitteen JOULU ja kuukausiliitteen eli viittoman KUUKAUSI (Kuvio 1). Lopullisen aiheenrajauksen vuoksi aineistonkeräyksen ensimmäistä osiota ei otettu mukaan tähän tutkielmaan, sillä tässä tutkielmassa ei pyritä lopulta tarkastelemaan sitä, missä tapauksissa kuukausiliite on mukana ja missä tapauksissa se on jäänyt pois.

Kuvio 1. Viittoma JOULUKUU voi toimia itsenäisenä viittomana (vasemmanpuoleinen kuva) tai yhdistelmä viittomana JOULU+KUUKAUSI (molemmat kuvat).

Ennen varsinaisen tutkimusaineiston keruuta tehtiin pilottitestaus. Testattava on viittomakielialalla työskentelevä henkilö. Pilottitestauksen tarkoituksena oli ensinnäkin selvittää viittottujen kysymysten ja sanakorttien toimivuus testin kannalta. Samalla testattiin, onko esitettyjen kuukausien järjestyksellä väliä. Pilottitestauksen jälkeen testattava totesi, ettei kuukausien järjestyksellä ollut viittomisen kannalta merkitystä hänen mielestään. Kuvakortit päätettiin esittää informanteille aikajärjestyksessä tammikuusta joulukuuhun. Toiseksi pilottitestauksen tarkoituksena oli tarkistaa annettu ohjeistus testiä varten informanttien näkökulmasta. Ohjeistukseen tehtiin pientä hienosäätöä saadun palautteen perusteella. Kolmantena selvitettävänä tekijänä pilottitestauksessa oli tietokoneen mukanaolo testin aikana: häiritsikö tietokoneen käyttäminen viittomista ja oliko tietokoneen sijainti optimaalinen kameraan nähden, jotta viittominen näkyisi mahdollisimman selkeästi videoidussa aineistossa. Jälkeenpäin katsottuna myös tietokoneen sijainti oli kameraan ja viittojaan nähden hyvä. Jatkossa kuvausympäristö kuitenkin vaihteli, joten kuvaamista jouduttiin soveltamaan vallitsevaan ympäristöön. Tämän seurauksena kuvakulma ei pysynyt aina samana, mikä vaikeutti kuukausiviittomien analysointia. Saatua pilottitestausta ei otettu mukaan lopulliseen aineistoon.

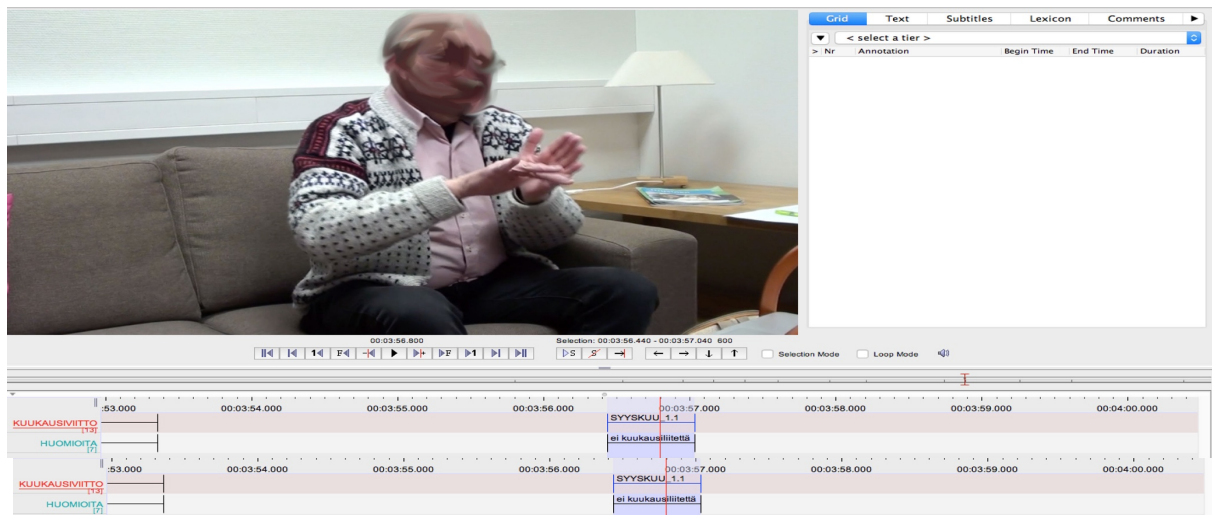
Sopivien informanttien löytämiseksi käytettiin yhteyshenkilöitä, joille oli etukäteen lähetetty video, jossa kuvailtiin tutkimuksen tarkoitus ja tavoite. Tätä informaatiovideota yhteyshenkilöt saivat käyttää etsiessään potentiaalisia informanteja omalta alueeltaan. Yhteyshenkilöt olivat aktiivisia toimijoita omilla alueillaan, joten heillä olivat hyvät verkostot informanttien löytämiseksi. He olivat myös tutkijalle ennestään tuttuja. Yhteyshenkilöiden kautta tutkielman informanteiksi saatiin henkilöitä, jotka olivat tutkijalle ennestään tuntemattomia. Tämä oli hyvä asia aineiston ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Sopivien informanttien löydyttyä heidän kanssaan sovittiin kuvaukselle sopiva ajankohta ja paikka. Aineistonkeruutilanteet vaihtelivat paikkakunnittain. Suurin osa aineistosta kerättiin kuurojen yhdistyksien tiloissa tai informanttien kotona. Näiden lisäksi esimerkiksi Helsingistä kerättiin suurin osa aineistosta Viittomakielialan Osuuskunta Vian toimistolla. Aineistonkeruupaikkaa valitessa pyrittiin ottamaan informanttien toiveet huomioon. Aineistonkeruuympäristö ei vaikuttanut havaintojen perusteella tutkittavien viittomiseen tai aineistonkeruutilanteen ajalliseen kesto.

Ennen varsinaista aineistonkeruuta informanteja pyydettiin täyttämään taustatietolomake, jota käytettiin myöhemmin sosiaalisten taustamuuttujien koostamiseen (Liite 2). Tämän jälkeen informanteille selitettiin tutkimuksen tavoite ja tarkoitus. Lisäksi viittomakieltä käyttäen kerrottiin, miten videoitua aineistoa jatkossa käsitellään ja säilytetään. Nämä asiat ilmenivät myös tutkimusluvassa (Liite 1), mutta oli olennaista, että informantit saivat saman tiedon myös viittomakielellä, sillä Tuomen (2007: 145) mukaan tutkijan on selvitettävä informanteille

tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sillä tavoin, että he pystyvät nämä kaikki asiat ymmärtämään. Näiden suhteen täytyy olla huolellinen, ja erityistä tarkkaavaisuutta vaaditaan, kun tutkitaan vähemmistöyhteisöä, jossa jäsenet tunnistavat toisensa tavallista helpommin. Informantin halutessa täyden anonymiteetin tutkijan on kyettävä osoittamaan, miten tämä onnistuu. Etenkin nuoret ja keski-ikäiset olivat huolissaan oman anonymiteettinsa säilyttämisestä. Heille selitettiin perusteellisesti, ettei videoitua aineistoa käytetä julkisissa paikoissa, elleivät he anna siihen erikseen lupaa. Tuomi (2007: 146) huomauttaa, että osallistujien on jättävä anonyymeiksi, ellei informantti itse ole antanut muuta lupaa.

Nimet ja henkilötiedot on tutkielmassa muutettu tilastoiduiksi luvuiksi, eivätkä ne näin ollen tule esiin missään vaiheessa tutkimusta. Tutkielmassa on käytetty videoaineistosta irrotettuja kuvia, mutta näissä tapauksissa informanteilta on saatu lupa tutkimusluvan yhteydessä. Vanhempien ihmisten osalta ongelmat olivat erilaisia. He olivat huolissaan siitä, osataanko aineistonkeruussa vastata kysymyksiin ja tehtäviin ”oikein”. Toisaalta vanhemmat ihmiset suosivat osallistumaan aineistonkeruuseen helpommin kuin nuoremmat. Lumme-Sandt (2005: 128–129) huomauttaakin, että monet iäkkäämmät ihmiset kokevat haastatteluun pääsyn arvokkaaksi asiaksi.

Videoidun aineiston käsittelemiseen käytettiin ELAN-ohjelmaa (EUDICO LINGUISTIC ANNOTATOR). ELAN on Max Planck -instituutin kehittämä työkalu, jonka avulla voidaan tehdä merkintöjä etenkin viittomakielten, eleiden ja kielten analyysia varten. (ELAN – Linguistic Annotator 2017: VIII.) Kyseinen ohjelma on tällä hetkellä yksi viittomakielen tutkimuksen johtavia työkaluja ja mahdollistaa videomateriaalin annotoinnin ja analysoinnin. Aineisto annotoitiin manuaalisesti ainoastaan kuukausiviittomien osalta. ELAN-ohjelma mahdollistaa annotointien merkitsemisen usealla eri tasolla, ja hyödyksi voidaan käyttää useita eri rivejä. Tämän aineiston analysoimisessa käytettiin hyväksi kahta riviä (kuvio 2).

Kuvio 2. Annotoidessa käytettiin kahta riviä: kuukausiviittomat-riviä ja huomioita-riviä. Ylemmälle kuukausiviittoma-riville laitettiin jokainen annotoitu kuukausiviittoma. Alemmalle huomiota-riville laitettiin mahdolliset erityishuomiot, jotka koskivat yllä olevaa kuukausiviittomaa.

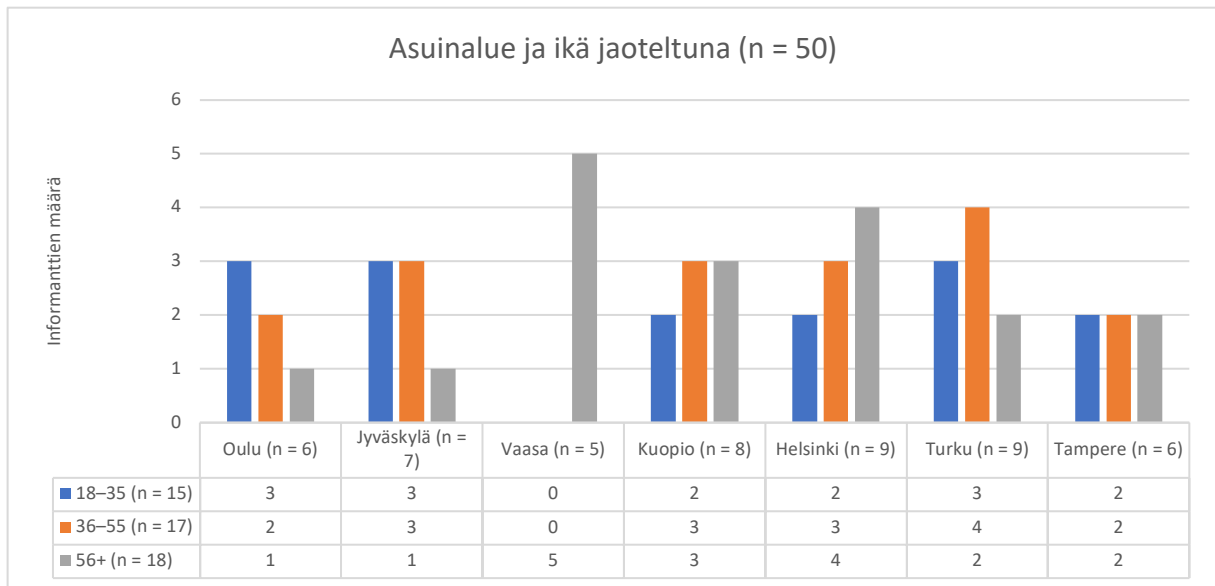
Ensimmäiselle *kuukausiviittomat*-riville annotoitiin aineistosta kaikki ilmenneet kuukausiviittomat. Toiselle *huomiota*-riville merkittiin tarvittava lisätieto, joka liittyy annotoituun kuukausiviittomaan. Huomioita tehtiin esimerkiksi sellaisten viittomien kohdalla, joiden tuottaminen jäi keskeneräiseksi. *Huomioita*-riville merkittiin myös tieto siitä, oliko kyseisessä viittomassa käytetty kuukausiliitettä vai ei.

3.2 Aineisto

Aineisto koostuu viidestäkymmenestä informantista eri puolilta Suomea. Informantit on ikäkategorioiden mukaan jaettu kolmeen ryhmään: 18–35-vuotiaisiin (n = 15), 36–55-vuotiaisiin (n = 17) ja yli 56-vuotiaisiin (n = 18). Jaottelu kolmeen ikäkategoriiaan perustuu suurpiirteisesti aiemmin esitettyyn kurojen opetuksen historiaan. Jaottelu pohjautuu siihen, että vanhin ikäryhmä on käynyt koulua vielä oralismin aikaan. Keskimmäisen ryhmän kouluaika pohjautuu pääosin totaalikommunikaatioaikaan. Nuorin ryhmä on taas käynyt koulua enimmäkseen aikana, jolloin viittomakielen käyttöä kouluissa ja opetuksessa on suosittu.

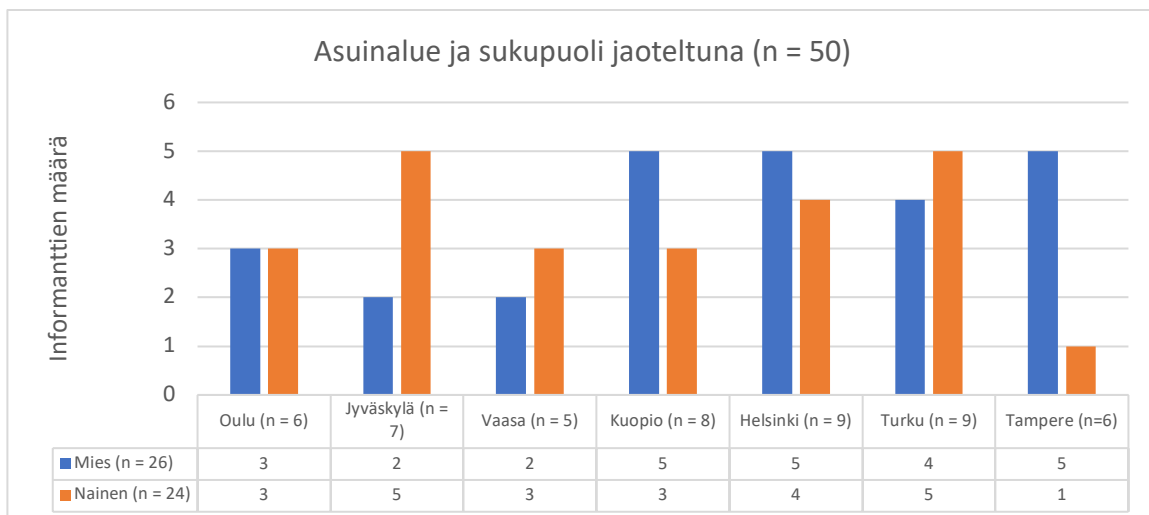
Tavoitteena oli, että jokainen ikäluokkakategoria olisi alueellisesti tarkasteltuna tasainen (Kuvio 3). Tämä ei täysin onnistunut, sillä esimerkiksi Vaasassa ei onnistuttu tavoittamaan yhtään nuorta tai keski-ikäistä informantia. Aineistoa kerättiin seitsemältä eri paikkakunnalta alkuvuodesta 2018. Paikkakunnat valikoituivat osittain maantieteellisen sijaintinsa vuoksi. Toisaalta ajatuksena oli myös, että valitut paikkakunnat ovat vireitä viittomakielisiä keskuksia,

joissa informanttien hankkiminen ei tuottaisi ylitsepääsemättömiä vaikeuksia. Paikkakuntien suhteen voidaan todeta, että määrät ovat suhteellisen tasaisia, mutta pienimmän ja suurimman välinen ero on kohtuullisen suuri.

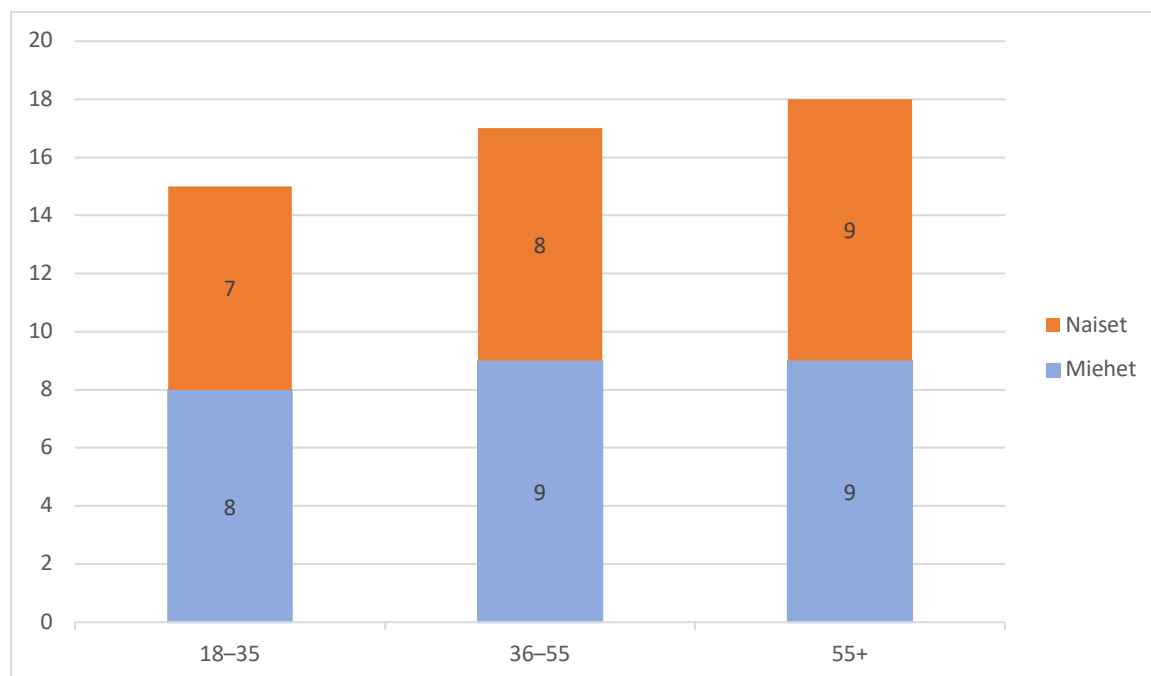
Kuvio 3. Aineisto jaoteltu asuinalueen ja iän mukaan

Tavoitteena oli, että aineisto koostuisi sukupuolten ja alueellisuuden välillä tasaisesti. Aineistossa keskimääräisesti sukupuolet ovat jakautuneet tasan miesten (n = 26) ja naisten (n = 24) välillä. Vinoumia voidaan havaita tarkastellessa sukupuolijakaumaa eri alueittain (Kuvio 4). Esimerkiksi Tampereella sukupuolijakauma on vinoutunut, sillä naisia on merkittävästi vähemmän kuin miehiä.

Kuvio 4. Aineisto jaoteltuna iän ja sukupuolen mukaan

Sukupuolijakauma ikäluokkien suhteen toteutuu aineistossa parhaiten, sillä ikäryhmittäin tarkasteltuna sukupuolet jakautuvat tasaisesti (Kuvio 5). Ryhmien kokonaislukemissa ei ole lopulta suuria eroja, sillä nuorin ikäryhmä sisältää ainoastaan kolme informanttia vähemmän kuin suurin ikäryhmä eli +55-vuotiaat.

Kuvio 5. Aineisto jaoteltuna sukupuolen ja ikäryhmien välillä

Tavoitteena oli löytää jokaiselta haastattelupaikkakunnalta tasainen läpileikkaus sukupuolen ja iän suhteen. Tämän suhteen ei täysin onnistuttu, vaikka kokonaislukuja tarkastellessa määrät näyttävät suhteellisen tasaisilta. Toisaalta on hyvä, ettei tutkija pyri liiaksi vaikuttamaan kerätyn aineiston populaatioon.

Viidenkymmenen informantin tuottaman aineiston kokonaiskesto oli 72 minuuttia ja 1 sekunti. Yhden informantin tuottama aineistonkeruutilanne kesti keskimäärin 1 minuutin ja 26 sekuntia. Lyhyin video kesti 42 sekuntia ja pisin video 3 minuuttia ja 15 sekuntia. Aineistossa on yhteensä 826 kuukausiviittomaa, jotka otettiin mukaan luokiteltavaksi. Poistettuja tapauksia on muutamia kymmeniä. Kyseessä ovat sellaiset tapaukset, joiden tuottaminen jäi selvästi kesken tai informantti syystä tai toisesta tuotti täysin samanmuotoisen kuukausiviittoman kahteen kertaan.

3.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkielmassa käytetään aineiston analysoimiseen kvalitatiivista eli laadullista ja kvantitatiivista tilastollista lähestymistapaa. Suomen kielen varhaisimmat variaation tutkimukset ovat metodologisilta lähestymistavoiltaan tilastollisia, mutta tutkimuksen kriittisyyden ja kehittymisen vuoksi nykyinen tutkimussuuntaus on ollut painopisteeltään laadullista (Mustanoja 2011: 90–91). Nämä metodologiset lähestymistavat saatetaan nähdä toisensa poissulkevinä, mutta Kurki (2006: 5) toteaa laadullisten ja tilastollisten menetelmien tarkastelutapojen täydentävän toisiaan. Näin ollen kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lähestymistavan vastakkainasettelusta ei ole mitään hyötyä. Metsämuuronen (2005: 245) tosin suosittelee valitsemaan jommankumman lähestymistavan pääasialliseksi tutkimusotteeksi, koska lähestymistavat kuitenkin eroavat toisistaan huomattavasti. Tässä tutkielmassa käytetään sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä. Laadullisten menetelmien kautta vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, eli siihen millaisia foneettisia ja leksikaalisia variaatioita suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomissa esiintyy. Määrällisten menetelmien kautta vastataan toiseen tutkimuskysymykseen, eli siihen minkälaisia yhteyksiä esiintyy kuukausiviittomien leksikaalisten varianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien välillä. Koska ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysin jälkeen päästään käsiksi toiseen tutkimuskysymykseen, tässä tutkielmassa pääasiallinen lähestymistapa on laadullinen.

3.3.1 Leksikaalisten ja foneettisten varianttien määrittely ja luokittelu

Aineiston analyysin ensimmäinen vaihe käytiin läpi aineiston käsittelyvaiheessa, joka tehtiin ELAN-ohjelmalla. Jokaisen kuukausiviittoman kohdalla luotiin annotointisolun, johon kirjoitettiin kuukausiviittomaa vastaava kuukausi ja tunnistinkoodi, esimerkiksi TAMMIKUU_1.1. Tunnistinkoodin ensimmäinen numero viittaa leksikaaliseen varianttiluokkaan ja jälkimmäinen numero foneettiseen varianttiluokkaan (taulukko 2). Näiden kautta viittomat pystyttiin erottelemaan ja luokittelemaan toisistaan leksikaalisella ja foneettisella tasolla. Kuvaus luokittelun etenemisestä selitetään myöhemmin tässä luvussa.

Taulukko 2. Kuvaus kahden eri leksikaalisen variantin ja näiden mahdollisten foneettisten varianttien luokitteluperusteista

Selitys	Leksikaalinen variantti 1			Leks. Var. 2	Leks. Var 3
Viittoman leksikaaliset variantit	 TAMMIKUU(B)_1.1			 TAMKUU(AA)_2.1	 TAMKUU(H)_3.1
Frekvenssit	49			27	1
Viittoman foneettiset variantit	<u>TAMKUU(B)_1.1</u> Viittoma tuotetaan yhdellä toistolla neutraalitulassa	<u>TAMKUU(B)_1.2</u> Viittoma tuotetaan kahdella toistolla neutraalitulassa	<u>TAMKUU(B)_1.3</u> Viittoma tuotetaan kahdella toistolla ohimon seudulla	Ei muita foneettisia varianttiluokkia → leksikaalinen varianttiluokka muodostaa foneettisen varianttiluokan	Ei muita foneettisia varianttiluokkia → leksikaalinen varianttiluokka muodostaa foneettisen varianttiluokan
Frekvenssit	34	13	2	27	1

Aineistoa annotoidessa aloitettiin samalla kuukausiviittomien alustava luokittelu ensimmäistä tutkimuskysymystä varten. Luokittelu tapahtui laadullisesti, ja sen tarkoituksena oli selvittää, millaisia erilaisia variaatioita kuukausiviittomissa esiintyi. Luokittelu eteni vertaillen jokaista kuukausiviittomaa aiemmin tuotettuihin kuukausiviittomiin. Aineistosta on nostettu esiin vertailtavaksi kaikki aineistossa ilmenneet kuukausiviittomat ($n = 816$). Tämä tapa eroaa huomattavasti aiemmin tehdystä uusiseelantilaisen viittomakielen variaatiotutkimuksen analyysitavasta. Mckee ja Mckee (2011: 499) ovat keränneet aineistoa elisitaatiomenetelmällä, mutta ovat huomioineet ainoastaan informantin ensimmäiseksi tuotetun variantin sillä oletuksella, että tämä on viittojalle spontaanein tapa ilmaista kyseinen viittoma. Tässä tutkimuksessa on haluttu ottaa kaikki tuotetut variantit huomioon, koska videoitu aineistonkeruutilanne on saattanut vaikuttaa informanttien kielellisiin valintoihin. He ovat saattaneet kyseisen ei-muodollisen tilanteen vuoksi valita tietoisesti ensimmäiseksi viittomakseen yleiskielisimmän variantin.

Aineistosta nousseita kuukausiviittomia on vertailtu viittomien manuaalisten rakenneyksiköiden kautta (käsimuoto, artikulaatiopaikka, liike ja orientaatio). Luokittelussa on käytetty soveltaen Vanhecken ja De Weerdin (2004) luokittelumallia, sillä heillä on kolmen luokan sijaan ollut käytössä neljä luokkaa (identtiset, samankaltaiset, toisiaan muistuttavat ja erilaiset). *Erilaiset*-luokan perustavat variantit, jotka eroavat toisistaan enemmän kuin kahden viittomakielen rakenneyksikön verran. *Toisiaan muistuttavat* -luokassa ovat variantit, jotka eroavat toisistaan yhden tai kahden viittoman rakenneyksikön verran ja *samankaltaiset*-luokassa ovat sel-

laiset variantit, joiden välillä on yhdessä viittoman rakenneyksikössä pienen pieni ero. *Identtiset*-luokkiin kuuluvat tapaukset, jotka ovat aineistossa nousseet esiin jo aiemmin eivätkä näin ollen eroa jostain tietyistä variantista lainkaan. (Vanhecke & De Weerd 2004)

Tässä tutkielmassa samankaltaisia ja toisiaan muistuttavia ei ole nähty relevantiksi erotella toisistaan, joten ne on yhdistetty samaan luokkaan. Tästä luokasta käytetään tässä tutkielmassa nimitystä foneettisten varianttien luokka. Erilaisten luokkien sijaan tässä tutkielmassa käytetään nimitystä leksikaalisten varianttien luokka. Identtisten varianttien luokan nimeä ei ole muutettu. Tarkka kuvaus näistä luokista ja luokittelumisen etenemisestä on nähtävissä taulukossa 3.

Taulukko 3. Kuvaus Vanhecken ja De Weerdin (2004) luokittelumallin sovelluksesta ja luokittelun etenemisestä

	Identtiset variantit	Leksikaaliset variantit	Foneettiset variantit
Selite	Kyseinen kuukausiviittoma on esiintynyt aiemmin aineistossa.	Kuukausiviittoma esiintyy aineistossa ensimmäistä kertaa	Kuukausiviittoma esiintyy aineistossa ensimmäistä kertaa.
Vertailu	Ei eroa lainkaan jostain erilaisesta tai toisiaan muistuttavasta kuukausiviittomasta.	Kyseinen kuukausiviittoma eroaa kaikista muista viittomista enemmän kuin kahden viittoman rakenneyksikön verran.	Kyseinen kuukausiviittoma eroaa jostain toisesta yhden tai kahden viittoman rakenneyksikön verran.
Luokittelu	Kuukausiviittomalla on jo oma luokka. Merkitään yksi frekvenssi luokan alle.	Luodaan oma numeerinen tunniste tulevia tapauksia varten (esim: TAMMIKUU_2.1)	Luodaan oma numeerinen tunniste tulevia tapauksia varten (esim: TAMMIKUU_1.2)

Käytännössä luokittelu tapahtui siten, että aina seuraavaa aineistossa esiin tullutta kuukausiviittomaa verrattiin aiempiin kuukausiviittomiin. Jos kyseessä oli aiemmin esiintynyt kuukausiviittoma eli identtinen kuukausiviittoma, se pantiin olemassa olevaan luokkaan. Ellei kuukausiviittomalla ollut aiempaa luokkaa, sitä vertailtiin leksikaalisen vertailun kautta olemassa oleviin varianttiluokkaan tai varianttiluokkiin. Jos kyseinen kuukausiviittoma erosi jo luodusta leksikaalisesta varianttiluokasta tai varianttiluokista kahden viittoman rakenneyksikön verran, kyseinen kuukausiviittoma loi oman uuden leksikaalisen varianttiluokan. Jos kyseinen kuukausiviittoma erosi jo olleesta leksikaalisesta varianttiluokan viittomasta alle kahden viittoman rakenneyksikön verran, seuraavaksi kyseistä kuukausiviittomaa verrattiin tämän leksikaalisen va-

rianttiluokan olemassa oleviin foneettisiin varianttiluokkiin. Jos kuukausiviittomalle löytyi foneettinen varianttiluokka, se sijoitettiin siihen. Ellei foneettista varianttiluokkaa löytynyt, kyseinen kuukausiviittoma loi uuden foneettisen varianttiluokan.

Aineiston analyysin viimeinen vaihe liittyy foneettisten varianttiluokkien tarkasteluun ja niistä tehtyihin synteeseihin. Analysoitavaksi otettiin ainoastaan sellaiset kuukausiviittomat, jotka olivat tuottaneet enemmän kuin kaksi foneettista varianttiluokkaa. Esimerkiksi taulukko 2 tapauksessa ainoastaan TAMMIKUU(B) otettiin analysoitavaksi, koska se oli tuottanut 3 foneettista varianttiluokkaa. Kaksi muuta tammikuuhun viittaavaa viittomaa eivät olleet tuottaneet foneettisia varianttiluokkia. Kaikkia foneettisia varianttiluokkia ei vertailtu toisiinsa, vaan rajaus tehtiin seuraavalla tavalla: jos kuukausiviittoma sisälsi enemmän kuin kaksi foneettista varianttiluokkaa, ainoastaan perusmuotoista varianttiluokkaa vertailtiin muihin luokkiin. Perusmuotoiseksi varianttiluokaksi määriteltiin kyseisen kuukausiviittoman suurfrekvenssisin foneettinen varianttiluokka. Esimerkiksi taulukosta 2 perusmuotoinen foneettinen varianttiluokka olisi TAMMIKUU(B)_1.1, koska se oli suurfrekvenssisin. Näin ollen TAMMIKUU(B)_1.1 foneettista varianttia vertailtiin TAMMIKUU(B)_1.2 ja TAMMIKUU(B)_1.3. Variantteja TAMMIKUU(B)_1.2 ja TAMMIKUU(B)_1.3 ei vertailtu keskenään.

Tämä tehtiin siitä syystä, että vertailtavien varianttiluokkien määrä pysyisi kohtuullisissa rajoissa. Lisäksi hyvin usein foneettiset varianttiluokat erosivat toisistaan samoin perustein, eli saman viittoman rakenneyksikön kautta. Näin ollen vaikka aivan kaikkia luokkia oltaisiin vertailtu toisiinsa, se tuskin olisi muuttanut kokonaiskuvaa suuremmin. Synteesivaiheessa koottiin kaikista foneettisten varianttiluokkien vertailuista saadut samankaltaiset tapaukset yhteen. Käytännössä käsimuotojen kautta motivoituneet foneettiset vaihtelut koostettiin yhteen nippuun ja samoin tehtiin liikkeen, paikan ja orientaation kautta motivoituneiden tapausten kohdalla.

3.3.2 Tilastolliset menetelmät

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, millainen merkitys sosiaalisilla taustamuuttujilla on leksikaalisiin variantteihin. Kaikki aineiston leksikaaliset variantit ($n = 31$) on löydetty ensimmäisen tutkimuskysymyksen analysoinnin jälkeen. Sosiaalisten taustamuuttujien suhdetta aineistosta löytyneisiin leksikaalisiin variantteihin tarkastellaan kvantitatiivisin eli tilastollisin menetelmin. Pääasiallisesti aineisto ristiintaulukoidaan, mutta myös ryhmäkohtaisia keskiarvoja testataan eri tavoin.

Aineiston analysoimisessa on käytetty hyväksi SPSS-ohjelmaa (Statistical Package for Social Sciences). Kyseinen ohjelma on suunniteltu tilastollisten aineistojen analysointiin, ja sen hyötyinä on etenkin vaativimpien testisuureiden suora tuottaminen (Metsämuuronen 2005: 481–482). Helpoimpia testisuureita voitaisiin yhtä hyvin tarkastella Excel-ohjelmalla, mutta tässä tutkielmassa kaikki luvut on ajettu SPSS-ohjelmalla.

Metsämuurosen (2005: 332) mukaan ristiintaulukoinnin etuna voidaan nähdä sen havainnollisuuden helppous, kun tarkastellaan mahdollisia yhteyksiä kahden eri muuttujan välillä. Tässä tutkielmassa on siis tarkoituksena tarkastella erilaisten leksikaalisten varianttien tuottamista suhteessa valittuihin sosiaalisiin taustamuuttujiin. Vielä täsmällisemmin sanoen tässä tutkielmassa käytetään dikotomista ristiintaulukkoa, eli muuttujat saavat vain kaksi arvoa (Taulukko 4). Taulukon perusteella näyttäisi siltä, että naiset suosisivat TOUKOKUU(G)-viittoman käyttöä hieman yleisemmin kuin miehet. Jotta olisi mahdollista tutkia sosiaalisten taustamuuttujien ja tehtyjen havaintojen välistä suhdetta, jokaisen informantin kohdalla on koodattu jokaisen leksikaalisen variantin kohdalla arvo 0 tai 1. Tässä tapauksessa 0 tarkoittaa sitä, että informantti ei ollut tuottanut varianttia, ja 1 tarkoittaa, että informantti oli tuottanut variantin. Tällä tavalla muuttujista saadaan selkeitä kaksiluokkaisuutta kuvaavia muuttujia.

Taulukko 4. Esimerkki dikotomisesta ristiintaulukosta tarkastellessa TOUKOKUU(G) suhteessa sukupuoleen.

	Tuottanut	Ei ole tuottanut	Yhteensä
Mies	12	14	26
Nainen	15	9	24
Yhteensä	27	23	50

Dikotominen ristiintaulukointi ei silti kerro tilastollista merkitsevyyttä sukupuolten ja aineiston välillä. Metsämuurosen mukaan (2005: 333) jos tahdotaan eksaktia tietoa ryhmien todellisista eroista verrattuna siihen, johtuvatko tapaukset sattumista, täytyy asia tutkia Khiin neliö (χ^2)-testillä, jolla mitataan kahden muuttujan välistä riippumattomuutta. Khiin neliö -testi päättyy lopulta p-arvon tarkasteluun. P-arvojen avulla annetaan arvio hypoteesin paikkansapitävyydestä numeerisessa muodossa, eli p-arvot ilmoittavat kuinka suurella todennäköisyydellä vaihtoehtoinen hypoteesi on väärä (Nummenmaa 2009: 148). Käytännössä taulukossa 4 olevan tapauksen kohdalla tehtäisiin seuraavat hypoteesit:

H0: Sukupuolella ei ole riippuvuutta tarkastellessa variantin TOUKOKUU(G) tuottamista

H1: Sukupuolella on riippuvuus tarkastellessa variantin TOUKOKUU(G) tuottamista

Vaihtoehtoinen (H1) hypoteesi on todennäköisesti oikein, jos p-arvo on lähellä nollaa. Metsämuurosen (2005: 398) mukaan p-arvo kertoo siis todellisuudessa nollahypoteesin virheellisen hylkäämisen riskin, eli mitä pienempi p-arvo on, sitä pienempi riski on hylätä nollahypoteesi. Nummenmaan (2009: 149) mukaan p-arvoille on annettu kriittisiä arvoja, jonka mukaan voidaan todeta vaihtoehtoisten hypoteesien pitävän paikkansa: arvot ovat $p < 0,05$, $p < 0,01$ ja $p < 0,001$. Taulukon 4 esimerkissä testattiin Khiin neliö -testillä ja saatiin p-arvo = .247, joten nollahypoteesi jää voimaan. Eli sukupuolella ei ole riippuvuutta variantin TOUKOKUU(G) tuottamiseen, vaikka ensimmäinen tarkastelu dikotomisesta ristiintaulukosta antoi viitteitä sukupuolen välisestä riippuvuudesta.

Ristiintaulukoinnin lisäksi vertaillaan vielä ryhmien välisiä eroja toisiinsa keskiarvojen perusteella. Ensinnäkin on katsottu informantikohtaisesti kokonaisfrekvenssit kuukausiviittomille; tämä sisältää siis kaikki kuukausiviittomat, jotka informantti on aineistonkeruutilanteessa tuottanut. Informanttien kokonaisluvusta saadaan laskettua keskiarvoja ryhmäkohtaisesti, kuten iän, asuinpaikan tai sukupuolen mukaan. Näitä ryhmäkohtaisia keskiarvoja vertaillaan ryhmien varianssien vertailulla, jota Metsämuurosen (2005: 374) mukaan kutsutaan varianssianalyysiksi. Näin voidaan tarkastella, poikkeako kahden tai useamman muuttujan keskiarvot toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (Nummenmaa 2009: 194). Yleensä ryhmäkohtaisia keskiarvoja voidaan vertailla yksisuuntaisten varianssianalyysien (ANOVA) kautta. Nummenmaan (2009: 194) mukaan ANOVA-mallit sisältävät liian tiukkoja oletuksia muuttujista ja jakaumista, jotta analyysin tuloksia voitaisiin pitää luotettavana. Oletuksiin kuuluvat muun muassa, että jokaisen vertailtavan ryhmän koko olisi suurempi kuin 20 ja otos olisi peräisin normaalisti jakautuneesta populaatiosta (Nummenmaa 2009: 194). Otos kuukausiviittomien kokonaismäärästä ei noudata normaalijakaumaa, ja lisäksi vertailtavien ryhmien koko jää alle kahdenkymmenen. Tämän seurauksena on päädytty käyttämään epäparametristä Kruskal-Wallis-testiä ryhmäkohtaisten keskiarvojen vertailuun.

Jos yksisuuntaisen varianssianalyysin oletukset eivät ole voimassa, niin on käytettävä Kruskal-Wallis-testiä, joka on epäparametrinen vastine yksisuuntaiselle varianssianalyysille (Nummenmaa 2009: 266). Tarvittaessa joudutaan tekemään parivertailuja eri ryhmien välillä. Luojolan (2006: 164) mukaan nollahypoteesin hylkääminen osoittaa ainoastaan sen, etteivät kaikki otokset ole peräisin samasta populaatiosta, joten ei tiedetä, mitkä populaatiot poikkeavat toisistaan. Nämä parivertailut tehtiin Kruskal-Wallis varianssianalyysillä Excel-ohjelmalla.

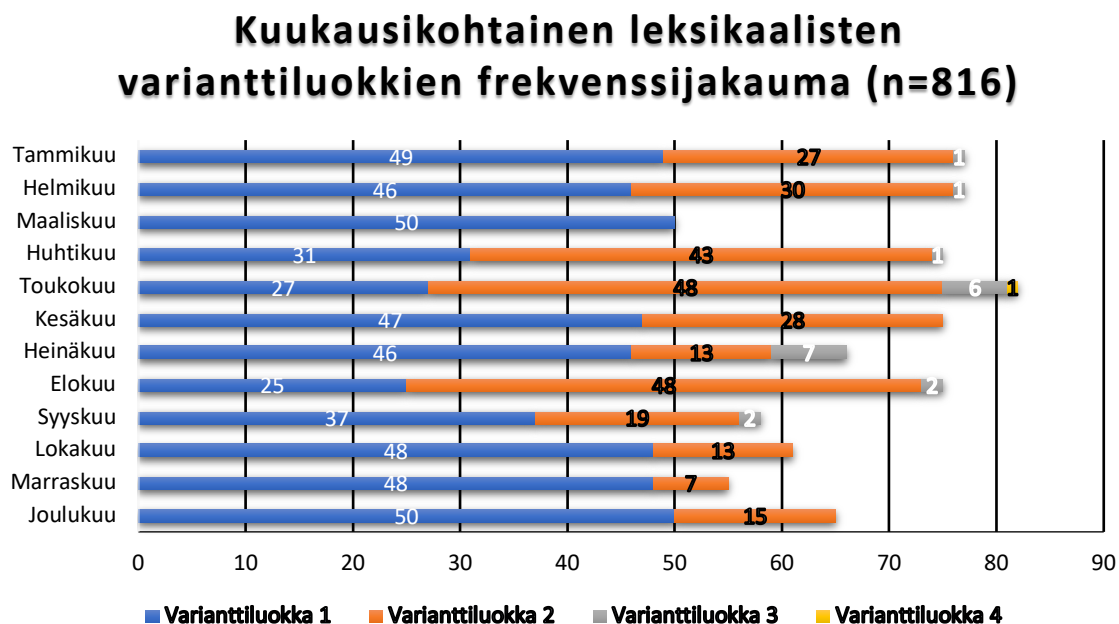
Tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus tutkia kuukausikohtaisia frekvenssikeskiarvoja eri ryhmien välillä, sillä aineiston käsittely muuttuisi todella massiiviseksi. Tämän vuoksi tyydytään tekemään yleinen tarkastelu ryhmien välisiin keskiarvoihin kokonaisfrekvenssien kautta.

4. TULOKSET

4.1. Kuukausiviittomien vaihteluista yleensä

Seuraavaksi käsitellään tuloksia, jotka liittyvät ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Tavoitteena on vastata siihen, millaisia leksikaalisia ja foneettisia variaatioita suomalaisen viittomaikielen kuukausiviittomissa on. Tässä luvussa tehdään yleiskatsaus aineistossa esiintyneisiin leksikaalisiin ja foneettisiin kuukausiviittomiin. Tämän jälkeen luodaan tarkempi katsaus siihen, millaisin perustein luokittelut ovat syntyneet.

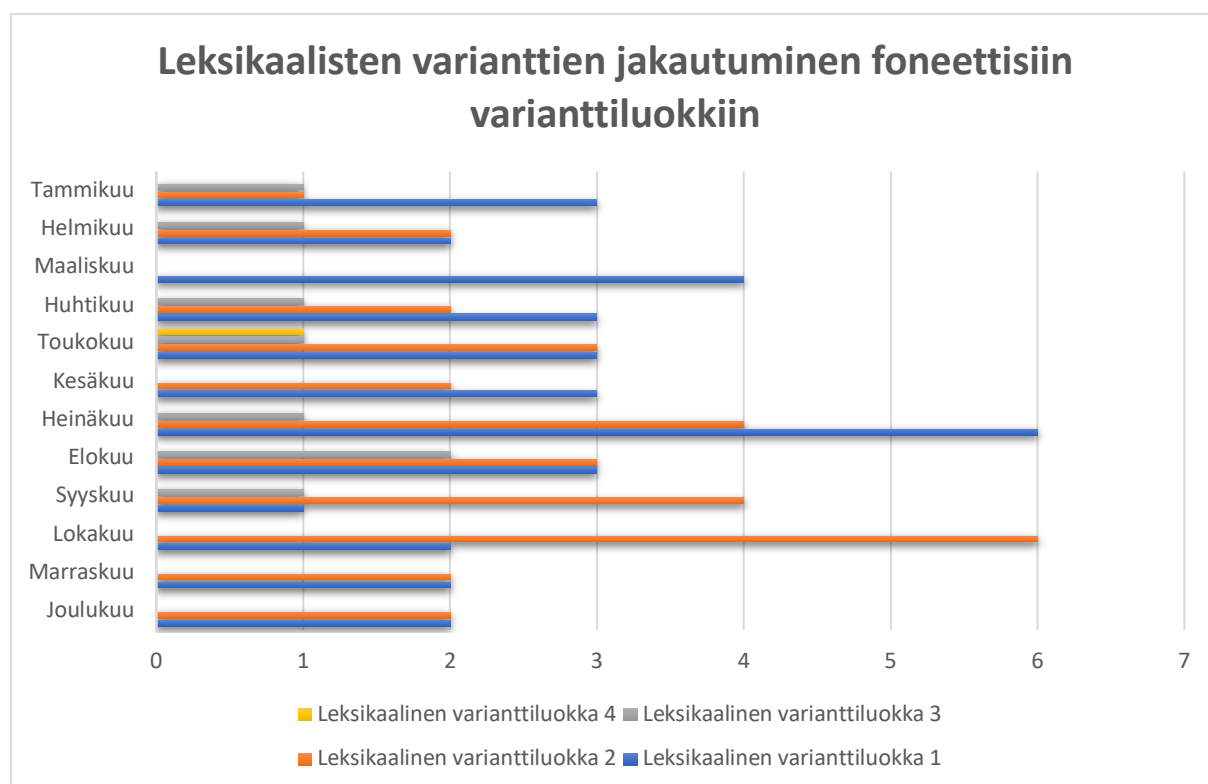
Aineisto koostuu yhteensä 816 leksikaalisesta varianttitapauksesta kahdentoista kuukauden nimen osalta. Nämä on luokiteltu omiin kuukausikohtaisiin varianttiluokkiinsa. Esimerkiksi maaliskuu on luokiteltu ainoastaan yhteen leksikaaliseen varianttiluokkaan, kun taas toukokuu on luokiteltu neljään eri leksikaaliseen varianttiluokkaan (Kuvio 6). Muut kuukaudet on luokiteltu kuukausiviittomien osalta kahteen tai kolmeen varianttiluokkaan aineiston perusteella. Kokonaisuudessaan aineistossa esiintyvät kuukaudet on luokiteltu yhteensä 31 eri leksikaaliseen varianttiluokkaan. Nämä 31 kuukausiviittomaa esitellään liitteessä 8.

Kuvio 6. Leksikaalisten varianttien frekvenssit kuukausikohtaisesti tarkasteltuna

Jokaisen varianttiluokan frekvenssi on nähtävissä kuviossa 4. Esimerkiksi maaliskuusta ja joulukuusta on variantit, joiden frekvenssi on 50, eli jokainen informantti on tuottanut kyseisen viittoman. Varianttiluokissa on myös tapauksia, joiden frekvenssit ovat jääneet pieniksi. Jos frekvenssien määrä on jäänyt alle viiden, tällaisten kuukausiviittomien osuutta on tarkasteltava kriittisesti. Jos matalafrekvenssiset varianttiluokat jätetään huomioimatta, voidaan todeta jokaisen kuukauden sisältävän todellisuudessa keskimäärin kaksi varianttiluokkaa. Poikkeuksia ovat maaliskuu, toukokuu ja heinäkuu. Maaliskuu ei ole tuottanut kuin yhden leksikaalisen variantin. Maaliskuu on ainoa kuukausi, jota ei ole luokiteltu useampaan leksikaaliseen varianttiluokkaan. Touko- ja heinäkuusta sen sijaan on kolme leksikaalista varianttiluokkaa.

Suurin osa leksikaalisista varianteista sisältää vähintään kaksi ja enintään kuusi foneettista varianttiluokkaa (Kuvio 7). Nämä foneettiset varianttiluokat perustuvat kahden samankaltaisen viittoman eroihin, jotka tulevat ilmi tarkastellessa viittoman rakenneyksiköitä. Poikkeuksia ovat kahdeksan leksikaalista kuukausivarianttia, jotka eivät jakaudu useampaan foneettiseen varianttiluokkaan. Nämä kahdeksan leksikaalista varianttia (TAMMIKU(A), TAMMIKU(H), HELMIKU(S), HUHTIKUU(Lq), TOUKOKUU(H_kaula), TOUKOKUU(H_vatsa), HEINÄKU(VG), SYYSKU(55) ja SYYSKU(BB)) eivät ole tuottaneet foneettisen tason vaihtelua aineistossa, eli kaikki leksikaaliset variantit ovat identtisiä keskenään.

Kuvio 7. Kuvaus siitä, miten moneen foneettiseen luokkaan kukin leksikaalinen variantti jakautuu. Foneettisten varianttiluokkien frekvenssit ovat liitteessä 5.

Foneettisen vaihtelun tarkasteluun ei ole otettu mukaan näitä kahdeksaa leksikaalista varianttia, jotka eivät ole tuottaneet foneettista vaihtelua. Lopulliseen tarkasteluun on otettu mukaan yhteensä 22 leksikaalista varianttia. Tarkastellessa foneettisten varianttiluokkien kokonaismäärää, nämä 22 leksikaalista varianttia ovat jakautuneet yhteensä 65 foneettiseen varianttiluokkaan. Tämän perusteella aineistossa esiintyy siis runsaasti variaatiota foneettisella tasolla. Seuraavassa vaiheessa tarkastellaan näitä foneettisia varianttiluokkia lähemmin.

4.2. Kuukausiviittomien foneettinen vaihtelu suomalaisessa viittomakielessä

Seuraavaksi esitellään tulokset, jotka nousevat esiin kuudenkymmenenviiden foneettisen varianttiluokan synteeseistä, ja nämä foneettiset varianttiluokat perustuvat aineistosta löytyneisiin 816 nimikkeeseen ($n = 816$). Kuukausiviittomien foneettisten varianttiluokkien määrät ja frekvenssit ovat liitteessä 5. Synteisien luonnin eteneminen on esitetty menetelmäosassa 3.3.1. Ensimmäiseksi esitellään sellaiset foneettiset varianttiluokat, joissa kahden foneettisen variantin välillä ilmenee eroa yhden viittoman rakenneyksikön verran. Tämän jälkeen esitellään tapaukset, joissa kaksi foneettista varianttiluokkaa on eroteltu kahden viittoman rakenneyksikön verran. Esitysjärjestyksessä noudatetaan suuruusjärjestystä yleisimmistä harvemmin esiintyvään. Ensin esitellään tapaukset, jotka eroavat eniten joltain viittoman rakenneyksiköltään ja viimeisenä vähiten variaatiota tuottanut viittoman rakenneyksikkö.

Vertailtaessa samankaltaisia kuukausiviittomia toisiinsa viittoman rakenneyksikköjen perusteella, voidaan havaita kuukausiviittomissa esiintyvän runsaasti foneettista vaihtelua. Käsimuotojen perusteella on eroteltu eniten kaksi foneettista varianttiluokkaa toisistaan (10 tapausta), kolmanneksi eniten liikkeen (7 tapausta) ja vähiten paikan (6 tapausta) perusteella. Tapauskohtaisesti näyttäisi siltä, että käsimuotojen perusteella tehdyt erot olisivat merkittävimpiä ja paikalla olisi pienin merkitys foneettista variaatiota tarkastellessa.

Aineiston perusteella on löydetty yhteensä 10 tapausta, joissa kaksi foneettista varianttiluokkaa on eroteltu toisistaan käsimuotojen kautta (Taulukko 5). Taulukkoa tarkastellessa on syytä muistaa, että ensin on ilmoitettu suurfrekvenssisin foneettinen varianttiluokka, jota on vertailtu muihin saman leksikaalisen variantin foneettisiin varianttiluokkiin.

Taulukko 5. Käsimuotojen perusteella motivoituneet foneettiset vaihtelutapaukset. Käsimuotojen koodaukset perustuvat Suomen viittomakielten korpusprojektin annotointiohjeisiin (Salonen, Wainio, Kronqvist & Keränen 2018). Yksikätkäinen viittoma on koodattu yhdellä isolla kirjaimella tai numerolla, kaksikätkäisen viittoman koodaukseen on käytetty kahta isoa kirjainta tai kahta numeroa. Tutkielmassa koodaukseen käytetyt käsimuodot ja niiden koodit löytyvät liitteestä 9.

Tapaus	Muutos
1) HUHTIKUU(Y)_2.1 & HUHTIKUU_2.2	Käsimuoto vaihtui Y-käsimuodosta A-käsimuotoon.
2) TOUKOKUU(G)_1.1 & TOUKOKUU_1.3	Käsimuoto vaihtui G-käsimuodosta F-käsimuotoon.
3) TOUKOKUU(SB)_2.1 & TOUKOKUU_2.2	Dominoivan käden käsimuoto pysyy versiossa 2.2 samana (BB). Versiossa 2.1 käsimuoto muuttuu S→B liikkeen aikana.
4) KESÄKUU(B)_1.1 & KESÄKUU_1.3	Käsimuoto vaihtuu B-käsimuodosta H-käsimuotoon.
5) KESÄKUU(GG)_2.1 & KESÄKUU_2.2	Käsimuodot GG vaihtuvat HH-käsimuotoihin.
6) ELOKUU(AxAx)_1.1 & ELOKUU_1.3	Käsimuodot AxAx vaihtuvat AA-käsimuotoihin
7) LOKAKUU(A)_2.1 & LOKAKUU_2.5	Käsimuoto vaihtuu A-käsimuodosta Y-käsimuotoon.
8) LOKAKUU(A)_2.1 & LOKAKUU_2.6	Käsimuoto vaihtuu A-käsimuodosta V1-käsimuotoon.
9) MARRASKUU(BB)_1.1 & MARRASKUU_1.2	Dominoivan käden käsimuoto B vaihtuu käsimuotoon G. Ei-dominoiva pysyy molemmissa B-käsimuodossa.
10) JOULUKUU(Ax)_1.1 & JOULUKUU_2.1	Käsimuoto Ax vaihtuu A-käsimuotoon.

Käsimuoto on viittoman rakenneyksikkönä myös kaikista selkein ja helpoiten analysoitavissa, sillä viittomien liikkeet näissä foneettisissa variaatiotapauksissa ovat aina samankaltaisia. Muutokset perustuvat ainoastaan käsimuotoihin, joten luokittelu on helppoa havaitsemisen kannalta. Kuviossa 8 esitetään esimerkki aineistosta, kuinka HUHTIKUU(Y)_2.1 ja HUHTIKUU(Y)_2.2 eroavat toisistaan ainoastaan käsimuotojen kautta.

Kuvio 8. Esimerkki leksikaalisen variantti HUHTIKUU_Y kuukausiviittoman kahdesta foneettisesta varianttiluokasta, jotka eroavat käsimuodoiltaan (HUHTIKUU(Y)_2.1 ja HUHTIKUU(Y)_2.2)

Tietyt käsimuotojen perusteella erotelluista foneettisista varianttiluokista olivat frekvensseiltään suhteellisen suuria. Esimerkiksi kuviossa 8 esitetyistä varianteista HUHTIKUU(Y)_2.1 esiintyi aineistossa 33 kertaa ja HUHTIKUU(Y)_2.2 esiintyi 11 kertaa. Tällaiset runsasfrekvenssiset tapaukset näyttävät toimivan vapaan vaihtelun kaltaisena ilmiönä. Toisaalta jotkin foneettiset varianttitapaukset esiintyvät aineistossa todennäköisesti varsin idiolektisinä ilmauksina, sillä niiden frekvenssit jäävät mataliksi. Esimerkiksi LOKAKUU_2.6 VI-muotoista ja MARRASKUU_1.2 GB-muotoista foneettista varianttia on aineistossa vain kerran. On siis hyvin mahdollista, etteivät tällaiset matalafrekvenssiset variantit ole yleisessä käytössä. Lisäksi on huomioitava, että käsimuotojen vertailuissa foneettiset varianttiluokkataraukset jakautuvat useiden eri kuukausiviittomien ympärille. Ainoastaan LOKAKUU_2.1 toistuu kahtena erilaisena foneettisena tapauksena.

Käsimuotojen jälkeen seuraavaksi eniten tapauksia on orientaatioissa. Tapauksia on yhteensä kahdeksan (taulukko 6). Orientaatiolla näyttäisi olevan siis selkeä rooli foneettisen variaation tuottajana, mutta toisaalta vertailut pohjautuvat hyvin paljolti samojen foneettisten varianttiluokkien ympärille. Esimerkiksi saatujen vertailujen perusteella pelkästään kahden variantin (MAALISKUU_1.1 ja HEINÄKUU_1.3) ympärille muodostuu kuusi tapauksia.

Taulukko 6. Orientaation perusteella motivoituneet foneettiset vaihtelutapaukset

Tapaus	Muutos
1) MAALISKUU_1.1 & MAALISKUU_1.2	Orientaatio muuttuu siten, että viittomassa 1.1 viittomajan peukalot ja etusormet koskettavat toisiaan, mutta viittomassa 1.2 peukalot eivät ole kiinni toisissaan.
2) MAALISKUU_1.1 & MAALISKUU_1.3	Peukalot ovat molemmissa varianteissa kiinni. 1.1 variantissa orientaatio on selkeästi kämmen ylöspäin, kun taas variantissa 1.3 kämmen viittojaan päin.
3) MAALISKUU_1.1 & MAALISKUU_1.4	Peukalot ovat molemmissa varianteissa kiinni. 1.1 variantissa orientaatio on selkeästi kämmen ylöspäin, kun taas variantissa 1.3 kämmen alaspäin.
4) HEINÄKUU_1.3 & HEINÄKUU_1.1	Molemmissa varianteissa liike on samankaltainen. Dominoivan käden orientaatio on variantissa 1.3 ensimmäisen kontaktin aikana kämmen alaspäin. Variantissa 1.1 se on kämmen ylöspäin.
5) HEINÄKUU_1.3 & HEINÄKUU_1.5	Ei-dominoivan käden kämmen on ylöspäin variantissa 1.3, kun se on variantissa 1.5 kämmen alaspäin.
6) HEINÄKUU_1.3 & HEINÄKUU_1.6	Dominoivan käden orientaatio on variantissa 1.3 ensimmäisen kontaktin aikana kämmen alaspäin. Variantissa 1.6 orientaatio on kontaktin aikana kämmen sivuttain.
7) HEINÄKUU_2.1 & HEINÄKUU_2.3	2.1 variantin orientaatio on kämmen viittojaan päin, kun taas variantissa 2.3 orientaatio on kämmen alaspäin.
8) MARRASKUU_2.1 & MARRASKUU_2.2	Viittomassa 1.1 ei-dominoivan käden orientaatio on kämmen ylöspäin ja 1.2 viittomassa kämmen alaspäin.

Orientaation tapausten suhteen täytyy olla kriittinen, koska osa tapauksista perustuu ei-dominoivaan käteen. Ei-dominoiva käsi on näissä varianttiviittomissa vielä selkeästi passiivinen, eli se ei ole samalla tapaa mukana viittomassa kuin aktiivinen käsi. Esimerkkeinä näistä ovat esimerkit 5) ja 8). Näissä ei-dominoivan käden rooli on viittoman aikana kuvata maanpintaa, ja aineiston perusteella tällä ei näyttäisi olevan merkitystä, onko ei-dominoivan käden orientaatio suuntautunut näissä tapauksissa ylöspäin vai alaspäin (Kuvio 9).

Kuvio 9. Esimerkki leksikaalinen variantti MARRASKUU(5c) kuukausiviittoman kahdesta foneettisesta varianttiluokasta, jotka eroavat orientaatioltaan.

Orientaation jälkeen seuraavaksi eniten tapauksia yksittäistä viittoman rakenneyksikköä tarkastellessa on liikkeessä. Tällaisia on aineistossa yhteensä seitsemän (Taulukko 7). Huomiointavaa on etenkin se, että liike esiintyy kolmessa tapauksessa redusoitumisen kautta. Näitä tapauksia ovat TAMMIKUU_1.1, HELMIKUU_1.1 ja ELOKUU_2.1., joissa kaikissa redusoituminen ilmenee toisen toistoliikkeen poisjääntinä. Tämä kielii siitä, että jos perusmuotoisessa viittomassa on toistoliike, niin se voidaan tuottaa käytännössä toiston kanssa tai ilman. Aineistossa esiintyy myös kuukausiviittomatapauksia, joissa on ylimääräinen toistoliike. Näitä ei ole luokiteltu omiksi foneettisiksi varianttiluokikseen, koska kyseessä ovat sellaiset tapaukset, joissa informantit lähinnä toistavat viittoman ymmärrettävyyden vuoksi tai informantit toistavat viittoman osittain uudestaan, ikään kuin toistaakseen itselleen ja hakiessaan viittoman oikeaa muotoa.

Liikkeeseen perustuvat tapaukset vaihtelevat, jos tarkastellaan näitä leksikaalisten varianttien perusteella. Ainoastaan leksikaalinen variantti SYYSKUU_2.2 on tapaus, joka on luokiteltu kahteen foneettiseen varianttiluokkaan liikkeen perusteella. Tässä tulee suurin ero, jos vertaillaan orientaatioon ja liikkeeseen perustuvia tapauksia (vrt. taulukko 6 & taulukko 7). Orientaatioon perustuvat tapaukset keskittyvät samojen leksikaalisten varianttien ympärille, kun taas liikkeeseen perustuvat tapaukset hajaantuvat selkeästi useamman leksikaalisen kuukausivariantin ympärille. Tämän pohjalta voidaan todeta, että liikkeellä on suurempi rooli variaatiossa, kun tarkastellaan kuukausiviittomia kokonaisuudessaan. Tapauskohtaiset lukumäärät eivät näin ollen selitä merkittävyyttä.

Taulukko 7. Liikkeen perusteella motivoituneet foneettiset vaihtelutapaukset

Tapaus	Muutos
1) TAMMIKUU_1.1 & TAMMIKUU_1.2	Viittoman toisto redusoituu (2 →1)
2) HELMIKUU_1.1 & HELMIKUU_1.2	Viittoman toisto redusoituu (2→1)
3) HUHTIKUU_1.1 & HUHTIKUU_1.2	Tässä tapahtuu liikkeessä muutos kahdella tapaa: 1.1(nenä) viittomassa sormet heristelevät, 1.2(nenä) sormet pysyvät paikoillaan. 1.1 (nenä) viittoma pysyy muuten paikoillaan, mutta 1.2 (nenä) viittoma tuotetaan ranteen kautta toistoliikkeellä nenästä poispäin.
4) TOUKOKUU_2.1 & TOUKOKUU_2.3	Liikkeen suunta erilainen. Ensimmäinen (2.1) tuotetaan suoraan alhaalta ylöspäin. Toinen viittoma (2.3) tuotetaan sivulta ylöspäin, joten liike sisältää pienen kierto liikkeen
5) ELOKUU_2.1 & ELOKUU_2.2	Viittoman toisto redusoituu (2→1)
6) SYYSKUU_2.2 & SYYSKUU_2.1	Ei dominoiva pysyy molemmissa paikoillaan. 2.2 versiossa dominoivan käden sormet heristelevät. 2.3 versiossa sormet pysyvät paikoillaan ja lehden väristelyä kuvaava liike tuotetaan ranteesta.
7) SYYSKUU_2.2 & SYYSKUU_2.3	Ensimmäisessä (2.2) versiossa ei-dominoiva pysyy paikoillaan ja sormet väristelevät. Toisessa (2.3.) versiossa dominoiva käden sormet pysyvät paikoillaan. Ei dominoiva käsi tekee kaksinkertaisen liikkeen dominoivan käden kämmeneen.

Liikkeen jälkeen esitellään artikulaatiopaikka, joka varioi kaikkein vähiten kahden foneettisen varianttiluokan vertailussa. Artikulaatiopaikan suhteen on todettava aineiston analyysin puutteellisuus variaation tarkastelun kannalta. Tämän aineiston analyysissä on otettu artikulaatiopaikkaa koskevaa vaihtelua ajatellen tarkasteluun vain sellaiset kuukausiviittomat, joilla on kontakti viittojan torsoon tai päähän. Näin ollen sellaisia kuukausiviittomia, joita on artikulaatiopaikaltaan tuotettu neutraalitulassa, ei ole analyysissä huomioitu – ja suurin osa kuukausiviittomista tuotetaan artikulaatiopaikaltaan neutraalitulassa. Neutraalitulassa tuotetut viittomat vaihtelevat horisontaalisesti ja vertikaalisesti niin paljon, ettei niiden erottelun analysoimiseksi ollut tarvittavia teknisiä menetelmiä. Ne olisi täytynyt tutkia esimerkiksi laboratorioolosuhteissa kuvatuista aineistoista, esimerkiksi liikkeentunnistuksen avulla.

Yhteensä vertailtavia tapauksia, joissa artikulaatiopaikka vaihtelee yksittäisenä viittoman rakenneyksikkönä kahden foneettisen varianttiluokan välillä, on kuusi (Taulukko 8). Artikulaatiopaikka jakautuu myös useiden leksikaalisten varianttien ympärille. Ainoastaan variantin LOKAKUU(A)_2.1 ympärille muodostuu kaksi tapausta, jotka on eroteltu omiksi foneettisiksi varianttiluokiksi artikulaatiopaikan vuoksi.

Taulukko 8. Paikan perusteella motivoituneet foneettiset vaihtelutapaukset

Tapaus	Muutos
1) TAMMIKUU_1.1 & TAMMIKUU_1.3	Variantti 1.1 tuotetaan selkeästi neutraalitulassa, kun taas variantti 1.3 otsan vieressä.
2) TOUKOKUU_1.1 & TOUKOKUU_1.2	Variantti 1.1 tuotetaan viittovan käden puoleisella rinnalla, kun taas variantti 1.2 viittovan käden toispuoleisella rinnalla.
3) KESÄKUU_1.1 & KESÄKUU_1.2	Variantti 1.1 tuotetaan siten, että viittoma tuotetaan ensin koskettamalla otsaa ja sen jälkeen leukaa. Variantti 1.2 tuotetaan toisinpäin, eli ensin leuka ja sitten otsa.
4) HEINÄKUU_2.1 & HEINÄKUU_2.3	Variantti 2.1 tuotetaan otsan edessä, kun taas variantti 2.3 tuotetaan suun edessä.
5) LOKAKUU_2.1 & LOKAKUU_2.2	Variantti 2.1 tuotetaan kaulakuopan kohdalla toistona, kun taas variantti 2.3 tuotetaan kaulan sivustalla.
6) LOKAKUU_2.1 & LOKAKUU_2.3	Variantti 2.1 tuotetaan kaulakuopan kohdalla toistona, kun taas variantti 2.3 tuotetaan leualla toistona.

Artikulaatiopaikka toimii varsin vaihtelevasti eri kuukausivarianttien suhteen. Tapaukset ovat keskenään hyvin samankaltaisia, eli viittomien artikulaatiopaikka on syystä tai toisesta muuttunut. Toisaalta tämä osoittaa, ettei kuukausiviittomilla ole välttämättä yhtä oikeaa artikulaatiopaikkaa. Kuviossa 10 on nähtävissä, kuinka leksikaalinen variantti LOKAKUU(A) jakautui kolmeen foneettiseen luokkaan pelkästään artikulaatiopaikan perusteella.

Kuvio 10. Esimerkki leksikaalinen variantti LOKAKUU(A) viittoman kolmesta foneettisesta varianttiluokasta, jotka eroavat artikulaatiopaikaltaan.

Muista tapauksista poikkeuksellinen oli 3) (taulukko 8), koska siihen sisältyy mukana osittain liike. Tässä tapauksessa viittoman liikesuunta vaihtuu, sillä variantti KESÄKUU_1.1 tuotettiin ylhäältä alaspäin, kun taas variantti KESÄKUU_1.2 alhaalta ylöspäin. Kyseessä on metateesimäinen tapaus, jolloin artikulaatiopaikan aloitus- ja lopetuspaikka ovat vaihtuneet

keskenään. Aineistossa KESÄKUU_1.2 esiintyi vain yhden kerran, joten kyseessä lienee joko idiolektinen ilmaisu tai jostain syystä erheellisesti tuotettu viittoma.

4.2.1 Yhdistelmätapaukset ja muut tapaukset

Sellaiset tapaukset, joissa kaksi foneettista varianttia eroavat toisistaan kahden viittomakielen rakenneyksikön verran, kutsutaan tässä yhdistelmätapauksiksi. Tällaisia aineistossa on yhteensä kaksitoista (Liite 6). Selkeästi yleisin yhdistelmätapaus on käsimuodon ja liikkeen yhdistelmä, joita on aineistossa viisi. Toiseksi eniten on liikkeen ja orientaation muodostamia yhdistelmiä, kaksi tapausta. Käsimuodon ja orientaation, käsimuodon ja paikan sekä liikkeen ja paikan yhdistelmiä on yksi tapaus kutakin. Huomioitavaa on, että paikan ja orientaation yhdistelmää ei löytynyt tämän analyysin kautta.

Yhdistelmätapauksen lisäksi on kaksi muuta tapausta, joissa yksikäsitteinen kuukausiviittoma tuotetaan kaksikäsitteisenä viittomana. Nämä ovat LOKAKUU(5c) (kuvio 11) ja HELMIKUU(G) kuukausiviittomat. Toisaalta näiden frekvenssit jäävät aineistossa matalaksi. Varsinkin LOKAKUU(5c) viittoman kohdalla saattaa kyse olla siitä, että ei-dominoiva käsi kopioi dominoivan käden käsimuodon ja tuottaa viittoman samanaikaisesti. HELMIKUU(G) viittomassa kyse lienee taas variaatiosta, sillä KAULAKORU-viittoma, jolla siis viitataan helmikuuhun, voidaan tuottaa yksi- tai kaksikäsitteisenä viittomana.

Kuvio 11. Esimerkki leksikaalisesta LOKAKUU(5c) kuukausiviittomasta, joka vaihtelee yksi- ja kaksikäsitteisenä.

Yhdistelmätapauksia tarkastellessa on ymmärrettävä foneettisen vaihtelun suuri määrä kaikkine mahdollisuuksineen. Luokittelu on selvärajaisuuden sijaan enemmänkin hämärärajaista. Tarkemmalla analyysillä yhdistelmätapauksen määrä kasvaisi runsaasti. Nyt foneettisia varianttiluokkia tarkastellaan siten, että suurifrekvenssisintä foneettista varianttiluokkaa vertaillaan muihin foneettisiin luokkiin. Jos näitä matalafrekvenssisiiä luokkia vertailtaisiin vielä

keskenään, uusia yhdistelmiä löytyisi. Esimerkiksi viittoma TOUKOKUU(G)_1 jakautuu kolmeen eri foneettiseen varianttiluokkaan. Jos kaikkia varianttiluokkia vertailtaisiin toisiinsa, voitaisiin taulukosta 9 tehdä erilaisia päätelmiä.

Taulukko 9. kuvaus tarkemmasta analyysistä TOUKOKUU_1 foneettisten varianttiluokkien kohdalla

Foneettinen varianttiluokka	Kuva	KÄSIMUOTO	PAIKKA	Liike	Orientaatio
Tapaus1: TOUKOKUU_1.1		G	Rinta, viittovan käden vieressä.	Ei eroa	Ei eroa
Tapaus2: TOUKOKUU_1.2		G	Rinta, viittovan käden toisella puolella.	Ei eroa	Ei eroa
Tapaus3: TOUKOKUU_1.3		F	Rinta, viittovan käden vieressä.	Ei eroa	Ei eroa

Tässä tapaus 1 (TOUKOKUU_1.1) ja 2 (TOUKOKUU_1.2) eroavat toisistaan vain yhden viittoman rakenneyksikön verran, sillä niiden artikulaatiopaikka on erilainen. Myös tapaukset 1 (TOUKOKUU_1.1) ja 3 (TOUKOKUU_1.3) eroavat toisistaan vain yhden viittoman rakenneyksikön verran, sillä ainoastaan niiden käsimuoto on erilainen. Tapaus 2 (TOUKOKUU_1.2) ja tapaus 3 (TOUKOKUU_1.3) eroavat toisistaan viittoman kahden rakenneyksikön verran, sillä niiden artikulaatiopaikka ja käsimuoto ovat erilaisia. Nykyisen rajauksen myötä viimeisintä tapausta ei kuitenkaan huomioida tässä tutkielmassa omaksi tapaukseksi tässä synteesivaiheessa.

4.3. Sosiaalisten taustamuuttujien merkitys variaatioiden taustalla

4.3.1 Ikä ja leksikaaliset kuukausiviittomat

Tutkimuskysymyksessä kaksi pyritään selvittämään tilastollisten menetelmien kautta, millaisia yhteyksiä leksikaalisten kuukausivarianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien välillä on. Tarkasteltavaksi ei ole otettu sellaisia leksikaalisia kuukausivariantteja, joiden frekvenssit ovat aineistossa jääneet alle viiden. Myös suurifrekvenssiset kuukausivariantit, joiden frekvenssi on 48 tai enemmän, on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Matala- ja suurifrekvenssisiä tapauksia on turha tarkastella, sillä niiden kautta ei merkitseviä eroja eri ryhmien välillä löydy. Liitteessä 4 on lihavoituna kaikki kuusitoista leksikaalista kuukausivarianttia, jotka on otettu tarkasteltavaksi tilastollisin menetelmin tässä tutkielmassa. Taustamuuttujiksi on valittu ikä, sukupuoli, tämänhetkinen asuinpaikka ja käyty kuurojen koulu. Leksikaalisten kuukausivarianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien lisäksi tarkastellaan vielä ryhmäkohtaisia keskiarvoja. Keskiarvoissa on laskettu, kuinka monta kuukausiviittomaa kyseinen ryhmä on keskimäärin tuottanut. Eri ryhmien tuottamien kuukausiviittomien keskiarvot ja keskihajonnat ovat liitteessä 7.

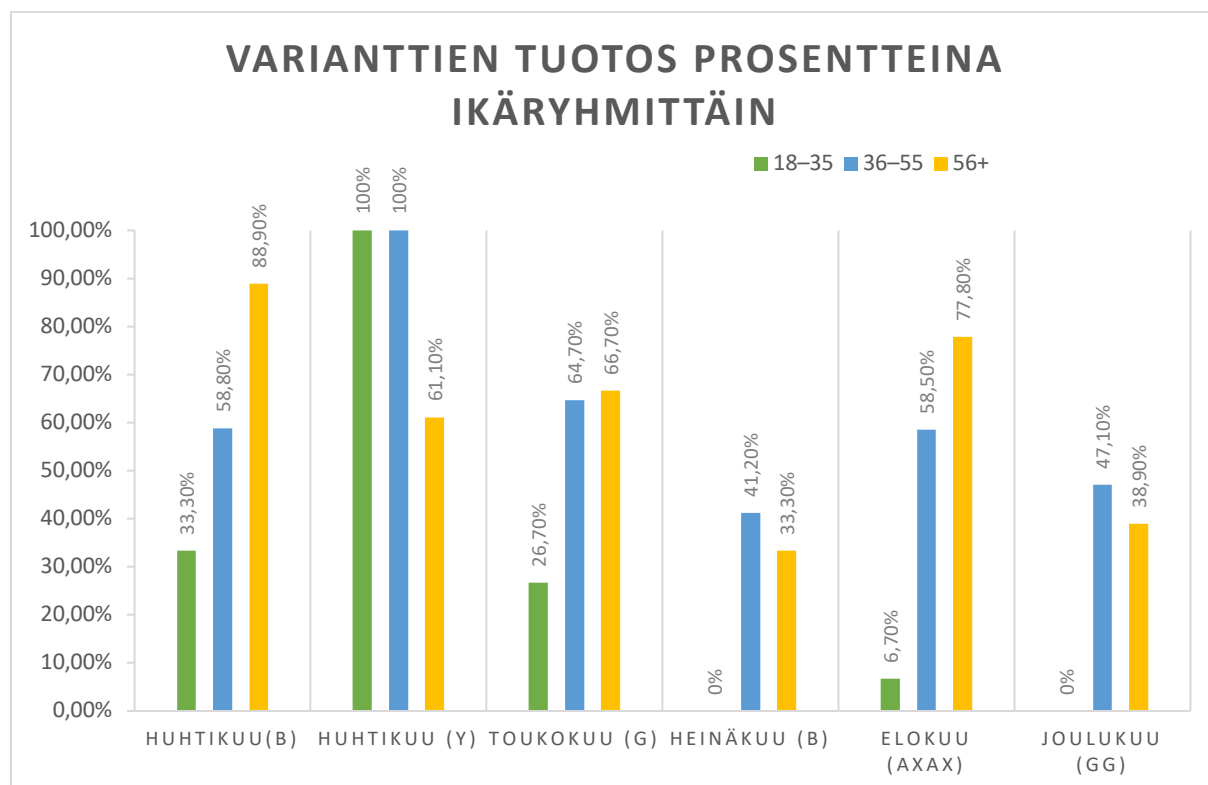
Tutkimustulokset osoittavat, että ikä näyttäisi olevan merkittävä taustamuuttuja leksikaalisten kuukausiviittomavarianttien taustalla. Seitsemästätoista leksikaalisesta kuukausivariantista yhteensä kuusi leksikaalista varianttia osoittaa merkitsevyyttä ristiintaulukoinnin perusteella (taulukko 10). Yksitoista muuta leksikaalista kuukausivarianttia ei osoita tilastollista merkitsevyyttä ikäryhmiä vertailtaessa.

Taulukko 10. Kootusti ristiintaulukoinnin perusteella tilastollisesti merkitsevän eron eri ikäryhmien välillä osoittaneet leksikaaliset kuukausivariantit.

Kuukausiviittoma	Frekvenssit ikäryhmittäin	P-arvo
HUHTIKUU(B) 	18–35 = 5 36–55 = 10 55+ = 16	$df = 2; X^2(2) = 10,83; p = 0,004^{***}$
HUHTIKUU(Y) 	18–35 = 15 36–55 = 17 55+ = 11	$df = 2; X^2(2) = 14,47; p = 0,001^{***}$
TOUKOKUU(G) 	18–35 = 4 36–55 = 11 55+ = 12	$df = 2; X^2(2) = 6,46; p = 0,040^*$
HEINÄKUUKU(B) 	18–35 = 0 36–55 = 7 55+ = 6	$df = 2; X^2(2) = 7,81; p = 0,021^*$
ELOKUUKU(AxAx) 	18–35 = 1 36–55 = 10 55+ = 14	$df = 2; X^2(2) = 17,32; p = 0,001^{***}$
JOULUKUUKU(GG) 	18–35 = 0 36–55 = 8 55+ = 8	$df = 2; X^2(2) = 9,46; p = 0,009^{**}$

Näistä kuudesta tapauksesta yhteensä viisi ovat sellaisia, jotka ovat selvästi enemmän käytössä kahdella vanhemmalla ikäryhmällä, ja näin ollen ovat vieraampia ikäryhmälle 18–35. Näitä ovat siis HUHTIKUU(B), TOUKOKUU(G), HEINÄKUUKU(B), ELOKUUKU(AxAx) ja JOULUKUUKU(GG). Kyseisiä kuukausivarianttiviittomia voidaan siis sanoa vanhoiksi kuukausiviittomiksi, sillä nuorempi ikäryhmä ei niitä juuri käytä. Kuvio 12 osoittaa, että esimerkiksi viittomat HEINÄKUUKU(B), ELOKUUKU(AxAx) ja JOULUKUUKU(GG) ovat nuorille todella vierailla, sillä näitä kuukausiviittomia tuotetaan prosentuaalisesti nuorimmassa ikäryhmässä todella

vähän. HEINÄKUU(B)- ja JOULUKUU(GG)-viittomia ei ole tuotettu kertaakaan nuorimassa ryhmässä ja kuukausiviittoman ELOKUU(AxAx) on tuottanut ainoastaan 6,7 % ikäryhmään kuuluvista informanteista.

Kuvio 12. Eri ikäryhmien prosentuaalinen tuottaminen niiden leksikaalisten varianttien osalta, jotka osoittavat tilastollisesti merkitsevän eron.

TOUKOKUU(G) ja HUHTIKUU(B) ovat selvästi enemmän kahden vanhemman ikäluokan käytössä, mutta ne eivät ole toisaalta täysin vieraita nuorimmallekaan ikäryhmälle. TOUKOKUU(G)-viittoma on nuorimassa ikäryhmässä tuotettu 26,7-prosenttisesti ja HUHTIKUU(B) 33,3-prosenttisesti (Kuvio 11). HUHTIKUU(B):n osalta mielenkiintoiseksi asian tekee se, että myös leksikaalinen kuukausivariantti HUHTIKUU(Y) osoittaa tilastollista merkitsevyyttä. Tämä on ainoa kuukausi, joka osoittaa merkitsevyyttä kahden eri leksikaalisen kuukausiviittomavariantin osalta. Jos HUHTIKUU(B) onkin selvästi tutumpi kaikkein vanhimalle ikäryhmälle, niin HUHTIKUU(Y) on tutuin nuorimmalle ja keskimmaiselle ikäryhmälle, sillä näiden molempien ikäryhmien kaikki informantit ovat tuottaneet leksikaalisen kuukausiviittoman HUHTIKUU(Y) (kuvio 12).

Tämä kielii siitä, että leksikaalinen kuukausivariantti HUHTIKUU(B) olisi selvästi vanha kuukausiviittoma, kun taas leksikaalinen kuukausivariantti HUHTIKUU(Y) on uusi viittoma

yhteisön kielenkäyttönäkökulmasta. Kaiken kaikkiaan yhteensä kuusi eri leksikaalista kuukausivarianttia ovat jollain tapaa yhteydessä ikäryhmiin. Tämä osoittaa sen, että iällä ja tietyillä leksikaalisilla kuukausivarianteilla on merkittävä yhteys, eli kyseessä ei ole satunnainen ilmiö. Tietyt kuukausivariantit voidaan siis jakaa uusiin ja vanhoihin kuukausiviittomiin, kun tuloksissa tarkastellaan ikäryhmäkohtaisia tuotosmääriä.

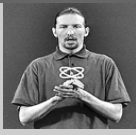

Ryhmäkohtaisia keskiarvoja tarkastellessa voidaan todeta, että nuorin ikäryhmä on tuottanut keskimäärin vähiten kuukausivariantteja ja eniten niitä ovat tuottaneet iältään 36–55-vuotiaat informantit (Liite 7.). Näiden kahden ryhmän ero on lähes kolmen viittoman verran keskiarvoissa. Ikäryhmien keskiarvoja on tarkasteltu keskiarvojen varianssianalyysin kautta. Tulokset osoittavat, että joidenkin ikäryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.018$) kuukausiviittomien keskimääräisessä tuottamisessa. Eri ikäryhmiä on vertailtu vielä Kruskal-Wallisn varianssianalyysin parivertailulla. Sen perusteella havaitaan, että ikäryhmien 18–35 ja 36–55 välillä on merkitsevä ero ($p = 0.022$). Huomioitavaa on, ettei ikäryhmien 18–35 ja 56+ sekä 36–55 ja 56+ välillä ole merkitsevää eroa.

4.3.2 Muut sosiaaliset taustamuuttujat ja leksikaaliset kuukausiviittomat

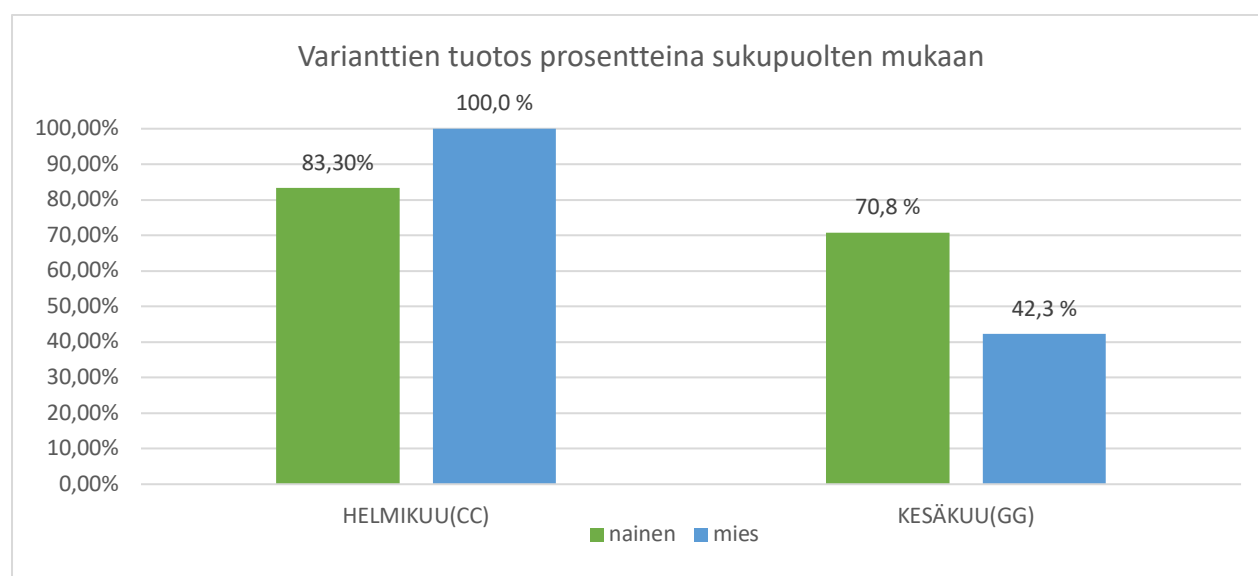
Seuraavaksi tarkastellaan millainen muiden sosiaalisten taustamuuttujien ja leksikaalisten kuukausivarianttien yhteys on. Muut sosiaaliset taustamuuttujat eivät osoita kovin runsaasti merkitsevää eroa leksikaalisten kuukausivarianttien kanssa. Tämän vuoksi kaikki loput tilastollisesti merkitsevät erot joidenkin leksikaalisten kuukausivarianttien ja sosiaalisten taustamuuttujien välillä esitetään tämän saman kappaleen alla kootusti.

Sukupuolten välillä seitsemästätoista leksikaalisesta kuukausivariantista ainoastaan kaksi on tuottanut merkitsevän eron sukupuolten välillä. Nämä kaksi merkitsevän eron tuottaneet leksikaaliset kuukausivariantit ovat HELMIKUU(CC) ja KESÄKUU(GG) (Taulukko 11), mutta muiden varianttien osalta sukupuoli ei ota merkittävää roolia. Frekvenssejä tarkastellessa mitään suuria eroja naisten ja miesten välillä ei lopulta ole.

Taulukko 11. Ristiintaulukoinnin perusteella tilastollisesti merkitsevän eron sukupuolten välillä osoittaneet leksikaaliset variantit.

Kuukausiviittoma		Frekvenssit	P-arvo
HELMIKUU(CC)		NAINEN = 20 MIES = 26	$df = 1; X^2(2) = 4,71; p = 0,046^*$
KESÄKU(GG)		NAINEN = 17 MIES = 11	$df = 1; X^2(2) = 4,12; p = 0,042^*$

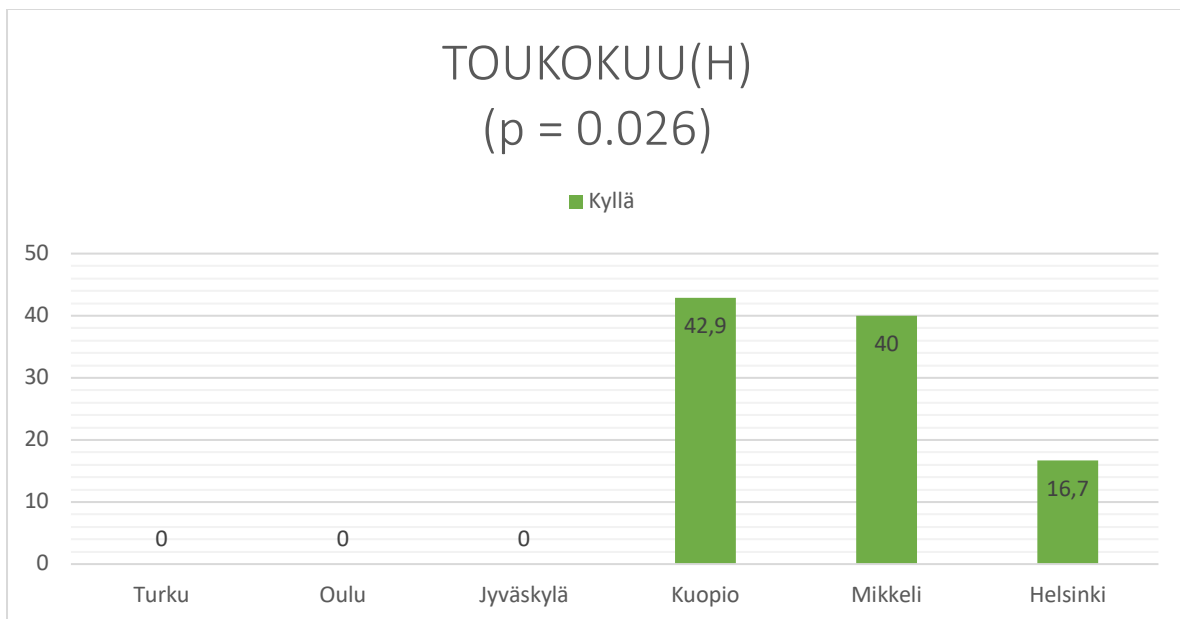
Jos tarkastellaan sukupuolten välisiä eroja prosentteina näiden kahden leksikaalisen kuukausivariantin kautta, jotka ovat tuottaneet merkitsevän eron, voidaan todeta, että kaikki miesinformantit ovat tuottaneet kuukausiviittoman HELMIKU(CC), ja kaikista naisinformanteista tämän on tuottanut 83,3 prosenttia (kuvio 13). HELMIKU(CC)-kuukausiviittoma näyttäisi siis olevan hieman suositumpi miesten kuin naisten keskuudessa. Vielä suurempi ero on havaittavissa leksikaalisen kuukausivariantin KESÄKU(GG) osalta. Naisista kyseisen kuukausiviittoman on tuottanut 70,8 prosenttia, kun taas miehistä ainoastaan 42,3 prosenttia. Tämän perusteella voidaan todeta, että kyseinen kuukausiviittoma on jonkin verran feminiinisempi variantti, sillä naiset suosivat sen käyttöä miehiä enemmän. Muut leksikaaliset variantit eivät osoita merkitsevää eroa sukupuolten välillä.

Kuvio 13. Sukupuolten prosentuaalinen osuus niiden leksikaalisten varianttien tuottamisen osalta, jotka osoittavat tilastollisesti merkitsevän eron.

Ryhmäkohtaisia keskiarvoja tarkastellessa voidaan todeta, että naiset ovat tuottaneet keskimäärin lähes 16,958 kuukausiviittomaa, kun taas miesten tuotosten keskiarvo on 15,731 (Liite 7). Naiset ovat siis tuottaneet noin yhden viittoman enemmän keskimääräisesti tarkasteltuna. Tilastollista eroa näiden ryhmien välillä ei kuitenkaan ole saatu keskiarvojen varianssianalyyssissä.

Tutkimustuloksissa on myös yksi leksikaalinen kuukausivariantti, jolla on yhteys käytyyn kuurojen kouluun. Leksikaalinen kuukausivarianttiviittoma TOUKOKUU(H) näyttäisi olevan sidoksissa Itä-Suomessa oleviin kuurojen kouluihin. 42,9 prosenttia Kuopion kuurojen kouluissa käyneistä informanteista on tuottanut kyseisen viittoman ja Mikkelin kuurojen koulua käyneistä 40 prosenttia (kuvio 14). Tutkimustulosten mukaan ryhmien välillä on merkitsevä ero, eli Kuopion ja Mikkelin kuurojen kouluja käyneet informantit tuottavat muun maan kouluja käyneitä enemmän varianttia TOUKOKUU(H). Kyseessä on siis mahdollisesti koulusidonnainen leksikaalinen variantti.

Kuvio 14. Vertailu TOUKOKUU(H) tuotosta eri kuurojen kouluihin, joita informantit ovat käyneet. Ristiintaulukointi ($df = 5$; $X^2(2) = 12,18$; $p = 0,026^*$).

Muuten kuurojen koulut sosiaalisina taustamuuttujina eivät tulosten mukaan osoita tilastollista merkitsevyyttä muiden leksikaalisten kuukausivarianttien kanssa. Tarkastellessa keskiarvoja kuukausiviittomien kokonaistuotoksissa voidaan havaita eroja eri kuurojen kouluja käyneiden välillä. Eniten kuukausiviittomia ovat tuottaneet Helsingissä koulunsa käyneet: kes-

kiarvo on keskimääräisesti 17,668 kuukausiviittomaa (Liite 7). Vähiten ovat tuottaneet Tampereen kuurojen koulua käyneet, joiden keskimääräinen tuotos on 13 kuukausiviittomaa. Keskiarvojen varianssianalyysi ei kuitenkaan osoittanut merkitsevää eroa minkään ryhmien kesken.

Alueellisuus ei osoittanut merkitsevää eroa minkään leksikaalisen variantin kanssa. Myöskään keskiarvojen varianssianalyysi ei osoittanut merkitsevää eroa minkään kahden asuinalueen välillä. Keskiarvoja tarkastellessa voidaan silti todeta, että eniten kuukausiviittomia ovat tuottaneet Helsingin alueella asuvat ja vähiten Tampereen seudulla asuvat (Liite 7).

5. POHDINTA

5.1. Kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen vaihtelu

Tutkimustulokset osoittavat vaihtelun olevan runsasta niin leksikaalisesti kuin foneettisesti tarkasteltuna. Kaiken kaikkiaan kuukausille löytyy yhteensä kolmekymmentäyksi eri leksikaalista varianttiviittomaa, eli keskimäärin kuukautta kohden on 2–3 viittomaa. Leksikaaliset kuukausivariantit jakautuvat tapauksesta riippuen 2–6 foneettiseen varianttiluokkaan. Näiden perusteella voidaan todeta, että kuukausiviittomissa on runsaasti vaihtelua kuukausikohtaisesti ja käyttäjäkohtaisesti tarkasteltuna. Kuukausiviittomia leksikaalisesti tarkasteltuna voidaan tehdä havainto myös siitä, että jokaisella kuukausiviittomalla on jokin selkeä yleiskielinen variantti. Maksimifrekvenssi yhdelle leksikaaliselle kuukausivariantille aineistossa on 50, eli siinä tapauksessa jokainen informantti on tuottanut kyseisen viittoman. Kahdestatoista kuukaudesta yhteensä kymmenellä kuukaudella on viittoma, jonka frekvenssi on 45 tai suurempi. Ainoat poikkeukset tästä ovat huhtikuu ja syyskuu.

Foneettisen vaihtelun tarkastelu rajoittuu tässä tutkielmassa viittoman rakenneyksiköiden perusteella tehtäviin luokitteluihin. Huomioon on pyritty ottamaan kaikki vaihtelut, jotka kuukausiviittomissa ovat esiintyneet, mutta joitain rajauksia analyyseihin on tehty, sillä ei-manuaaliset elementit on tässä tutkielmassa rajattu tarkastelusta pois. Tutkimustulokset osoittavat myös, että kuukausiviittomien artikulaatiopaikalla on variaation näkökulmasta vähiten merkitystä, kun vertaillaan jonkin leksikaalisen kuukausiviittoman kahta foneettista varianttiluokkaa. Tämä ei suoranaisesti tue aiempia tutkimuksia, sillä Tyrone ja Mauk (2012) ovat osoittaneet saman viittoman artikulaatiopaikan vaihtelevan runsaasti riippuen viittoman nopeudesta ja foneettisesta ympäristöstä. Tässä tutkielmassa lähtökohdat ovat kuitenkin erilaiset, sillä saatuja tuloksia eli variaatiota tarkastellaan sosiaalisten muuttujien kautta, kun taas Tyronen ja Maukin (2012) lähestymistapa on kielellisissä muuttujissa. Toisaalta tässä tutkielmassa esimerkiksi variantti TAMMIKUU(B):n yksi foneettinen luokka perustuu siihen, että kyseisestä viittomasta on redusoitunut toisto pois. Tähän ei tosin tässä tutkielmassa ole vaikuttanut foneettinen ympäristö, sillä kuukausiviittomat on tuotettu viittoma kerrallaan. Silti tämä antaisi osviittaa siitä, että tietynlainen foneettinen ympäristö saattaisi korreloida sen suhteen redusoituuko kyseinen kuukausiviittoma vai ei.

TAMMIKU(B):n artikulaatiopaikka varioi aineistossa. Kaksi vanhempaan ikäänluokkaan kuuluvaa informanttia viittovat kyseisen kuukausiviittoman pään vieressä, otsan korkeudella. Suurimmassa osassa aineistoa kyseinen viittoma tuotetaan kuitenkin neutraalitulassa. Ei ole varmaa tietoa siitä, että onko TAMMIKU(B)-viittoma alun perin tuotettu otsan seutuvilla, josta se olisi siirtynyt myöhemmin neutraalitalaan. Rainò (2004: 126) on tutkimuksessaan osoittanut, että henkilöiden nimiviittomissa on tapahtunut vastaavanlaisia muutoksia, eli äänne- muutosprosesseissa viittomien suorituspaikka on siirtynyt korrektista paikasta alemmaksi lähemmäksi neutraalitalaa.

Artikulaatiopaikka ei ole toisaalta variaation näkökulmasta helppo tarkastella, sillä Tyrönen ja Mauk (2012) osoittivat, että siihen vaikuttavat useat eri tekijät, kuten viittomisnopeus ja foneettinen ympäristö. On myös huomioitava, että tällaisen tutkimuksen tekemiseen tarvittaisiin laboratorio-olosuhteita, jos haluttaisiin saada eksaktia tietoa artikulaatiopaikan variaatiosta. Tämän tutkimuksen tutkimustulokset olisivat suurella todennäköisyydellä muuttuneet artikulaatiopaikan variaation suhteen, jos viittomien artikulaatiopaikkaa olisi tarkasteltu täsmällisemmin tai laboratorio-olosuhteissa. Artikulaatiopaikka ei tämän seurauksena olisi ollut vähiten foneettisia varianttiluokkia tuottanut viittoman rakenneyksikkö, vaan todennäköisesti suurin tai vähintään suurimpia. Tämä onkin eräs potentiaalinen jatkotutkimuskysymys variaation- tutkimuksen saralla: miten, miksi ja millaisin ehdoin artikulaatiopaikka varioi esimerkiksi johonkin yhteen tiettyyn viittomaan liittyen?

Foneettisen vaihtelun osalta myös orientaatiota on tarkasteltava kriittisesti saadun aineiston valossa. Tässä tutkielmassa orientaatio nousee viittoman rakenneyksiköistä toiseksi suurimmaksi erottaessa kaksi erotellessa kaksi foneettista varianttiluokkaa toisistaan. Kuitenkin orientaatiota sisältävä variaatio näyttäisi koostuvan vain tiettyjen kuukausiviittomien ympärille. Tässä tutkielmassa saadut orientaatiotapaukset koostuvat suurelta osin leksikaalisten varianttien MAALISKUU(CC) ja HEINÄKUU(BB) ympärille, jotka taas jakaantuvat useampaan foneettiseen varianttiluokkaan juuri orientaation perusteella. Tämän pohjalta voidaan todeta, että tiettyjen kuukausiviittomien kohdalla orientaatio saattaa vaihdella todella runsaasti viittomaa tuottaessa. Kuitenkin jos tarkastellaan orientaation merkitystä laajemmin eri kuukausiviittomien osalta, orientaation merkitys ei näyttäisi olevan kovin suuri.

Foneettinen tarkastelu osoittaa myös informanttien idiolektien mahdollisuuden. Esimerkiksi viittoma KESÄKUU(B) sisältää sellaisen foneettisen variantin, joka on tuotettu H-käsimuodolla, muuten viittoman pysyessä samanlaisena. Kyseinen variantti on tuotettu kahden informantin toimesta. Toisaalta taas LOKAKUU(A) ja HUHTIKUU(B) on tuotettu VI-käsimuodolla, ja molempien frekvenssit aineistossa jäävät yhteen. Hoyer (2007: 201) toteaa, että

idiolektinen variaatio albanialaisessa viittomakielessä on enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Tämän tutkielman aineistossa on nähtävissä myös informanttien idiolektisuus varsin runsaana ilmiönä kuukausiviittomien osalta. Idiolektisuuden vuoksi sanakirjojen kautta voidaan löytää vain murto-osa kaikista niistä kuukausiviittomista sekä niiden kaikista muodoista, jotka ovat todellisuudessa yhteisön ja yhteisöön kuuluvien edustajien käytössä aineiston perusteella.

Edellä mainituissa tapauksissa on kyseessä vapaan vaihtelun kaltainen ilmiö. Vapaaseen vaihteluun kuuluvat samankaltaiset viittomat, joissa esimerkiksi käsimuotojen erilaisuus ei muuta viittoman merkitystä (Jantunen 2003: 115–116). Hyvä esimerkki vapaasta vaihtelusta on kuukausiviittoma HUHTIKUU(Y), joka on tuotettu täysin samanlaisena kahtena foneettisena varianttina, mutta Y-käsimuoto on saattanut vaihtua A-käsimuotoon. Aineiston frekvenssien mukaan kumpaakin varianttia on tuotettu runsaasti. Idiolektisten ilmausten suhteen on kriittisesti tarkasteltava sitä, kuuluvatko ne todellisuudessa vapaan vaihtelun piiriin. Viittomien merkityksiä pohdittaessa tiettyjä idiolektisiä ilmauksia (esim. LOKAKUU(VI)) ei välttämättä ymmärretä yleisesti, vaikka vapaan vaihtelun tunnusmerkit täyttävät itse viittomaa tarkastellessa. Idiolektinen vaihtelu etenkin foneettisella tasolla saattaa osittain liittyä kyseisten kuukausiviittomien vähäiseen käyttöön. Henkilöiden nimiviittomia tutkittaessa havaittiin esimerkiksi Hirnien nimiviittomien sisältävän runsaasti muuntelua, mikä johtui kyseisten viittomien vähäisestä käytöstä, joka altistaa kyseiset viittomat variaatiolle (Rainó 2004: 34). Tiettyjen vanhojen kuukausiviittomien kohdalla saattaa olla kyse samankaltaisesta ilmiöstä. Jos viittomat eivät ole enää jokapäiväisessä kielenkäytössä, niiden tarkka tuottaminen saattaa hämärtyä.

Jos leksikaalisia kuukausiviittomia tarkastellaan etymologisesti, ne liittyvät jollain tapaa luontoon ja luonnon käyttäytymiseen, esimerkiksi TAMMIKUU(AA) tarkoittaa myös lunta. TOUKOKUU(SB) taas kuvaa sitä, kuinka ruoho alkaa kasvaa uudestaan lumien sulamisen jälkeen. ELOKUU(5c) on samanlainen viittoma kuin OMENA, sillä elokuun aikana kesäomenat kypsyvät.

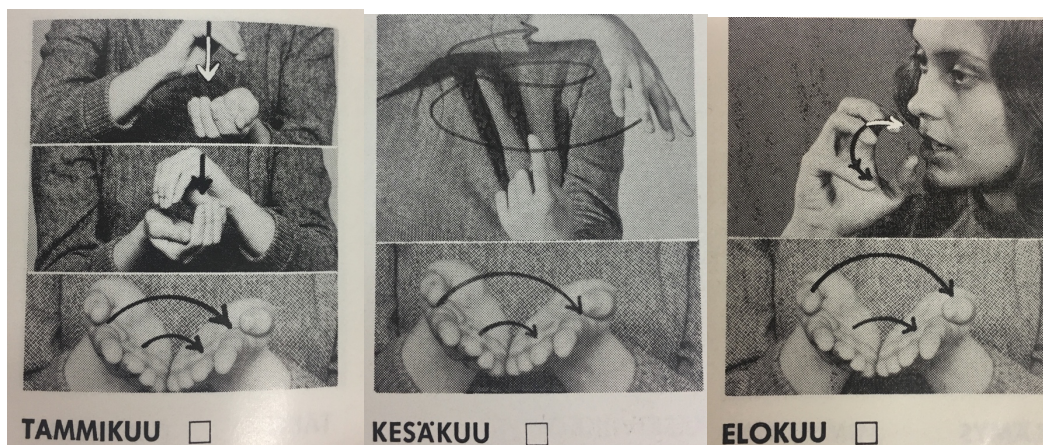
Osalla vanhoista kuukausiviittomista on myös vahva sidos luontoon, mutta niillä on uudempiä viittomia vahvempi miellelyhtymä maatalouteen. TOUKOKUU(H_kaula), muistuttaa viittomaa KIIMA, mikä johtunee tiettyjen eläinten kiima-ajasta toukokuun aikana. HEINÄKUU(VG) taas kuvastaa heinäntekoa maatalousyhteiskunnassa, jossa heinät olivat heinäseipäissä kuivumassa heinäkuun aikana. ELOKUU(AxAx) kuvastaa elonleikkuuta, sillä ei-dominoiva käsi pitää viljakimpusta kiinni ja dominoiva kuvaa sirpin leikkaamisliikettä. Elonleikkuu tehdään juuri elokuun aikana. LOKAKUU(A_kaula) on taas samanlainen kuin viittoma TEURASTUS. Lokakuu oli ja on edelleen merkittävä kuukausi lihatuotannolle Suomessa, sillä

laidunkausi päättyy ja eläinmäärät ovat runsaita. Tämän seurauksena useat eläimet viedään juuri lokakuun aikana teurastamoon.

Suurelta osin vanhat ja uudet kuukausiviittomat ovat läpinäkyviä ja osittain jopa ikonisia. Tämä ei vastaa muutosta, joka on nähtävissä henkilöiden nimiviittomien osalta. Rainõn (2004: 138-139) mukaan henkilöviittomat ovat käyneet arbitraaristumisprosessin, jonka myötä henkilöviittomat ovat muuttuneet aiemmin selvästi läpinäkyvistä opaakeimmaksi. Vastaavanlaista muutostendenssiä ei ole kuukausiviittomien osalta havaittavissa.

Muutokset vanhoista kuukausiviittomista uusiin selittyvät mahdollisesti yhteiskunnallisilla muutoksilla. Esimerkiksi Suomessa siirryttiin teollisuusyhteiskuntaan vasta toisen maailmansodan jälkeen eli noin vuosien 1950–1970 aikana. Yllä esitetyt vanhat kuukausiviittomat voivat siis hyvinkin olla jäänteitä ajalta, jolloin Suomessa elettiin maatalousyhteiskunnan aikaa. Kuukausiviittomat ilmestyivät ensimmäisen kerran sanakirjoihin vasta viittomakielen kuvasanakirjassa (Paunu 1977), eikä yksikään ylläolevista kuukausiviittomista esiinny kyseisessä sanakirjassa. Ennen monet kuurot asuivat maatiloilla ja pienissä kylissä, joista he matkustivat internaattikouluihin. Kotonaan he kävivät ainoastaan pidemmillä lomilla, kuten joulu- ja kesälomilla. Koulujen jälkeen nämä kuurot eivät suinkaan muuttaneet takaisin kotiseuduilleen, vaan usein jäivät opiskelukaupunkeihin tai siirtyivät hakemaan ammatillista koulutusta kuuroille suunnatuista vaihtoehdoista. Monet kuurot siis muuttivat maalta kaupunkeihin, joten maataloudesta ja maatalousyhteiskunnasta tuli heille entistä kaukaisempia. Tämä yhteiskunnallinen muutos on mahdollisesti ollut sysäys myös kuukausiviittomien muutoksille. Näiden tietojen pohjalta ei voida varmasti todeta, missä vaiheessa tällainen siirtyminen on tapahtunut.

Myös viittomakielen kuvasanakirjalla on ollut oma merkityksensä nykyisten kuukausiviittomien yleistämisessä. Nykyisin yleisimmät kuukausiviittomat pohjautuvat yleisesti ottaen viittomakielen kuvasanakirjan versioihin, joten voidaan olettaa, että sanakirjalla on ollut ainakin jonkinlainen rooli kuukausiviittomien standardoinnin osalta. Toisaalta kuvasanakirja on ainoa sanakirja, jossa esiintyy sellaisia kuukausiviittomia, joita ei aineistosta löydy lainkaan. Tällaisia ovat viittomat TAMMIKUU, KESÄKUU ja ELOKUU (kuvio 15). Kaikilla näillä kolmella on erittäin läheinen suhde aineistossa esiintyvään kuukausivarianttiviittomaan. TAMMIKUU (kuvio 15) on muuten täysin samanlainen kuin TAMMIKUU(AA), mutta käsimuodot ovat erilaiset. KESÄKUU (kuvio 15) eroaa käsimuodoltaan KESÄKUU(GG) ja KESÄKUU(HH) viittomista. ELOKUU-viittoma (kuvio 15) eroaa artikulaatiopaikaltaan, sillä ELOKUU(5c) tuotetaan selkeämmin posken vierustassa, kun taas kuvassa oleva tuotetaan selvästi suun edessä.

Kuvio 15. Kuukausiviittomat, jotka esiintyvät sanakirjoissa, mutta eivät aineistossa

Ei voida sanoa yhtä syytä sille, miksi tietyt sanakirjassa esiintyvät kuukausiviittomat eivät esiinny aineistossa kertaakaan. Nämä kuukausiviittomat ovat mahdollisesti väistyviä tai jo väistyneitä kielenpiirteitä, jotka eivät ole aktiivisesti käytössä viittomakielen yhteisössä. Näin ollen nämä viittomat ovat mahdollisesti jääneet pois tutkielmaan osallistuneiden vanhempien informanttien kielenkäytöstä. Tästä kieli muun muassa erään informantin harmittelu kuvausession jälkeen. Hän kertoi jälkepäin, ettei ollut muistanut yhtä viittomaa aineistonkeruun aikana. Kyseessä oli kuviossa 15 näkyvä TAMMIKUU-viittoma. Koska tätä viittomaa ei ole kameralle kuvattu, se on jäänyt kokonaan aineiston ulkopuolelle. Tapaus osoittaa, että kyseinen viittoma saattaa silti olla edelleen yhteisön käytössä.

ELOKUU-viittoman (kuvio 15) artikulaatiopaikka on siirtynyt poskelle. Jantunen on esittänyt (Jantunen 2003), että tiettyjen viittomien osalta on historiallisesti tapahtunut muutos esimerkiksi pantomiimisuuden häviämisen muodossa. Kyseessä saattaa olla samankaltainen ilmiö, sillä ELOKUU-viittoma (kuvio 15) viittaa pantomiimisesti omenan syömiseen. Toisaalta kyse voi olla siitä, että kasvojen ja suun päällä olevat viittomat pyrkivät siirtymään sieltä pois päin, eli kyseinen viittoma on hyvinkin voinut siirtyä etualalta sivulle tämän vuoksi. Jantunen on esittänyt (2003), että viittomissa saattaa tapahtua myös muutoksia, jotka lisäävät viittomien symmetriaa. Tällainen on mahdollisesti viittoma KESÄKUU (kuvio 15), joka nykyisin tuotetaan G-käsimuotoisina tai H-käsimuotoisina.

Toisaalta syyt voivat löytyä viittomakielen kuvasanakirjan luonteesta. Salmen ja Laakson (2005: 319) mukaan viittomakielen kuvasanakirja sisältää paljon keinotekoisuutta, koska se on suunnattu kuuleville ihmisille, ja jos tietyille suomen kielen ilmauksille ei ole löydetty viittomakielistä vastinetta, sellainen on yksinkertaisesti keksitty. Myös yhtä suomen kielen hakusa-

naa otettiin vastaamaan yksi viittoma (Rainó 1999: 646), joten tällä tavoin karsittiin kaikki ylimääräinen variaatio viittomakielestä pois. Näiden syiden vuoksi monet viittomakielen kuvasanakirjassa olleista viittomista eivät koskaan ole vakiintuneet yleiseen käyttöön. Yllä esitettyjen kuukausiviittomien kohdalla on saattanut käydä samalla tavoin.

Aineistossa esiintyy myös muita kuukausiviittomia, joita ei sanakirjoista löydy lainkaan. Useimmat tapaukset näistä ovat nimenomaan foneettisia variaatiotapauksia, jolloin viittomien välillä on ainoastaan pieni ero. Aivan jokaisen foneettisen variaation esittäminen sanakirjassa ei ole toisaalta edes järkevää. Aineistossa on myös muutamia leksikaalisia kuukausivarianttiviittomia, joita ei sanakirjoista löydy. Usein tällaisten tapausten frekvenssit jäävät erittäin pieniksi myös aineistossa. Kyseiset tapaukset saattavat olla idiolektisiä ilmauksia tai jopa vanhoja kuurojen koulujen kuukausiviittomia. Näitä on saatettu käyttää kouluissa kouluaikana, mutta koulun jälkeen on otettu henkilökohtaiseen käyttöön yhteisössä varsinaisesti käytössä ollut kuukausiviittoma. Kaikkien leksikaalisten varianttiviittomien selvittäminen ei ole tarpeellista tai edes mahdollista. Jos kaikkia vanhimpia kuukausiviittomia ja niiden eri variantteja ei ole dokumentoitu sanakirjoissa, niin voimme vain tehdä omia päätelmiä niiden varhaisesta synnystä, käytöstä ja myöhäisistä poisjäänneistä. Tästä syystä tässä tutkielmassa ei ole pyritty selvittämään jokaista esiintynyttä leksikaalista kuukausiviittomavarianttia.

5.2. Sosiaalisten taustamuuttujien merkitys leksikaalisten varianttien taustalla

Tässä tutkielmassa sosiaalisilla taustamuuttujilla ja tietyillä leksikaalisilla varianteilla on yhteys, eli variaatiota selittää jokin taustamuuttuja. Yleisesti tarkasteltuna sosiaalisista taustamuuttujista esiin nousee selvästi ikä. Myös aiemmat viittomakielten sosiolingvistiset variaatiونتutkimukset ovat osoittaneet iän olevan merkittävä sosiaalinen taustamuuttuja. Esimerkiksi Uuden-Seelannin viittomakielessä on osoitettu, että tietyt numeraaliviittomat ovat sidoksissa informanttien ikään (McKee, McKee & Major 2011). Stamp ym. (2015) saavat vastaavanlaisen tuloksen numeraaliviittomien osalta brittiläisen viittomakielen tutkimuksessa, jossa todetaan nuorten käyttävän vanhempia vähemmän perinteisiä numeraaliviittomia. Tämän tutkielman tulokset vastaavat aiemmin tehtyjä tutkimustuloksia, kun tarkasteltavana sosiaalisena taustamuuttujana on ikä.

Kun vaihtelun selittävänä tekijänä on ikä, voidaan tehdä karkeita yleistyksiä siitä, mitkä viittomat ovat yleisesti käytössä ja mitkä viittomat liittyvät olennaisesti tiettyihin ikäryhmiin.

Tämän kautta päästään myös käsiksi mahdollisiin muutoksiin, joita on nähtävissä leksikaalisella tasolla. McKee, McKee ja Major (2011) osoittavat, että tiettyjen numeraaliviittomien kohdalla voidaan tehdä jako vanhoihin ja uusiin variantteihin. Vanhat variantit ovat sellaisia, jotka ovat yleisiä etenkin vanhempien kieltenkäyttäjien keskuudessa ja uudet taas sellaisia, jotka ovat selvästi enemmän nuorten käyttämiä. Myös brittiläisen viittomakielen tutkimuksessa tehdään vastaavanlaisia päätelmiä siitä, että perinteisten viittomien käyttö ainoastaan tietyssä ikäryhmässä heikentää perinteisten viittomien käyttöikää tulevaisuudessa (Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015). Tällaiset viittomat ovat siis jossain vaiheessa todennäköisesti poistumassa kieliyhteisön kielenkäytöstä ajan kuluessa. Seurauksena on se, että variaatio tasoittuu leksikaalisella tasolla, kun tietyt leksikaaliset variantit poistuvat käytöstä.

Tämän tutkielman tutkimustuloksista voidaan tehdä vastaavanlaisia päätelmiä. Jo nyt on aineistosta jokaisen kuukauden kohdalla nähtävissä selkeästi yleiskielinen variantti, joka on yleisesti käytössä sosiaalisista taustamuuttujista huolimatta. Tämän tutkielman leksikaalisista kuukausivarianteista löytyy selkeitä tapauksia, joiden voidaan sanoa olevan vanhoja kuukausiviittomia. Kyseessä olevat tapaukset ovat tilastollisesti merkitseviä juuri ikänäkökulmasta. Näitä ovat tulosten mukaan HUHTIKUU(B), TOUKOKUU(G), HEINÄKUU(B), ELOKUU(AxAx) ja JOULUKUU(GG), jotka ovat ikäsidonnia siten, että niitä käyttivät enimmäkseen vanhemmat informantit. Nämä variantit eivät välttämättä ole kaikille nuorille täysin vieraita, mutta yleisesti tarkasteltuna ne eivät ole heille tuttuja. Lisäksi muutama muu leksikaalinen kuukausivariantti vaikuttaisi olevan erittäin ikäsidonnia, kuten esimerkiksi LOKAKUU(A) ja TOUKOKUU(H_kaula). Näiden frekvenssit jäävät aineistossa vain niin pieniksi, ettei tilastollista merkitsevyyttä ole. Tämä vaatisi näiden osalta vielä suuremman aineistonkeräyksen. Voidaan kuitenkin todeta, että nämä edellä mainitut kuukausiviittomat ovat mahdollisesti jossain vaiheessa poistumassa kielenkäytöstä. Näin käy varmasti, jos viittomakieltä käyttävän yhteisön nuorimmat jäsenet eivät käytä näitä kuukausivariantteja.

Toisaalta tämän leksikaalisen tasoittumisen kannalta on huomioitava myös seuraava: joidenkin kuukausien kohdalla on käytössä kaksikin yleistä leksikaalista varianttia, joten variaatio ei ole leksikaalisella tasolla täysin poistumassa kuukausiviittomien osalta jatkossakaan. Iän merkitys vaihtelussa saa lisävahvistusta myös, kun tarkastellaan kuukausiviittomien kokonaisuusmäärien tuottamista ikäryhmittäin keskiarvojen perusteella: voidaan havaita ikäryhmän 36–55 tuottaneen eniten leksikaalisia kuukausivariantteja ja toiseksi eniten niitä on tuottanut ikäryhmä +56-vuotiaat. Tämä toisaalta tukee aiemmin tutkittua, sillä Schembrin ja Johnstonin (2012) mukaan on havaittu, että nuoremmat viittoajat tuottavat selvästi vähemmän leksikaalisia variantteja

kuin vanhemmat, minkä vuoksi nuoremmilla on ajoittain jopa vaikeuksia ymmärtää vanhempia viittoja.

Toisaalta saksalaisen viittomakielen tutkimuksessa osoitetaan, että nuoret viittojat käyttävät enemmän variaatiota kuin vanhemmat viittojat (Eichmann & Rosenstock 2014). Tämän tutkimuksen tutkimustulokset eroavat tästä huomattavasti, sillä tutkimustulosten mukaan nuorimman ikäryhmän viittojat tuottavat keskimääräisesti vähiten variantteja. Tämä toisaalta saattaa selittyä osittain metodologisten ratkaisujen kautta, sillä Eichmannin ja Rosenstock (2014) ovat ottaneet huomioon ainoastaan spontaanisti tuotetut variantit. Tutkimukseen ei ole otettu mukaan, jos viittoja on kertonut tietävänsä jonkin muun variantin, jota ei välttämättä itse käytä.

Tässä tutkielmassa nuorin ikäryhmä on siis tuottanut keskimäärin vähiten leksikaalisia variantteja. Sinänsä on mielenkiintoista, että keskimääräinen ikäryhmä on tuottanut eniten. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että ikäryhmällä 36–55-vuotiaat on käytössään laajemmin sekä vanhemmat että uudemmat kuukausivariantit. Nuorimmat käyttävät taas pääasiallisesti uusia kuukausivariantteja. Vanhimmat käyttävät vaihtelevasti vanhojen kuukausivarianttien ohella myös uusia kuukausivariantteja, joten leksikaalista tasoittumista on tapahtunut kuukausiviittomien osalta myös vanhimmilla kielenkäyttäjillä.

Pohdittaessa muiden taustamuuttujien suhdetta kuukausiviittomiin saatujen tulosten mukaan näillä ei ole merkittävää yhteyttä. Sukupuolten välillä on merkittävä ero kahden leksikaalisen kuukausivariantin kohdalla. Sukupuolten välinen ero variaationtutkimuksissa on ollut vaihteleva. Stamp ym. (2015) eivät ole löytäneet lainkaan sukupuolten välillä eroa tarkastellessaan BSL:ssä esiintyviä numeraaliviittomia. Toisaalta uusiseelantilaisessa viittomakielessä on havaittu miesten käyttävän hieman todennäköisemmin vanhempia numeraaliviittomia, kun naiset taas suosivat enemmän uusia numeraaliviittomia (McKee, McKee & Major 2011). Toisaalta selkeitä eroja sukupuolten välillä on löydetty esimerkiksi irlantilaisessa viittomakielessä, jossa Lemaster ja Dwyer (1991) osoittavat naisten ja miesten käyttävän runsaasti omia leksikaalisia varianttejaan. Irlantilaisen viittomakielen harvinaisen selkeät erot sukupuolten välillä ovat viittomakielten tutkimuksen puolella harvinaisia. Tätä toisaalta selittää Irlannin yhteiskunnallinen historia, jossa tytöille ja pojille on ollut omat sisäoppilaitoksensa. Vastaavaa ei esimerkiksi Suomessa ole ollut, joten sen vuoksi sukupuolten välillä ei edes odotettu olevan merkittäviä eroja kuukausiviittomien osalta.

Kuurojen koulu sosiaalisena taustamuuttujana tuottaa merkittävän eron ainoastaan yhden kuukausivariantin osalta. Näiden tuloksien osalta ei voida sanoa, että kuurojen koulu olisi merkittävä selittäjä kuukausiviittomien variaation suhteen. Toisaalta aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet myös kuurojen koulujen olevan merkittävä selittäjä variaatioiden taustalla. Wai Yan

osoittaa kuurojen koulujen ennustavan sosiaalisista taustamuuttujista eniten leksikaalisten varianttien valintoja hongkongilaisessa viittomakielessä (Siu 2016: 217). Myös Eichmann ja Rosenstock ovat saaneet saksalaisen viittomakielen osalta tuloksia siitä, että kuurojen koulut korreloivat kielellisten variaatioiden kanssa, vaikka nuoremmilla viittojilla yhteys kuurojen kouluihin on selkeästi heikompi. Tässä tutkielmassa ei tarkastella kahden sosiaalisen taustamuuttujan, kuten esimerkiksi iän ja kuurojen koulujen, yhteyttä eri kuukausiviittomiin, joten sinänsä tuloksia ei voida vertailla toisiinsa.

Alueellisuudella ei tässä tutkimuksessa löydy lainkaan yhteyttä kuukausiviittomien osalta, mutta Uuden-Seelannin viittomakielessä on havaittu selkeä ero leksikaalisten viittomien variaatiossa pohjoisen ja etelän välillä, jotka ovat maantieteellisesti katsottuna kauimpana toisistaan (McKee & McKee 2011). Tähän vaikuttavat myös alueilla sijaitsevat kaksi tärkeintä kuurojen koulua (em. 2011). Myös Belgiassa on havaittu viittomavarianttien olevan sidoksissa alueellisuuteen, lisäksi osa alueista on niin sanotusti dominanttialueita (Vanhecke & De Weerd 2004). Näiden alueiden variantit levittäytyvät muille alueille, kun taas ei-dominanttisten alueiden variantit eivät levittäydy dominanttialueille (emt.) Kyseessä lienee variaation tasoittuminen siten, että dominanttien alueiden variantit ovat tulleet yleisempään käyttöön kielenkäyttöyhteisössä.

Tämän tutkielman tuloksiin kuurojen koulujen ja alueellisuuden merkityksestä on silti suhtauduttava kriittisesti. Syynä tähän on informanttien määrä suhteessa kuurojen koulujen ja alueellisuuden määrään. Informanttien määrä on aineistossa 50, ja kuvauksia tehtiin seitsemällä eri paikkakunnalla. Taustatietojen mukaan informantit ovat käyneet yhteensä seitsemää eri kuurojen koulua. Tämän vuoksi tilastollinen merkitsevyys ei voi nousta esiin, koska yhtä aluetta kohden informantteja on liian vähän, eli taustamuuttujien sirpaloitumisen vuoksi ei tuloksia tule yleistää liiaksi. Jotta saataisiin luotettavampaa tietoa siitä, onko kuukausiviittomilla alueellista vaihtelua, aineiston kerääminen kannattaisi rajata esimerkiksi kolmeen alueeseen. Tämän tutkimuksen valossa voidaan siis todeta, ettei kuukausiviittomilla ole alueellista vaihtelua, mutta tuloksia on tarkasteltava varovasti.

Vaikka kuukausiviittomilla ei alueellista variaatiota tässä tutkielmassa esiinnykään, ei se sulje alueellisen variaation mahdollisuutta muissa konteksteissa. Jos tutkielmassa kuukausiviittomien sijaan keskityttäisiin jonkin muun leksikon ympärille – kuten esimerkiksi erilaisten liikkeiden, yritysten tai kauppojen viittomien tarkasteluun – nämä olisivat mahdollisesti sidoksissa alueellisuuteen. Myös viittomat, jotka pohjautuvat uusiin teknologioihin ja erilaisiin sovelluksiin, ovat mahdollisesti aluesidonniaisia. Kyseiset viittomat ovat oletuksen mukaan tulleet uusina kielenkäyttöön, eivätkä ole vielä vakiintuneet. Tällaiset tapaukset oletettavasti sisältäisivät

runsaasti alueellista vaihtelua. Leksikaaliset kuukausiviittomat ovat tarkastelun kannalta haasteellisia siinäkin mielessä, että osa kuukausiviittomista on niin yleisesti käytössä koko yhteisössä, ettei eri ryhmien välille synny merkittävää eroa. Tämä osoittaa sen, että kuukausiviittomissa on tapahtunut niin sanotusti tasoittumista, eli kyseiset viittomat olivat yleisesti käytössä yhteisössä. Aineistosta löytyy myös kuukausiviittomia, joiden frekvenssit jäävät todella mataliksi eikä tilastollista merkitsevyyttä löydy. Silti tällaiset kuukausiviittomat eivät ole idiolektisiä viittomia, sillä niiden frekvenssit saattavat lähennellä kymmentä. Silti frekvenssien vähydestä johtuen tilastollista merkitsevyyttä ei löydy, eli laajempi kattaus informanttien osalta voisi antaa erilaisia tuloksia.

5.3. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tässä tutkielmassa aineistona käytetään 50 informantin tuottamaa aineistoa, joka on kerätty elisitaatiomenetelmällä. Elisitaatio on menetelmänä ongelmallinen, varsinkin kun tarkoituksena on tutkia informanttien variaatiota. Aineistonkeruutavan vuoksi voidaan kyseenalaistaa sitä, ovatko informanttien tuottamat viittomat todellakin osa heidän kielenkäyttöään ja näin ollen osa variaatiota. Viittomien tietäminen ei sinänsä ole osoitus kielenkäytössä tapahtuvasta variaatiosta. Silti elisitaatiomenetelmällä on paikkansa myös variaatiotutkimuksen saralla, jos halutaan kerätä tietoa täsmällisesti ja suhteellisen nopeasti. Tätä puolustaa sekin, että myös muissa maissa tehdyissä viittomakielen variaationtutkimuksissa on käytetty samaa aineistonkeruumenetelmää (McKee, McKee & Major 2011; Stamp, Schembri, Fenlon & Rentelis 2015).

Elisitaation ongelmallisuudesta huolimatta tutkielma antaa tietoa etenkin kuukausiviittomien variaation ja iän yhteyksistä, mutta myös näiden mahdollisista seurauksista. Tämä tutkielma pyrkii täyttämään perinteisen sosiolingvistisen variaationtutkimuksen tyhjiötä suomalaisen viittomakielen osalta. Tulevaisuudessa olisi hyvä, että variaatiotutkimuksen aineisto perustuisi keskustelutyyppeihin aineistoihin: suomen viittomakielten korpuksiin. Näiden aineistojen perusteella päästään lähemmäksi sitä variaatiota, jota todellisuudessa kielenkäytössä tapahtuu.

Toisaalta tutkimuksen luotettavuutta voidaan pohtia tutkijan position kautta. Aineisto on kerätty itse tutkittavaan kielenkäyttöyhteisöön kuuluvan tutkijan läsnä ollessa. Hyvänä puolena voidaan todeta se, että aineisto on saatu kerättyä tutkijan haluamalla tavalla. Toisaalta taas tutkija itse kuuluu 18–36-vuotiaisiin, joten tällä on saattanut olla vaikutusta siihen, mitä kuukausiviittomia informantit ovat aineistonkeruutilanteessa tuottaneet. Mahdollisesti informantit ovat

ensisijaisesti tuottaneet ne kuukausiviittomat, jotka ovat tyypillisiä tutkijan ikäryhmälle. Jos aineistonkeruu olisi toteutettu siten, että tutkijan sijasta kerääjänä olisi ollut kohderyhmään kuuluva henkilö, saadut kuukausiviittomat olisivat voineet olleet hieman erilaisia. Tämä tosin pyrittiin välttämään elisitaatioaineistoa kerätessä siten, että tutkija varmisti kaikkien kuukausiviittomien saannin kysymällä informanteilta: ”Tuleeko mieleesi muita kuukausiviittomia kyseisen kuukauden kohdalla?” Kuukausiviittomat ovat lähes päivittäisessä käytössä viittomakielen yhteisössä, joten yleisimmät kuukausiviittomat on erittäin todennäköisesti tuotettu joka tapauksessa. Sellaiset kuukausiviittomat, joiden käyttäminen on jäänyt informanttien kielenkäytössä vähemmälle, ovat mahdollisesti jääneet aineistonkeruutilanteessa tuottamatta.

Foneettiset ja leksikaaliset varianttiluokat on analysoitu laadullisesti käyttäen soveltaen Vanhecken ja De Weerdtin (2004) luokittelumallia. Tämä on koettu suurelta osin tähän tutkielmaan erittäin hyödylliseksi. Ainoastaan foneettisten varianttiluokkien luokitteluun on suhtauduttava kriittisesti. Tutkielman tulokset osoittavat, että kun tarkastellaan viittoman rakenneyksiköitä, kuukausiviittomista löytyy variaatiota. Käsimuoto nousee rakenneyksikkönä jopa muista selkeästi erottuvaksi, mikä toisaalta johtunee osittain eron havaitsemisen helppoudesta verrattuna muihin rakenneyksiköihin. Onko käsimuoto todellisuudessa se merkittävin rakenneyksikkö, kun tarkastellaan kuukausiviittomissa tapahtuvia variaatioita? Tämän tutkielman tulosten mukaan kyllä, mutta totuus ei välttämättä ole näin yksiselitteinen. Aiemmin tässä tutkielmassa on nostettu esiin artikulaatiopaikan rajattu tarkastelu, mikä väistämättä vaikuttaa myös saatuihin tutkimustuloksiin.

Tutkielmassa käytetään myös tilastollisia menetelmiä, joiden luotettavuutta tarkastellaan etenkin käsitteiden validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan niiden päätelmien sopivuutta ja käyttökelpoisuutta, joita mittaustuloksista saadaan (Nummenmaa 1997: 205). Tässä tutkielmassa käytetyt ristiintaulukointi sekä keskiarvojen varianssianalyysi puolustavat paikkaansa, kun tutkittavana on ainoastaan yksi taustamuuttuja. Jos tarkasteltavia muuttujia olisi useampia, ristiintaulukointi ei menetelmänä olisi sopiva. Luojolan (2006) mukaan tällaiseen sopisi esimerkiksi variaationtutkimusta varten kehitetty Varbrul-analyysimenetelmä, jonka avulla on mahdollista tutkia variaatiotapauksia useiden selitettävien muuttujien kautta. Saatuja mittaustuloksia tarkastellaan tässä tutkielmassa kriittisesti, mikä edesauttaa tutkimuksen valittujen menetelmien validiutta.

Tuomen (2007: 150) mukaan reliabiliteetilla tarkoitetaan mittausten kykyä tuottaa tuloksia, jotka eivät ole sattumanvaraisia eli tulokset ovat pysyviä ja toistettavissa. Tutkimuksen eteneminen ja käytetyt menetelmät kuvataan tutkielmassa tarkasti, joten toistettavuuden osalta ei

ongelmia synny. Mittaukset on myös tehty ja tarkastettu useampaan otteeseen tutkielman tekemisen aikana. Toisaalta tutkimuksen edetessä on saattanut tulla erilaisia virheitä esimerkiksi mittauksen saralla, tai mahdollisia virheitä tietojensyötössä tietokoneelle (Tuomi 2007: 149). Tietojensyöttövirheillä voisi olla suora vaikutus saatuihin tutkimustuloksiin. Nämä tietojensyöttövirheet on tutkimuksen etenemisen aikana tarkistettu niin, ettei niitä ole työhön jäänyt.

6. LOPUKSI

Jatkotutkimusta ajatellen on syytä pohtia, miten hyödyllistä on tarkastella variaationtutkimusta tiettyyn leksikkoon pohjautuen, kuten tässä tutkielmassa tehdään. Esimerkiksi tässä tutkielmassa ei pystytä aukottomasti osoittamaan kaikkien sosiaalisten taustamuuttujien suhdetta kuu-kausiviittomiin. Toisaalta syynä saattaa olla myös kyseisen leksikon valinta. Uusien teknologioiden tai eri liikkeiden viittomien voisi olettaa ensiksi ajateltuna liittyvän hyvin vahvasti koulusta tai alueellisuuteen. Toisekseen on hyvä pohtia, miten hyödyllistä tämän tyyppinen variaationtutkimus on laajemmin tarkasteltuna. Sanasto vaihtuu ja muuttuu kielessä kuin kielessä: vanhoja sanoja poistuu ja uusia sanoja tulee käyttöön. Tällaisten variaationtutkimusten myötä voimme osoittaa, millaiset viittomat ovat pikkuhiljaa poistumassa yhteisön kielenkäytöstä ja mitkä mahdollisesti vasta uusina tulossa.

Variaationtutkimuksessa olennaista on löytää syitä vaihtelulle ja sille, millaisin ehdoin vaihtelua syntyy. Jos keskitytään tiettyyn leksikkoon, raapaistaan vain variaationtutkimuksen pintaa. Johnston ja Schembri (2010: 35) toteavatkin, että variaatiota tulee kielissä olemaan aina ja jotkin variaatiot kuvastavat meneillään olevaa kielenmuutosta osana leksikaalistumista ja kieliopillistumista. Etenkin kielellisten muuttujien mukaan ottaminen antaisi entistä laajemman perspektiivin variaationtutkimukselle jatkossa. Sosiaaliset taustamuuttujat puolustavat toisaalta paikkaansa, kuten tässä tutkielmassa osoitetaan. Sosiaalisten taustamuuttujien valinta on kuitenkin tehtävä huolella, jotta ne vastaavat tutkimuksen tarkoitusta. Esimerkiksi Eichmann ja Rosenstock (2014) toteavat, että kuurojen kouluja on jatkossa käytettävä entistä varovammin sosiaalisena taustamuuttujana sellaisissa yhteiskunnissa, joissa nuorten kuurojen sosiaalinen ja kasvatuksellinen muutos on merkittävä aiempiin sukupolviin verrattuna. Tällä tarkoitetaan sitä, että nykyisin kuurojen koulut ovat muuttuneet, eivätkä ne ole samankaltaisia kuin vuosikymmeniä aikaisemmin integraation yleistyessä.

Tulevaisuudessa tehtävään variaationtutkimukseen viittomakielen saralla on myös kiinnitettävä huomiota näiden sosiaalisten taustamuuttujien suhteen. Kyse on lähinnä teknisestä termistä, joka tehdään tutkimuksen tarpeiden mukaan. Jos halutaan tutkia todellista sosiaalista variaatiota, pitää jatkossa tutkia mieluummin sosiaalisia verkostoita. Tällaisia sosiaalisia verkostoja luovat esimerkiksi saman harrastuksen ympärille kokoontuvat viittomakieltä käyttävät, samassa opiskelupaikassa opiskelevat viittomakieltä käyttävät tai yhdistyselämässä aktiivisesti

käyvät. Tällaisten sosiaalisten verkkojen kautta voidaan tutkia variaatiota uudelta näkökulmasta.

Variaationtutkimuksissa on kiinnitettävä myös huomiota käytettävään aineistoon ja valittuihin menetelmiin. Jatkossa on pyrittävä entistä enemmän kohti monitieteellisyyttä ja monimenetelmällisyyttä. Esimerkiksi suomalaisen viittomakielen korpusaineisto antaa tulevaisuudessa useita erilaisia mahdollisuuksia variaationtutkimuksen saralla. Johnston ja Schembri (2010: 34) huomauttavatkin koneellisesti luettavien korppujen mahdollistavan varianttien frekvenssien tarkastelun sekä käynnissä olevien kieliopillisten esiintymismuotojen hahmottamisen. Kerätty korpusaineisto sisältää runsaasti keskustelutyypistä aineistoa, josta voidaan tutkia useita erilaisia kieliopillisia piirteitä. Näitä kielellisiä piirteitä voisivat olla esimerkiksi PALM-UP:ien käyttö, viittomien redusoituminen, viittomien kesto tai viittomien aleneminen.

PALM-UP:it eli kämmenet ylös toimivat useissa viittomakielissä elemäisinä viittomina, joita on kuvattu toisaalta diskursiivisina merkitsiminä (Mesch 2016: 32). Havaintojen mukaan tähän mennessä annotoidusta suomalaisen viittomakielen korpusmateriaalista löytyy runsaasti PALM-UP:ien käyttöä, jota olisi syytä tarkastella lähemmin. Esimerkiksi ruotsalaisessa viittomakielessä on tähän mennessä tutkittu PALM-UP:ien käyttöä korpusaineistosta. Saatujen tulosten mukaan viitotuissa keskusteluissa vanhemmat viitotjat suosivat enemmän PALM-UP:ien käyttöä minimipalautteen kaltaisina tuotoksina. (Mesch 2016: 37–38.) Tässä on esimerkki siitä, millä tavoin monitieteellistä ja monimenetelmällisyyttä voidaan jatkossa hyödyntää myös suomalaisen viittomakielen sosiolingvistisessä variaationtutkimuksessa.

Näitä edellä mainittuja kieliopillisia piirteitä on hyvä tarkastella tilastollisin menetelmin eri sosiaalisiin taustamuuttujiin. Näiden myötä saadaan enemmän tietoa suomalaisen viittomakielen sosiolingvistiikasta, samalla ymmärretään paremmin variaatiota ja saadaan tärkeää tietoa kieliopillistumisen laajuudesta (Johnston & Schembri 2010: 34). Suomalaisen viittomakielen variaationtutkimus on vasta alkutaipaleella, joten tutkittavaa riittää usealla eri alueella. Jatkossa on mietittävä, miten nykyisiä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen korpuksia voidaan hyödyntää variaatiotutkimuksen kannalta vielä paremmin.

Lähteet

- Alanne, Kaisa, Savolainen, Leena & Selin-Grönlund, Pirkko (toim.) 2010: *Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma*. Kuurojen Liiton julkaisut. Helsinki: Kuurojen Liitto: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Bayley, Robert 2002: Phonological variation in American sign language: The case of 1 handshape. – *Language Variation and Change* 14 (1) s. 19–53. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.cambridgesgmS0954394502141020>.
- Eichmann, Hanna & Rosenstock, Rachel 2014: Regional variation in German sign language: The role of schools (re-)visited. – *Sign Language Studies* 14 (2) s. 175–202. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.museS1533626314200015>.
- Fenlon, Jordan, Schembri, Adam, Rentelis, Ramas & Cormier, Kearsy 2013: Variation in handshape and orientation in British sign language: The case of the ‘1’ hand configuration. – *Language and Communication* 33 (1) s. 69–91.
- Hoyer, Karin 2004: The sociolinguistic situation of Finland-Swedish deaf people and their language. – Mieke Van Herreweghe & Myriam Vermeerbergen (toim.), *To the lexicon and beyond : Sociolinguistics in European deaf communities* s. 3–26. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- 2007: Albanian sign language: Language contact, international sign, and gesture. – David Quinto-Pozos (toim.), *Sign languages in contact* s. 195–234. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- Jantunen, Tommi 2003: *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Helsinki: Finn Lectura. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.921717>.
- 2003: Viittomien historiallinen muutos ja deikonisaatio suomalaisessa viittomakielessä. – *Puhe Ja Kieli* 23 (1) s. 43–60. – <https://www.finna.fi/Record/arto.1609415>.
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2010: Variation, lexicalization and grammaticalization in signed languages. – *Langage & Societe* (131) s. 19–35. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.proquest743059089>.
- Jokinen, Markku 2000: Kuurojen oma maailma - kuurous kielenä ja kulttuurina. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset suomessa* s. 79–101. Helsinki: Finn Lectura.
- Kurki, Tommi 2006: Kielen muuttumisesta, muutosten seuraamisesta ja muutosten tarkastelussa käytettävistä menetelmistä. – *Virittäjä* 110 (1) s. 1–5. – <https://journal.fi/virittaja/article/view/40459>.
- 2007: Variaatiotutkimuksen nykynäkymiä. – *Sananjalka : Suomen Kielen Seuran Vuosikirja* – <https://www.finna.fi/Record/arto.1402610>.
- Lappalainen, Hanna 2004: *Variaatio ja sen funktiot : Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lemaster, Barbara & Dwyer, John 1991: Knowing and using female and male signs in Dublin. – *Sign Language Studies*(73) s. 361–396. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.ericEJ437776>.
- Lumme-Sandt, Kirsi 2005: Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. – Johanna Ruusuvoori, Liisa Tiittula & Tarja Aaltonen (toim.), *Haastattelu : Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* s. 125–144. Tampere: Vastapaino.
- Luojoala, Teemu 2006: *Kielitieteellisen aineiston kvantitatiiviset analyysimenetelmät*. – http://www.ling.helsinki.fi/~fkarlss/methods/kvant_men.pdf 18.12.2017.
- Macaulay, Ronald 2004: Discourse variation. – J. K. Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (toim.), *The handbook of language variation and change* s. 283–306. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Mantila, Harri 1992: *Ei tääläkhän senthän jokkaishen sanhan hootakhan panna : Jälkitavujen vokaalienvälisen h:N variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346. – <http://elektra.helsinki.fi/se/v/0042-6806/108/3/murrejai.pdf>.
- McKee, David, McKee, Rachel & Major, George 2011: Numeral variation in New Zealand sign language. – *Sign Language Studies* 12 (1) s. 72–97. – <https://muse.jhu.edu/article/453632>.
- McKee, Rachel & McKee, Dacid 2011: Old signs, new signs, whose signs? sociolinguistic variation in the NZSL lexicon. – *Sign Language Studies* 11 (4) s. 485–527.
- Mesch, Johanna 2016: Manual backchannel responses in signers' conversations in Swedish sign language. – *Language and Communication* 50 s. 22–41. – [https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.sciversesciencedirect_elsevierS0271-5309\(16\)30121-5](https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.sciversesciencedirect_elsevierS0271-5309(16)30121-5).

- Metsämuuronen, Jari 2005: *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.969699>.
- Mustanoja, Liisa 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampereen yliopisto.
- Nummenmaa, Lauri 2009: *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1112056>.
- Nummenmaa, Tapio (toim.) 1997: *Tutkimusaineiston analyysi*. Porvoo: WSOY. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.667412>.
- Nuolijärvi, Pirkko 1996: Kielellisen variaation ja sosiaalisen muutoksen suhteesta. Artjärven murteen omistusmuotojärjestelmä. – *Virittäjä Vol. 100 (1996): 1* – <http://www.doria.fi/handle/10024/15111>.
- Nuolijärvi, Pirkko & Sorjonen, Marja-Leena 2005: *Miten kuvata muutosta?: Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja; 133.. [Helsinki]: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Ohala, John 2010: The relation between phonetics and phonology. – William J. Hardcastle, John Laver & Fiona E. Gibbon (toim.), *Handbook of phonetic sciences* s. 653-677. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Paunonen, Heikki 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä*(4) s. 557–570. – <https://journal.fi/virittaja/article/view/4222>.
- Paunu, Lauri (toim.) 1977: *Viittomakielen kuvasanakirja*. Helsinki: Kuurojen liitto. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.215652>.
- Piippo, Irina, Vaattovaara, Johanna & Voutilainen, Eero 2016: *Kielen taju: Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House. – <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1544547>.
- Rainò, Päivi 1999: Uusin virstanpylväs suomalaisen viittomakielen 150-vuotisella taipaleella. – *Virittäjä* 103 (4) s. 645–649. – <https://www.finna.fi/Record/arto.329002>.
- 2004: *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä*. Deaf studies in Finland. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- 2006: Viittomien leksikaalisesta kuvauksesta. – *SKY Journal of Linguistics* 19 s. 236–242. – http://www.linguistics.fi/julkaisut/SKY2006_1/1.3.7.RAINO.pdf.
- Rintala, Mari 2007: *Suomalaisen viittomakielen variaatio Porin alueella*. Turun Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005: *Maahan lämpimään: Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- Salonen, Juhana, Takkinen, Ritva, Puupponen, Anna, Nieminen, Henri & Pippuri, Outi 2016: Creating corpora of Finland's sign languages. – E. Efthimiou, F. Stavroula-Evita, T. Hanke, J. Hochgesang, J. Kristoffersen & J. Mesch (toim.), *Workshop proceedings of the 7th workshop on the representation and processing of sign languages: Corpus mining / proceedings of the tenth international conference on languages: Corpus mining [organized as a part of LREC'16 at portoroz, slovenia, may 28, 2016]* s. 179–184. Paris: European Language Resources Association (ELRA).
- Salonen, Juhana, Wainio, Tuija, Kronqvist, Antti & Keränen, Jarkko 2018: Suomen viittomakielten korpusprojektin (CFINSL) annotointiohjeet. Kieli- ja viestintätieteiden laitos, viittomakielen keskus. Jyväskylän yliopisto.
- Sandman, Erika 2013: Vertailu työväliseen vähän tutkitun kielen kuvauksessa. – Kolehmainen, Leena, Miestamo, Matti, Nordlund, Taru (toim.), *Kielten vertailun metodiikkaa* s. 56–95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Schembri, Adam & Johnston, Trevor 2007: Sociolinguistic variation in the use of fingerspelling in Australian sign language: A pilot study. – *Sign Language Studies* 7 (3) s. 319–347. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.museS1533626307303197>.
- 2012: Sociolinguistic aspect of variation and change. – Pfau, Roland, Steinbach, Markus, Woll, Bencie (toim.), *Sign language: An international handbook* s. 788-815. Berlin: De Gruyter.
- Siu, Rebecca 2016: *Sociolinguistic variation in Hong Kong sign language*. Victoria University of Wellington.
- Stamp, Rose, Schembri, Adam, Fenlon, Jordan & Rentelis, Ramas 2015: Sociolinguistic variation and change in British sign language number signs: Evidence of leveling? – *Sign Language Studies* 15 (2) s. 151–181.
- Stamp, Rose, Schembri, Adam, Fenlon, Jordan, Rentelis, Ramas, Woll, Bencie & Cormier, Kearsy 2014: Lexical variation and change in British sign language. – *PLoS ONE* 9 (4) s. e94053. – <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3997342/>.

- Stokoe, William C., Jr. 2005: Sign language structure: An outline of the visual communication systems of the American deaf. – *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10 (1) s. 3–37. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.ericEJ727730>.
- Tuomi, Jouni 2007: *Tutki ja lue: Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen*. Helsinki: Tammi.
- Tyrone, Martha & Mauk, Claude 2012: Phonetic reduction and variation in American sign language: A quantitative study of sign lowering. – *Laboratory Phonology* 3 (2) s. 425–453. – <https://jyu.finna.fi/PrimoRecord/pci.degruytera10.1515%2F1p-2012-0019>.
- Vaattovaara, Johanna 2002: Jälkitavujen h:N variaation kehityksestä Tornionlaaksossa. – *Virittäjä* 106 (2002) : 4 – <http://www.doria.fi/handle/10024/20480>.
- Vanhecke, Eline & De Weerd, Kristof 2004: Regional variation in Flemish sign language . – Mieke van Herreweghe & Myriam Vermeerbergen (toim.), *To the lexicon and beyond : Sociolinguistics in European deaf communities* s. 27–38. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

Elektroniset lähteet

- ELAN – Linguistic Annotator. 10.4.2017 - <http://www.mpi.nl/corpus/manuals/manual-elan.pdf> 20.9.2017
- SUVI – Suomalaisen viittomakielten verkkosanakirja. 31.5.2018 - <http://suvi.viittomat.net/index.php>
- SIGNWIKI – Suomalaisen viittomakielen Signwiki. 31.5.2018 - <https://finsl.signwiki.org/index.php/Etusivu>

LIITE 1

Tutkimuslupalomake pro gradu -tutkielmaan kuuluvaa aineistoa varten

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa ja pääaineeni on suomalainen viittomakieli. Haen tutkimuslupaa opintoihini kuuluvan pro gradu -tutkielmaa varten.

Suomalaisen viittomakielen kuukausiviittomien leksikaalinen ja foneettinen variaatio

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää millaisia erilaisia variaatioita suomalaisesta viittomakielestä löytyy kuukausiviittomien osalta. Lisäksi tarkoitukseni on tarkastella, mikä on sosiaalisten taustamuuttujien (ikä, sukupuoli, asuinpaikka...) merkitys variaatioiden taustalla. Videoitu aineisto luokitellaan viittomakielen parametrien mukaan. Tämän jälkeen näitä luokkia tarkastellaan tilastollisin menetelmin, jonka kautta selvitetään sosiaalisten taustamuuttujien merkitys variaatioiden taustalla.

Aineisto on ainoastaan yllä kuvattua pro gradu-tutkielmaa ja siitä mahdollisesti toteutettavaa jatkotutkimusta varten. Aineisto sisältää henkilötietoja (esim. nimi ja yhteystiedot, tiedot kielitaustasta ja videokuva), joita käsitellään tutkimukseen annetun suostumuksen perusteella. Annetun suostumuksen voi peruuttaa ilman seuraamuksia milloin tahansa. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta ennen suostumuksen peruuttamista tapahtuneen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuteen. Tutkijana sitoudun noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön (mm. salassapitosäännökset) liittyviä ohjeita. Pro gradu tutkielmani ohjaajana toimii FT Laura Kanto. Hänen yhteystiedot löytyvät alta.

__ / __ 2018

_____ Antti Kronqvist

Laura Kanto

KM

FT tutkielman ohjaaja

0407224984 (vain tekstiviestit)

0408053549

antti.r.kronqvist@student.jyu.fi

laura.m.k.kanto@jyu.fi

SUOSTUMUS

Allekirjoittajan tuottamaa videomateriaalia saa käyttää seuraavin ehdoin

Kyllä Ei

☐	☐	Videomateriaalia saa käyttää tutkimukseen yllä kuvatussa tarkoituksessa. <i>("Tutkimus" sisältää kaikenlaisen aineiston parissa tehtävän annotointi-, analyysi- ja raportointityön.)</i>
☐	☐	Videomateriaalia saa näyttää julkisissa tilaisuuksissa. <i>("Julkisia tilaisuuksia" ovat esimerkiksi kongressit, seminaarit ja erilaiset opetustilaisuudet.)</i>
☐	☐	Videomateriaalista saa irrottaa kuvia julkaisuja varten. <i>("Julkaisut" voivat olla elektronisia- tai paperijulkaisuja.)</i>

Olen saanut tietoa tutkielmasta kirjallisena ja viittomakielellä.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys: _____

LIITE 2

Taustatietolomake pro gradu tutkielmaa varten

Lomakkeella kerätään taustatietoja opiskelijan pro gradu tutkielmaa varten. Henkilötietoja ei julkisteta.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Henkilötiedot

Nimi: _____

Sähköpostiosoite: _____

Syntymäaika _____

Asuinpaikka nyt: _____

Aiemmat asuinpaikat

_____

_____

TaustatiedotSukupuoli nainen miesOletko sinä? kuuro huonokuuloinen

Ovatko vanhempasi?

Isä kuuro huonokuuloinen kuuleva muu _____Äiti kuuro huonokuuloinen kuuleva muu _____

Onko sinulla kuuroja sukulaisia?

 ei kyllä Keitä? _____

_____

Oletko käynyt kuurojen kouluja?

 ei Mitä kouluja kävit? _____

_____

 kyllä Mitä kouluja kävit? _____

_____

Mitä viittomakieltä/viittomakieliä käytät arjessasi?

Suomalainen viittomakieli Suomen ruotsalainen viittomakieli Muu viittomakieli mitä? _____

Seuraavan kaavakkeen tarkoituksena on selvittää, millaisia kontakteja sinulla on viittomakielen käytön suhteen arjessasi

	Joka päivä	Muutaman kerran viikossa	Viikoittain	En käytä
Käytän viittomakieltä arkipäivisin				
Tapailen/tapaan muita kuuroja kasvokkain				
Olen yhteydessä muihin kuuroihin verkon kautta käyttäen viittomakieltä. (Facebook, whatsapp, skype...)				
Katselen erilaisia viitottuja videoita internetistä				
Minulla on kansainvälisiä kuuroja ystäviä, joihin olen yhteydessä viittomakieltä käyttäen				
Olen yhteydessä nuoriin viittomakieltä käyttäviin.				
Olen yhteydessä keski-ikäisiin viittomakieltä käyttäviin				
Olen yhteydessä seniori-ikäisiin viittomakieltä käyttäviin				

Paikka

Aika

Allekirjoitus

Nimenselvennös

LIITE 3

Aineistonkeruumateriaali

Osio yksi sisälsi yhteensä kuusi kysymystä. Nämä kysymykset viitottiin informantille, ja jonka jälkeen informantti tuotti vastauksen viittoen.

- 1: Milloin olet syntynyt?
- 2: Milloin on Suomen itsenäisyyspäivä?
- 3: Milloin peruskoulut alkavat kesäloman jälkeen?
- 4: Milloin vietetään vappua?
- 5: Milloin vietetään pääsiäistä?
- 6: Milloin yleensä järjestetään valtakunnalliset kuurojen kulttuuripäivät?

Osio kaksi sisälsi kaksitoista kuvakorttia. Kuvakorteissa oli kalenterin kuva ja suomenkielinen teksti, jossa esiintyi kyseisen kuukauden sana. Kuukausiviittomien järjestys noudatteli nykyistä ymmärtämäämme vuotuista kuukausijärjestystä, eli vuosi alkaa tammikuussa ja päättyy helmikuussa.

- 1: Tammikuu
- 2: Helmikuu
- 3: Maaliskuu
- 4: Huhtikuu
- 5: Toukokuu
- 6: Kesäkuu
- 7: Heinäkuu
- 8: Elokuu
- 9: Syyskuu
- 10: Lokakuu
- 11: Marraskuu
- 12: Joulukuu

LIITE 4. Kuukausiviittomien leksikaalinen luokittelu ja niiden frekvenssit

Leksikaalinen variantti	Foneettisten variaatioluokkien määrä	Frekvenssi
TAMMIKUU(B_neutraali)	3	49
TAMMIKUU(G_neutraali)	1	27
TAMMIKUU(H_rinta)	1	1
HELMIKUU(CC_neutraali)	2	46
HELMIKUU(G_rinta)	2	30
HELMIKUU(S_leuka)	1	1
MAALISKUU(CC_rinta)	4	50
HUHTIKUU(5_nenä)	3	31
HUHTIKUU(Y_leuka)	2	43
HUHTIKUU(Lq_nenä)	1	1
TOUKOKUU(G_rinta)	3	27
TOUKOKUU(BB_neutraali)	3	48
TOUKOKUU(H_kurkku)	1	6
TOUKOKUU(H_vatsa)	1	1
KESÄKUU(B_kasvot)	3	47
KESÄKUU(GG_neutraali)	2	28
HEINÄKUU(BB_neutraali)	6	46
HEINÄKUU(B_kasvot)	4	13
HEINÄKUU(VG_neutraali)	1	7
ELOKUU(AxAx_neutraali)	3	25
ELOKUU(5c_poski)	3	48
ELOKUU(A_kaula)	2	2
SYYSKUU(B5_neutraali)	1	37
SYYSKUU(GS_neutraali)	4	19
SYYSKUU(BB_neutraali)	1	2
LOKAKUU(5c_neutraali)	2	48
LOKAKUU(A_kaula)	6	13
MARRASKUU(BB_neutraali)	2	48
MARRASKUU(5cB_neutraali)	2	7
JOULUKUU(Ax_leuka)	2	50
JOULUKUU(GG_neutraali)	2	15
Yhteensä:		816

LIITE 6. Foneettiset yhdistelmä- ja muut tapaukset

Tapaus	Viittomakielen rakenneyksiköt	Muutos
1) HELMI_2.1 & HELMI_2.2	MUU	Yksikätkäinen viittoma muuttunut kaksikätkäiseksi. HELMI_2.1 tuotettu yksikätkäisenä kaulakoruna, kun taas HELMI_2.2 kaksikätkäisenä kaulakoruna.
2) HUHTI_1.1 & HUHTI_1.3	KM+LIIKE	HUHTI_1.1 käsimuotona 5 ja käsi pysyy paikallaan, mutta sormet väristelevät. HUHTI_1.3 käsimuotona VI ja liike toteutetaan ranteesta lähtevänä toistoliiikkeenä.
3) HEINÄ_1.3 & HEINÄ_1.2	LIIKE+ORIENT.	HEINÄ_1.3 variantissa dominoivan käden liike tekee edestakaisen sivuttaisliikkeen ei-dominoivan käden päällä. Orientaatio viittomassa on kämmen ylöspäin ja/tai kämmen alaspäin. HEINÄ_1.2 viittomassa viittoman liike suuntautuu ylöspäin kahteen kertaan ja orientaationa kämmen viittojaan päin.
4) HEINÄ_1.3 & HEINÄ_1.4	LIIKE+ORIENT.	HEINÄ_1.3 variantissa dominoivan käden liike tekee edestakaisen sivuttaisliikkeen ei-dominoivan käden päällä. Orientaatio viittomassa on kämmen ylöspäin ja/tai kämmen alaspäin. HEINÄ_1.4 liike on toistoliike ei-dominoivan käden päällä. Lisäksi orientaationa kokoaikaisesti kämmen ylöspäin molemmissa käsissä.
5) HEINÄ_2.1 & HEINÄ_2.2	LIIKE+PAIKKA	HEINÄ_2.1 tuotetaan kertaliikkeenä otsalla. HEINÄ_2.2 tuotetaan kaksinkertaisena liikkeenä siten, että ensin pyyhkäistään otsaa ja sitten leukaa.
6) ELO_1.1 & ELO_1.2	KM+LIIKE	ELO_1.1 käsimuotoina on AA, lisäksi viittomassa ranne pysyy lukittuna, ELO_1.2 variantissa käsimuoto on AxAx ja ranne tuottaa pyörivän liikkeen.
7) ELO_2.1 & ELO_2.3	KM+LIIKE	ELO_2.1 käsimuotona 5c ja liike on toistoliike edestakaisin poskella. ELO_2.3 käsimuotona Bc ja pyörähtävä kertaliike poskea vasten.
8) ELO_3.1 & ELO_3.2	KM+LIIKE	ELO_3.1 G käsimuodolla kaulalla, ja kaksinkertainen pyörivä ranneliike. ELO_3.2 A käsimuodolla kaulalla ja kaksinkertainen edestakaisin liike.
9) SYYS_2.2 & SYYS_2.4	KM+LIIKE	SYYS_2.2 käsimuotona on 5A ja, viittoma pysyy muuten paikallaan, mutta sormet väristelevät. SYYS_2.4 viittoman käsimuoto on alussa SG, mutta lopussa AG. Viittoman liike tekee pienen sivuttaisliikkeen, jolloin dominoivan käden käsimuoto muuttuu liikkeen aikana S→A.
10) LOKA_1.1 & LOKA_1.2	MUU	Yksikätkäinen viittoma muuttunut kaksikätkäiseksi. LOKA_1.1 tuotettu yksikätkäisenä, kun taas LOKA_1.2 kaksikätkäisenä
11) LOKA_2.1 & LOKA_2.4	KM+PAIKKA	LOKA_2.1 käsimuoto on A ja artikulaatiopaikka kaulakuopassa. LOKA_2.4 käsimuoto on Y ja artikulaatiopaikka kaulan sivussa.
12) JOULU_2.1 & JOULU_2.2	KM+ORIENT.	JOULU_2.1 tuotettu GG käsimuodoilla, kun taas JOULU_2.2 BB käsimuodoilla. Lisäksi JOULU_2.1 variantissa orientaatio on kämmen viittojasta pois päin, kun taas variantissa JOULU_2.2 orientaatio on kämmen alaspäin

LIITE 7. Eri ryhmien tuotettujen kuukausiviittomien keskiarvoja ja keskihajontoja

<i>Ikä luokiteltuna</i>	<i>Keskiarvo</i>	<i>N</i>	<i>Keskihajonta</i>
<i>18-35</i>	14,467	15	1,598
<i>36-55</i>	17,588	17	3,392
<i>55+</i>	16,668	18	3,565
<i>Yhteensä</i>	16,320	50	3,248

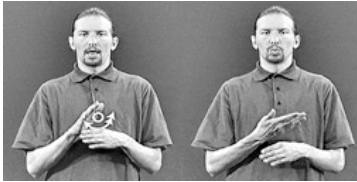
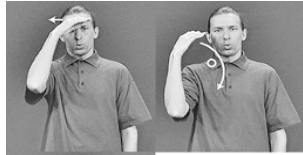

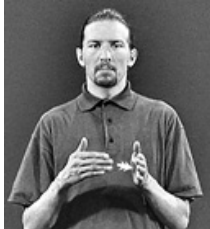

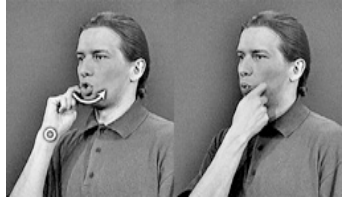

<i>Sukupuoli</i>	<i>Keskiarvo</i>	<i>N</i>	<i>Keskihajonta</i>
<i>Mies</i>	15,731	26	2,933
<i>Nainen</i>	16,958	24	3,506
<i>Yhteensä</i>	16,320	50	3,248

<i>Asuinalue</i>	<i>Keskiarvo</i>	<i>N</i>	<i>Keskihajonta</i>
<i>Turku</i>	17,500	8	3,464
<i>Tampere</i>	14,168	6	2,994
<i>Helsinki</i>	17,750	8	3,655
<i>Jyväskylä</i>	16,571	7	1,813
<i>Kuopio</i>	16,625	8	3,962
<i>Oulu</i>	15,333	6	3,141
<i>Vaasa</i>	15,400	5	4,435
<i>Hämeenlinna</i>	15,500	2	0,707
<i>Yhteensä</i>	16,320	50	3,248

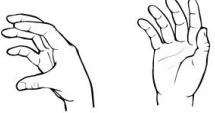

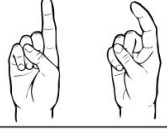

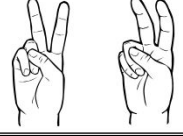
<i>Käyty kuurojen koulu</i>	<i>Keskiarvo</i>	<i>N</i>	<i>Keskihajonta</i>
<i>Turku</i>	16,818	11	3,656
<i>Oulu</i>	15,556	9	3,206
<i>Jyväskylä</i>	14,833	6	1,941
<i>Kuopio</i>	16,714	7	3,684
<i>Mikkeli</i>	17,400	5	1,950
<i>Helsinki</i>	17,668	6	4,131
<i>Tampere</i>	13,000	3	1,000
<i>Muu</i>	17,668	3	3,215
<i>Yhteensä</i>	16,320	50	3,248

LIITE 8. Aineistosta havaitut leksikaaliset kuukausiviittomavariantit.

<p><u>TAMMIKUU(B): SW;SV (2)</u></p> 	<p><u>TAMMIKUU(AA)</u></p> 	<p><u>TAMMIKUU(H)</u></p>
<p><u>HELMIKUU(CC)</u></p> 	<p><u>HELMIKUU(G)</u></p> 	<p><u>HELMIKUU(S)</u></p>
<p><u>MAALISKUU(CC)</u></p> 	<p><u>HUHTIKUU(5)</u></p> 	<p><u>HUHTIKUU(Y)</u></p>
<p><u>HUHTIKUU(Lq)</u></p> 	<p><u>TOUKOKUU(G)</u></p> 	<p><u>TOUKOKUU(SB)</u></p>
<p><u>TOUKOKUU(H kaula)</u></p> 	<p><u>TOUKOKUUU(H vatsa)</u></p> 	<p><u>KESÄKUU(B)</u></p>

<p><u>KESÄKUUKU(GG)</u></p> 	<p><u>HEINÄKUUKU(BB)</u></p> 	<p><u>HEINÄKUUKU(B)</u></p>
<p><u>HEINÄKUUKU(VG)</u></p> 	<p><u>ELOKUUKU(AxAx)</u></p> 	<p><u>ELOKUUKU(5c)</u></p>
<p><u>ELOKUUKU(G)</u></p> 	<p><u>SYYSKUU(B5)</u></p> 	<p><u>SYYSKUU(BB)</u></p>
<p><u>SYYSKUU(BB Liike taakse)</u></p> 	<p><u>LOKAKUU(5c)</u></p> 	<p><u>LOKAKUU(A)</u></p>
<p><u>MARRASKUU(BB)</u></p> 	<p><u>MARRASKUU(5cB)</u></p> 	<p><u>JOULUKUU(Ax)</u></p>
<p><u>JOULUKUU(GG)</u></p> 		

LIITE 9. Kuukausiviittomien käsimuotojen koodit ja käsimuotojen piirroskuvat. Käytetty soveltaen Suomen viittomakielten korpusprojektin annotointiohjeissa käytettyjä käsimuotoja (Salonen ym. 2018: 21-23).

Koodi (Tyyppi)	Koodia edustavat käsimuodot
5	
5c	
A	
Ax	
B	
C	
G	
H	
Lq	
S	
V	
Y	